

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XIX. ÉVFOLYAM.

1904. március

III. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Hozzászólás a tanítóképző-tanárok képzéséhez és képesítéséhez.

— A választmány februári ülésén tartott előadás. —

Engedje meg a tisztelt választmány, hogy a felszínen lévő tanítóképző-intézeti tanárképzés és képesítés kérdéséhez röviden én is hozzájáruljak. Ugy érzem és tudom, hogy jogosított meg hivatott is vagyok arra, mert hisz három éve magam is tevékeny részt veszek a tanárképzésben, azelőtt pedig több éven át a budapesti egyetemen működve, többek közt tisztem volt részint közvetve, részint közvetlenül a középiskolai tanárképzés is; hozzá tehetem még, hogy a tanítóképző-intézeti viszonyok és követelmények ismeretében sem tartom magamat egészen idegennek. Mindezek alapján kérem, méltóztassanak megengedni, hogy teljes meggyőződésből, röviden összefoglalva, eddigi tapasztalataim által támogatva sine ira et studio elmondhassam én is saját véleményemet a tanárképzésről és képesítésről, megjegyezvén tisztelettel, hogy az csupán csak a természettudományi szakra, még pedig leginkább a biológiai részre vonatkozik.

Az elemi és polgári iskola, az elemi és polgári tanítóképző, továbbá a képző-intézeti tanárképzés legszorosabb szervi összefüggésben vannak egymással. A köztük lévő rokoni kötelék oly benső, hogy azt gyökeresen megbolygatni, vagy az egyik iskola életbe vágó dolgairól olyképen intézkedni, hogy a többieket egészen figyelmen kívül hagyjuk, egyáltalában nem lehet. Köztudomású, hogy az egyik iskola szolgáltatja a másik iskola növendékeit és megfordítva a magasabb fokú intézet adja és képezi a másik iskola tanítóságát. És ez igen jól van így, mert egyedül ez a természetes. Valamennyi együttvéve egy nagy, terebélyes élő fához — a nevelés nagy fájához — hasonlítható, melynek kisebb-nagyobb ágait az említett egyes iskolák alkotják. Ezek az ágak nem csak több pontban érintkeznek, hanem gyakran összeshövődvé, közösen is virágoznak, sőt nem egyszer egymást kölcsönösen megtermékenyítvén, újabb és újabb virágot és újabb meg újabb gyümölcsöt hoznak.

Hogy ez igen fontos ügyben kellően lehessen megítélni és mérlegelni véleményemet, mindenek előtt okvetlenül szükségesnek tartom

elmondani pár szóval mindazt, ami a tanítóképző intézeti tanárképzés és képesítés terén a biológiai szakon jelenleg divik és csak azután bátorodom konkrét javaslatom előadására áttérni.

Ez idő szerint az iskolai év végén, a math. és természettudományi szakcsoport tárgyai tanítására képesített polgári iskolai tanítók közül az jelöltetik ki a biológiai szakra tanárjelöltnek, és terjesztetik fel a Nagyméltóságú Miniszteriumhoz okadatolt véleményes jelentés alapján a tanfolyamba való felvételre, aki *jelesen* képzett és akinek eddigi működése és képzettsége is teljes biztosítást nyújt arra nézve, hogy a beléje helyezett bizalomnak meg fog felelni s hogy belőle a szaktudományát szerető, avval foglalkozó, hivatásának teljes odaadással élő tanár lesz.

A jelölt felvétele után megkezdí szaktudományát bővíteni és tanulmányait folytatni. E célból jár a tudományegyetemre előadásokat hallgatni, és foglalkozik mellettem, felügyeilem és vezetésemmel a Pedagogium biológiai laboratoriumában.

Az egyetemen elsősorban hallgatja a szervezettől megkivánt filozófiai és pedagógiai előadásokat, mellette azonban kiváló gondot fordít arra is, hogy választott tárgyának körébe eső tárgyak hallgatásával is mélyíthesse és kibővíthesse szakismereteit.

Az összes szabad idejét pedig — kora reggeltől, késő estig mellettem a biológiai laboratoriumban tölti, lévén neki külön szobája, külön dolgozó asztala és teljes felszerelése. Ez idő alatt bő alkalmam van egyetemi tanulmányait mindenben ellenőrizni, neki megfelelő útbaigazításokat adni és vele seminariumi foglalkozást végeztetni, vagyis a jelölt mellettem megszerzett alapismereteiben még jobban megerősödik, megtanulja az intézeti foglalkozást, elsajátítja az előadásokhoz szükséges kísérleteket, gyakorolja magát ugy a makroskopi, mint a mikroskopi preparátumok előállításában, élénk részt vesz az állatok és növények gyűjtésében, konzerválja és meghatározza a gyűjtött anyagot, összeállít gyűjteményeket és megtanulja a szertári kezelést, nemkülönben a gyűjtemények rendbentartását; vagyis elméletileg és gyakorlatilag elsajátítja mindazt, mire neki a tanítóképzőben szüksége van és lehet. Mindezt kiegészíti, hogy a tanszék szakkönyvtára (mintegy 1500—1600 munka), továbbá az intézet összes eszközei — mely tekintetben pedig az intézet céltudatosan és jól van felszerelve, mert birtokában vannak a legújabb és legjobb eszközök: — teljesen rendelkezésére állanak, vagyis megszerezheí még a megfelelő szakirodalmi ismereteket és a finomabb eszközökkel való bánásmódot is. Hozzá tehetem még, hogy a jelölt újabb időben hetenként bizonyos meghatározott időben az elemi képzőintézetben is nyer foglalkozást. Legvégül két évi ilyen intenzív munkálkodás után — ha a követelményeknek megfelel — a jelölt megkapja a képesítő végbizonyítványt, amelyben többek közt főképen egyetemi tanulmánya és a kollokválások eredménye van kitéüntetve.

Tagadhatatlan, hogy efajta kiművelésnek és képesítésnek megvan a maga előnye, de van hiánya is.

Előnye, hogy a jelölt megtanulja az intenzív laboratoriumi foglalkozást, a szertári kezelést, az intézeti élet második természetté válik; élhet szabadon és minden gond nélkül tudományának és végül megsze-

rezheti könnyen mindazon ismereteket, melyekre neki később, ha szak-tudományával épügy mint tanár, mint buvár tovább akar foglalkozni, vagy ha azt tudományos alapon való faunisztikai és florisztikai kutató-sokkal bővíteni akarja, szüksége van.

Hiánya, hogy a képesítő végbizonyítvány nem adhatja meg neki mindazon jogokat, amelyeknél fogva csak a tanfolyamban résztvevő és azt sikeresen befejező jelölt alkalmazható a képzőben; vagyis nem biztosítja részére az abszolút alkalmaztatást és nem nyújt semminemű előnyt olyanokkal szemben, akik nem végeztek, vagy ha a tanfolyamban részt is vettek, de eleget nem tettek a kiszabott követelményeknek. Ennélfogva esetleg mondható, hogy az ilyen tanári kiművelés és képesítés nem felelhet meg mindenben a jogos és ideális követelményeknek. Különböztetném bátorítanom megjegyezni, hogy ideálisan tökéletes rendszert tudtommal még eddig más téren sem sikerült létre hozni; ép azért nem olyan égbe kiáltóan rossz, hogy azt egészen el kellene dobni, hogy a multtal teljesen szakítani kellene. A jelenlegi képzés és képesítés is olyan alapul szolgál, amely némi pótlással igen jól beválik, ami speciális viszonyainknak teljesen megfelel, sőt még a legkényesebb igényeket is kielégíti. Ha egyedül csakis azt vesszük tekintetbe, hogy a tanári kiképzésnek ezt a módját összes előnyeivel és hiányaival ismerjük, már akkor is iparkodni kellene inkább a fennálló rendszert ott ahol szükséges, javítani, mint az egész képzést és képesítést kétes értékű bizonytalanért új alapelveket felállítva, gyökerestől felforgatni. Szerény véleményem szerint az eddigi rendszer a természettudományi még pedig a biológiai szakon egész határozottan fentartandó, nem szólván a többi szakokról, különösen nem érintve a humáni, a művészeti tárgyakat, nemkülönben a kézi ügyességeket. Ez utóbbiakkal nem foglalkoztam. Állításomat tehát nem tudnám konkrét tapasztalati tényekkel igazolni.

A képzőintézeti tanári képzés vázát a biológiai szakra vonatkozólag eddigi tapasztalataim alapján a következőkben óhajtom röviden ismertetni.

1. A tanári tanfolyamra a jelesen végzett és képesített polgáriskolai tanítók közül csakis kiválogatás útján, okadatolt felterjesztés alapján — esetről esetre meghatározott, korlátolt számban — a Nagyméltóságú Miniszterium vesz fel. (Ugy, mint most)

2. A polgáriskolai tanítói oklevéllel nem bíró tanférfiak csak akkor vehetők fel e tanfolyamra, ha képzettségük és képesítésük egyenértékű a polgáriskolai tanítói oklevéllel és ha azt külön felvételi vizsga letelével be is bizonyítják. Ugyanazon elbánásmódban részesülnének a felekezetiek is. (Uj.)

3. A tanfolyam a Pedagogium vezetése alatt áll és felügyelője az országos tanítóképző-intézet tanárképző-bizottsága. Időtartama 2 év; amely idő alatt a jelöltek járnának az egyetemre, de emellett tartoznak másfél évig a Pedagogiumban a biológiai tanár mellett foglalatoskodni, a hátra lévő félévre pedig elemi képzőintézeti szolgálatra lennének beosztva. Ezen idő alatt kizárólag csakis tudományuknak, szakfoglalkozásuknak szabad élniök, nem pedig mellékkeresettel idejüket és erejüket szétfor-

gácsolni. Ép azért a Pedagógiumban, illetőleg a tanítóképzőben teljes ellátást kapnának, az állam fizetné meg az egyetemi beíratást és tandíjat s végül azonkívül megfelelő havi ösztöndíjat kapnának apróbb kiadásaik fedezésére. (Legnagyobb részt úgy, mint jelenleg.)

4. A tanfolyam ideje alatt a jelölt tartozik a biológiából — mint fő tárgyból — önálló vizsgálatokon alapuló dolgozatot készíteni, amely képesítő dolgozatot azután, két megfelelő, de egyúttal tanítással is foglalkozó szakférfi megbírálna. Ha a bírálatok kedvezők és ha az egyetemen hallgatott tárgyakból jól kollokvált, továbbá ha a biológiai szemináriumban és a tanítóképzőben is a követelményeknek megfelelt, csak akkor állítandó részére ki a tanítóképző-intézeti tanári oklevél. Ez oklevélben a rendes nationálén kívül — épúgy mint a középiskolai tanári oklevélben — csakis a jelölt fő- és melléktárgyai lennének kitüntetendők; magát az oklevelet pedig az országos tanítóképző-intézet tanárvizsgáló-bizottsága állítaná ki. (Uj.)

5. A tanítóképző-intézetekben rendes tanároknak csakis a tanítóképző-intézeti tanári oklevéllel bíró tanférfiak lennének alkalmazandók. (Uj.)

Mindezek után kötelességemnek ismerem javaslatomat röviden meg is okolni.

A tanítóképző-intézeti tanfolyamra első sorban csakis okleveles polgáriskolai tanítók veendőek fel, mert ők többnyire elemi képzőt végezván, már ismerik a képzőintézeti életet, a népnevelés feladatát és eszközeit; míg a reál- vagy gymnásiumi érettségi vizsgát tevőknek, vagy esetleg középiskolai tanárjelölteknek egészen másfajta képzettségük van, amiért is — különben ez a dolog természetéből következik — más gondolkozási körben nőttek fel, csak nagynehezen illeszkedhetnek be abba a munkakörbe, amelyben mozogniok kell és ahol a magyar kulturát előre kell vinniök. Itt teljes mértékben kell érvényesülnie az objektív selectionnak, mert különben az engedékenység, az elnézés hatványozott módon boszulja magát meg később. Ha jó tanár nélkül nincs jó iskola, akkor erkölcsi kötelességünk jó tanárokról gondoskodni, különösen pedig a tanítóképzőkben, ahol a leendő tanárnak nemcsak hivatása — mint teszem a középiskolákban — a képzőintézeti hallgatónak egyszerűen általánosan befejezett szakműveltséget adni, hanem a tanítójelölteket még úgy kell kiművelniök, hogy azok képesek legyenek ismereteiket tovább is adni; másszóval a tanítóképző-intézeti tanárok működése tulajdonképpen direkte és indirekte nemzedékről nemzedékre hat ki. Szinte fülembe hangzik az ellenvetés, hogy mindenkinek egyenlő alkalmat kell adni és nem szabad elzárni az utat a tanítóképzőintézeti tanárságtól sem, amint nem utasítjuk vissza azt, aki az orvosi, vagy ügyvédi pályára lép. A magyar ember nyíltságával azonban hazafiassal kötelességem kimondani, hogy amint nem mindenki alkalmas tanárnak, épúgy nem minden tanár alkalmas képzőintézeti tanárnak. Már a tanári pálya sem egyszerű kenyérkereső pálya, még inkább sokkal magasabb céljai és nemesebb intenciói vannak a képzőintézeti tanárnak, akinek működésétől függ első sorban nemzeti művelődésünk mikénti kifejlődése, a magyar nép tudása és műveltsége. Ezért van helye a kiválogatásnak és az olyanokkal szemben, akiket nem ismerünk, a felvételi vizsgának, mert csak

egyedül ily módon lehet távoltartani az e pályára özőnlőket és lehet visszautasítani a nem reája termetteket.

A képző-intézeti tanárnak tudományosan kiművelt szakembernek és jó pedagógusnak kell lennie. Emellett hazánkban nemzeti művelődésünknek egy-egy vezetője is, aki nemcsak tudománya kincsesházából ki tudhassa választani mindazt, amire a leendő tanítónak szüksége van, akinek nemcsak feladata tárgya iránt benső érdeklődést és kedvet ébresztetni, vagyis tanítványát kiművelve, azt munkásságra készíteni és kitartásra szoktatni, hanem még intelligenciájánál és társadalmi helyzeténél fogva szerepet kell vinnie a közéletben éppugy, mint a szakirodalomban és a tudományos világban. E követelményeknek megfelelően kell ki- és megválasztani mindazon eszközöket, amelyek a jelölt szakbeli és pedagógiai kiművelésére alkalmasak.

A jelölt kiművelése, választott szaktárgyának megfelelően annak természete szerint az egyetem, a Pedagógium és az elemi képző-intézet közt oszlanék meg; még pedig a szakbeli tudományos kiművelése az egyetem és a Pedagógium, a gyakorlati pedagógiai kiképzés pedig az elemi tanítóképző-intézet feladata lenne. Emellett azonban nem szabad megfedkezni azon fontos tényről sem, hogy a képző-intézeti tanárt *nem* a vizsga kedvéért kell képezni, hanem azért, hogy tudományos szakember lehessen, aki azután a képzőben épp úgy, mint a tudományban és az életben, becsülettel meg tudhassa helyét állani.

Az okleveles polgáriskolai tanító a Pedagógiumban a biológiából olyan szakkiképzést nyer — amit különben a tanterv is igazol — hogy a jelölt megszerzi mindazon alapismereteket, amelyek az állattannak és növénytannak a képzőben való sikeres tanításához szükségesek. Ez az oka, hogy rendszeres állattani és növénytani tanfolyamok hallgatására már nincs is szükség, sőt azok ismételt hallgatása véleményem szerint határozottan károsak és időpazarlók lennének. A szánalomnak bizonyos neme fog el engem akkor, ha olyan képző-intézeti tanárra gondolok, akit bővített kiadású, rendszeres alapismereteket nyújtó előadásokkal műveltek ki, aki tehát a maga lábán járni sem tud, aki megkötött rendszernek hódolva, még a megfelelő collegiuma kiválasztásában sem gondolkozhatik a maga fejével és nem alkalmazkodhatik tehetségéhez és ismereteihez, bizonyos tárgy iránti előszeretetéhez és vonzalmához. Ennélfogva a jelölt szakbeli tudományos kiművelésének oda kell irányulnia:

1. hogy alapismereteiben még jobban megerősödjék;
2. hogy szakismerete, látóköre bővüljön, a biológia egyes részeiben, különösen pedig választott szaktárgyába, jobban belemélyedhessen.

Csak ily módon lehet az illető tudományosan kiművelt szakember, akinek önálló tudományos gondolkozása azután biztosítja később az önállóság érvényesülését és módszeres tevékenységét. Csak ily módon lehet szaktanulmányainak folytatása nemcsak ismereteinek kibővítésére való, hanem még a tudományos szakmunkásság megszokására is vezető. Ha az nem így lenne, úgy akkor könnyen veszedelme és átká lehetne a tanítóképző-intézeti tanárképzésnek. Ezen gondolattal elérkeztem azon

ponthoz, ahol nyilatkoznom kell, hogy a Pedagógium és az egyetem a jelölt szakkiművelésében minő szerepet van hivatva teljesíteni.

A jelölt a Pedagógiumban a biológia tanára mellé lenne beosztva, akinek feladata lenne a jelölt egyetemi tanulmányait ellenőrizni, neki megfelelő utbaigazításokat adni, a jelölt ismereteit, ahol szükséges, elméleti és gyakorlati előadásokkal olyképpen bővíteni, hogy ő az egyetemi előadásokat minden akadály és nehézség nélkül megérteni tudja; egy szóval a jelölt szakkiművelését vezetni és irányítani. Emellett azonban hasonlóan fontos kötelessége lenne a jelölttel az intézeti életet, a szakmunkálkodást megkedveltetni és végül őt a szertári kezelésbe, a muzeumi munkálkodásba bevezetni. E célból a jelölt a biológiai intézetben tölthetné minden szabad idejét, semináriumi gyakorlatokat végezve a biológia tanára mellett, megtanulhatna rendszeresen, célirányosan dolgozni; gyakorolhatná magát különböző mikroskopi és anatómiai készítmények előállításában, állatok és növények gyűjtésében s konzerválásában, az egyes fajok meghatározásában és gyűjteménybe való rendezésében, nemkülönbben physiologiai és más előadási kísérletezésben. Mindezekre az egyetemen sem ideje, de meg alkalma sincs. Beiratkozhatik ugyan ott állattani és növénytani gyakorlatokra, de azokon csakis a kijelölt — és többnyire már a polgáriskolai tanítójelölt idejében a Pedagógiumban is részletesen átvett — tárgyakkal foglalkozhatik, vagyis az csak ismétlés lenne. Hozzátehetem még, hogy az egyes egyetemi intézetek a jelöltnek nem állhatnak mindig nyitva, az eszközöket pedig nem bocsátják minden időben rendelkezésére, magától az egyetemi tanártól pedig nem lehet megkívánni, hogy a jelölttel a kitűzött, kevés számú gyakorlati órán kívül — amely alkalomkor különben rendszerint számosan — 30—40-en — is dolgoznak — külön foglalkozzék, vagy hogy a jelölt kezébe, akit különben nem is ismerhet, képzettsége és képessége felől nem is lehet tájékozva, finomabb és drágább eszközöket adna. Mindezt kiegészíti, hogy az ilyen egyetemi gyakorlatok nem felelnek meg mindenben a képző-intézet követelményeinek, arra tekintettel nincsenek. Mindezek alapján leghatározottabban mondhatom, hogy a jelölt további gyakorlati szakkiművelése biológiából csakis a Pedagógiumban történhetik, még pedig megfelelő semináriumi gyakorlatok tartásával. Másrésztől meg távol legyen még a gondolata annak, hogy evvel én az egyetemet tudományos magaslatáról akarnám lerántani, csak annak a szerény nézetemnek akarok tiszteletteljesen kifejezést adni, hogy a tudományegyetemnek nem lehet feladatává tenni a képzőintézeti tanárképzést is. Hisz ott van a tudomány igazi, önzetlen művelése és midőn az egyetem e magasztos hivatását megoldja, elvégzi ugyan még a középiskolai tanárok kiképzését is; ami bizony elég dolgot ad a tanároknak és nem maradhat idejük másirányú kiképzésre, amint egyetemi hallgató koromban és 14 évi egyetemi alkalmaztatásom ideje alatt bő alkalmam volt tapasztalni.

Ellenben igenis a jelölt az egyetemen egyes tárgyak hallgatásával — mint teszem palaeontologia, ember anatómia, ember-physiologia — nagyon is mélyítheti és bővítheti szakismereteit, továbbá egyes kiváló tanárok hallgatásával mintát kaphat szaktudománya ismeretköreinek tudo-

mányos tárgyalására, nemkülönben egyes speciális collegiumok hallgatásával pedig bizonyos irányban nagyon is kifejlesztheti tudományos kiművelését. Az egyetemi szakelőadásokat különben mindig az illető jelölt képzettsége és hajlama szerint kell megválasztani, nem pedig egy kaptafára huzva előírni. A szaktárgy körébe tartozó collegiumokon kívül kiváló gondot kell még fordítani a pedagógiai és filozófiai tárgyak hallgatására, mint amely tudományok nagymértékben befolyásolják az ember gondolkodás-módját és fejlesztik itéző képességét. Hogy a jelölt egyetemi tanulmányait ellenőrizni kell, az igen természetes, mert nem szabad a jelöltet szabadjára hagyni, mert akkor túlságosan sok szabadságot élvezve, könnyen megtörténhetik, miszerint tanulmányait elhanyagolja, mint ahogyan a tapasztalás igazolja, akárhány középiskolai tanárjelölttel, orvostanhalgatóval és jogással megesik. Igazi munkás kulturférfiakat kell nevelni!

A jelölt gyakorlati pedagógiai kiképzés helye a tanítóképző. A leendő képezdei tanárnak nemcsak tudományosan kiművelt szakembernek, de jó pedagógusnak is kell lenni. Abból, hogy valaki szakmájában otthon van, még nem következik az, hogy jól tudjon tanítani, vagy hogy képes legyen nevelni, pedig azt különösen a képzőintézeti tanártól kell megkövetelnünk, hogy jól tanítson és jól neveljen. Ez ismeretek megszerzésére és gyakorlati kiképzésre — a biológiánál — félévi időt elegendőnek tartok, megjegyezvén, hogy erre esetleg több időt is lehetne fordítani. továbbá, hogy a kiképzési jogot nem az iskolához, hanem inkább az emberhez, a tanárhoz csatolnám és hogy e kiképzésnek nem szabad a Pedagógiuméval egyidőben történnie; mert ez esetben a jelölt ideje nagyon is szétदारabolódnék. Ez idő alatt a jelölt az egyetemi órákon kívül csakis a tanítóképzőben foglalatatoskodnék. Eleinte csakis mint megfigyelő lenne jelen az órákon, később azonban a szaktanár jelenlétében és utasításai értelmében maga is tanítana. Arról azonban szó sem lehetne, hogy a jelölt a tanítást a tanártól egészen átvegye és függetlenül folytatná, vagyis őt helyettesül beállítani nem lehetne. Ilymódon azután a jelölt lassankint gyakorlatilag is beokul a nevelő oktatás nagy és fontos munkájába. Emellett figyelme kiterjedhet a képző-intézeti oktatás és nevelés minden mozzanatára, megismerkedhetik az intézet és internátus belső életével, megtanulhatja, hogy hogyan kell fegyelmezni, hogyan kell kérdezni és osztályozni, hogyan kell az előadásokra előkészülni, hogy minő jogai vannak a tanárnak az intézettel és a hatósággal szemben és végül, hogy minő adminisztratív és írásbeli teendők várnak később reája. A jelöltnek a tanári értekezleteken szintén részt kell venni; hadd lássa meg a képző-életet összes nyilvánulásaiban.

Hátra van még, hogy a képesítő felfogásomat, illetőleg a tanári képesítő-oklevél megszerzés feltételeit is pár szóval megokoljam. A szóbeli vizsga erre nem alkalmas, mert a jelölt akkor csakis a vizsgára készülne — mint máshol a tapasztalás fényesen igazolja — és nem fordítana elég időt szak- és pedagógiai kiművelésére. De kérдем, miből vizsgázzék a jelölt? állattanból, növénytanból? — vagyis azon tárgyakból, amelyekből már polgári tanítói képesítőn vizsgázott és jeles feleleteivel bebizonyította, hogy megfelelő alapismereteknek — melyeknél több különben a képzőben sem kell — birtokában van. Vagy a biolo-

giát, a rendszeres zoológiát és botanikát még intenzívebben tanulja meg, hisz akkor bátran bölcsészeti-doktori vizsgát is tehet. *A forma kedvéért nem szabad feláldozni a lényeket.* Ez pedig úgy hiszem szintén nem lehet a szakkiművelés célja. Az egyetemen hallgatott tárgyakból különben tartozik jó eredménnyel kollokválni. Így tehát nem marad más hátra, minthogy a jelölt tudományos szakkiművelésének másképpen adja tanubizonyosságát. E tekintetben kiváló alkalmasnak tartom a biológiánál a képesítő-szakdolgozat készítését. Készítene a jelölt főtárgyából, a biológiából szakdolgozatot, melynek tárgyát azonban önönmaga választaná meg. Dolgozatát irodalmi források felhasználásával, önálló vizsgálatok és kutatások alapján csinálná a Pedagogium biológiai laboratóriumában, a tanár utasítása és vezetésével. Dolgozatának különben olyannak kellene lenni, amelyből világosan kitetszik, hogy a jelölt szaktárgyát ismeri, abban járatos és hogy ismeri mindazon kutatási és vizsgálati eljárási módokat, amelyek szaktárgyának tudományos művelésére és előbbre vitelére valók.

Főbb vonásokban kifejtettem, hogy miképpen gondolom a képző-intézeti tanárképzést a természettudományi szakon, jelesen a biológiából, nem érintve a humani, a művészeti szakokat és kézi ügyességeket. Meg vagyok győződve, hogy ily módon, vagyis az eddigi rendszer fenntartásával, hogyha a képzés az egyetem, a Pedagogium és a tanítóképző közt arányosan megoszlik, továbbá hogyha nem kell külön szóbeli vizsgát tenni, hanem képesítő szakdolgozatot kell csinálni, akkor jelöltjeinkből igazán kiművelt szakemberek és jó pedagógusok lesznek. A többi tárgyakra való kiképzésének megbeszélése, valamint a képzés további részletezése nem volt célom, ellenben óhajom volt becses figyelmüket a tisztelettel előadottakra felhívni, mint amelyeket 18 évi tanári működésem és tapasztalatai is támogatnak. Ugy hiszem, hogy mennél több hivatott és nem hivatott elmondja véleményét és tapasztalatait a tanárképzésről, annál inkább ki fognak alakulni azon vezérlő elvek, amelyeknek a tanári képzést és képesítést irányítaniok kell és amelyek azután előírhatják és megszabhatják mindazon segédeszközöket is, amelyek segítségével tudományosan kiművelt tanárokat képezhetünk. Meg vagyok győződve, hogy ez életbevágó kérdés sikeres megoldása mindnyájunk igaz óhaja, mert az a magyar közoktatás ügyének igazán javára, a hazai közművelődésünknek pedig határozottan hasznára válnék.

Dr. Várgel Jenő.

A tanítóképző-intézeti tanárok képzése és képesítése.

Soraimnak mindjárt az elején ki kell jelentenem, hogy e cikk címe és tartalma közt nem lesz olyan összefüggés, mint a melyet t. kartársaim közül sokan elvárnak. De miután a címben kifejezett kérdés fejtegetése épen alkalomszerű, másrészt mivel néhány nagyobb fajta kapacitás után, akik erről a kérdéstről már nyilatkoztak, illő és jogosult, hogy mi kisebbek is, az első sorban érdekeltek, nyilatkozzunk, a magam részéről nem

tartom felesleges buzgalomnak, ha nézeteim nyilvánításával én is az aktív közmunkások sorába állok.

Olvasva Nagy László barátomnak ezen kérdésről előadott s közlőnyünknek januári havi füzetében megjelent hosszú, tartalmas, sok tekintetben részletes meg érdekes tanulmányát, mindenekelőtt az abban levő fejtegetések és javaslatok azon részeire óhajtanék először néhány megjegyzést tenni, amelyek különösségüknél fogva reám elsősorban hatottak, vagy pedig összetett voltuknál fogva az én radikális javaslatom érdekében megemlítendők.

1. Igaz s én is vallom, (de másképen mint az előadó) hogy a tanítóképző-intézeti tanárokat az egyetemen kell képezni. Ezen kívánságunk már annyira régi s már annyiféleképpen meg lett indokolva, hogy az érveknek újból való felsorolása csak ismétlés lenne, amit most feleslegesnek tartok. De nézetem szerint fontos és szükséges, hogy az elméleti tárgyak tanítására képesítettek valamennyien ott fent egyformán, egyenlő számú félév alatt, egységesen megállapított terv szerint képezve, a tudományok megkívánt elméleti és gyakorlati részeiben egymás között egyenlő mértéket nyerjenek. Már pedig abban az esetben, ha, mint az előadó mondja, a mennyiségtani szakra lépőknek az egyetemre előkészítő fóruma a polg. képző lenne s az innen kikerülők azután az egyetemen még két évig tanulnának, a képezésnél általam megkívánt egyenlő súlyú tudományos eredményről nem lehetne beszélni, mert a polg. tanítóképző három évfolyama nem felel meg az egyetem első négy félévének és az egyetemen valamely szakból végzett négy félév nem egyenlő ugyanazon szakbeli nyolc félévvel. Így tehát tudományos súly tekintetében az előadó javaslata szerint az egyetemről kikerültek a képzés megszerzése után, nem volnának egymás között egyenlők. Pedig a képzés egységes volta alatt én a nyert tudományos képzés egyenlő magasságát és mélységét is értem.

De másrészt tény, hogy előadó a polg. képzőt nem kívánja éppen elegendő ok nélkül használni. Tudjuk, hogy az elemi tanítóképző nem képez az egyetem számára s ezt különösen azok éreznék, akik az előadó tervezete szerint, mint okleveles tanítók az egyetemre kerülve, ott a többi között matematikai tárgyakat is hallgatnának. Ezeknek a mostani rendszer mellett okvetlenül kell előkészítő segítség s ezt előadó a Paedagogiumra bizza. Az én radikális javaslatomban ezzel a kérdéssel egyáltalában nem kell foglalkozni, mert egyszerűen nem létezik.

A polgári tanítóképző szükséges voltát igazoló előadónak egyéb érvei azonban: érzelmi kapocs, összefoglaló előadások szerintem csak az érvek számának gyarapítására alkalmasak, de nagy jelentőséggel nem bírnak. Mert az érzelmi kapcsolokról, ha a haladás úgy kívánja, le kell tudni mondanunk. A szentimentalizmusnak ilyen fontos ügy rendezése idején helyet nem adhatunk. Azért a Paedagogium érdemei megmaradnak akkor is, ha a leendő újfajta tanárképzésben nem volna az előadó javaslata szerint fentartott statisztika szerepe. Ami pedig az összefoglaló előadások hiányát illeti, ezek miatt sem kell az egyetemen kívül más intézet, mert a hiányon könnyen lehet segíteni. Még az én időmben úgy volt, hogy a hallgatók, különösen a magántanárok előzékenysége folytán

igen sokszor a tanárokkal való előzetes megbeszélés alapján, voltaképpen olyan kollégiumokat hallgathattak, amelyeket mint szükségeseket, éppen ők jelöltek ki. Igaz, hogy azóta vannak változások, csináltak rendszert, de a megbeszélés még most is lehetséges. Ilyen viszonyok között az összefoglaló előadások megtarthatása elé nem gördülhetnek legyőzhetlen akadályok.

2. A tanítóképző-intézeti tanárképzőt abban a keretben, amiben azt előadó szervezni óhajtja, nagyon kombinált intézménynek tartom, amely a tanárjelöltek erejét és idejét mértéken felül annyira igénybe venné, hogy azok a kötelességek és különböző irányú teendők súlya és nyomása alatt valósággal összeroskadanának. Aggodalmam és állításom igazolására a következőket bátorodom az előadásból idézni. „Sokat kell forgolódniuk a jelölteknek a népiskolában, ahol tanítói gyakorlatokat is kell végezniök.” „A tanárjelöltek valamelyik elemi képzőben egy évet töltsenek népiskolai és képzői tanítói gyakorlatokkal; de a hospitálásban több éven át vegyenek részt.” „Budapesten egy áll. tanítóképző jelölendő ki, melyben a tanárjelöltek végeznék a nevelői gyakorlataikat, tanulnák a képzőintézeti ügykezelést.” „A tanítóképző tanárnak a legmagasabb tudományos készultsége van szüksége, — szerintem tehát ez alatt értendő, hogy ez egyéb tanári tudományos készultségnél alacsonyabb nem lehet — ennél fogva a különböző tudományos szakokban való képzés a tud. egyetemen történjék.” „Amennyiben a tudományos kiképzésnél a tud. egyetemen hiány mutatkoznék, azon a műegyetem, a polg. tanítóképző bevonásával lehetne segíteni.”

Ezen követeléseknek a maguk összegében való teljesítése szerintem a lehetetlenségek közé tartozik. Mert előadó nemcsak a középiskolai tanárjelöltek minden elméleti és gyakorlati munkáival, de azonfelül meg a tulajdonképeni népoktatási célok szolgálatában álló gyakorlati és egyéb teendők egész tömegével kívánja a tanítóképző tanárjelölteket megterhelni. És ha figyelembe vesszük, hogy a középiskolai tanárjelölteknek is a mostani tudományos és gyakorlati kiképzési rendszer mellett mennyi a dolguk, túlzás nélkül mondhatjuk, majdnem hogy túl vannak terhelve, akkor szinte előzetes rémületet kelt bennem azon perspektíva, mely a javaslatbeli elfoglaltságok csoportosításával ezek alapján előttem keletkezik.

3. Nem tartom méltányos és igazságos dolognak, hogy az egyetemre felmenő okleveles elemi iskolai tanítók a hallgatók között lógós, csak ugynevezett rendkívüli polgárok legyenek, akik a munkából mindenütt, ahol szellemileg dolgozni, fáradni, izzadni lehet, alaposan kiveszik részüket, az időközönként megejtendő nyilvános vizsgálatokon tanubizonyosságot tesznek lelkiismeretesen folytatott tanulmányaik fokáról, tudományos készultségükről, rátermettségükről s azért mégis csak amolyan túrt elemeknek nyilvánított alakok legyenek a tudományok csarnokában. Mert ha a rendelkezésükre álló és birtokukban levő eszközök segítségével el tudnak jutni, csakúgy, mint a rendes hallgatók, ez utóbbiak kitűzött célját képező szellemi révbe, akkor: chapeau bas! a küzdőkben nincs különbség és ha a mieink kezdetben talán a gyengébbek is, az elért győzelem révén megérdemlik, hogy közöttük és

mások között reájuk kicsinyítő különbségeket holmi elnevezésekkel ne tegyünk.

4. Nem térek ki a zenetanárok, a rajz- és tornatanárok kiképzésének azon módozataira, melyeket előadó előadásában szóvá tett, mert azok az én javaslatom szempontjából engem közelebből most nem érdekelnek.

Ezek után már rátérhetek a magam javaslatára. Nem állítom, hogy ez ismeretlen újdonság, melyről még sohasem beszéltek volna. De ez csak mellettem bizonyít. Az is bizonyos, hogy a konzervatív pedagógusoknak, kik haladás alatt csak javítgatásokon, foltozásokon és drótozásokon alapuló lassú mozgásokat értenek, javaslatom alaposan nem fog tetszeni. Azt is tudom, hogy merész, rendszerváltozást követelő kívánságaim kivétel dolgában egynémely nehézségbe ütköznek. Azért még sem tartom lehetetlen követelésnek azt, mit talán sokféleképen meg lehet támadni, mint általában minden emberi alkotást, még akkor sem, ha azt netalán a t. konzervatívek képtelenségnek is minősítik.

Én a tanítóképző-intézeti tanárképzés ügyét magánál a tanítóképzőnél kezdem. Azt állítom, hogy a tanítóképző jelenlegi szervezetében úgy, ahogy most áll és működik, felesleges intézmény és mint ilyen az egész vonalon eltörendő, megszüntetendő lenne.

Tudjuk mindannyian, hogy az ugynevezett lateinerek manap általános műveltségüket legnagyobbbrészt a középiskolában szerzik, mely iskola kimondott célja első sorban ezen általános műveltség nyújtása és csak másodsorban a főiskolákra, egyetemekre való előkészítés. A tanítónak is szüksége van általános műveltségre. S miután sehol sincs megírva, hogy annak kisebbségnek kell lenni a gyógyszerész, pap, állatorvos, jegyző, szóval az őt körülvevő alakok általános műveltségénél, azért nézetem szerint szerezze és nyerje azt ugyanazon forrásoknál, amelyeknél a legtöbben merítenek. Az általános műveltségnyújtás szempontjából a tanítóképző még idáig a közmeggyőződés szerint nem egyenlő rangú a középiskolával és így a tanító műveltségi fokát is sokan nem tekintik olyannak, aminővel pl. az orvosok, ügyvédek, tanárok... stb. rendelkeznek. És ha még figyelembe vesszük, hogy lassan és fokozatosan az érettségi vizsgálat szükséges voltát a tengernyi konkurencia és az általános haladás követelménye folytán mindinkább kiterjesztik olyan állásokra is, amelyek a tanítói állásnál egyáltalában nem magasabbak, úgy már ebből a szempontból is kívánatos, sőt szükséges, hogy a leendő tanító általános műveltségbeli kiképeztetésének foka a haladó korral lépést tartson. Igaz, hogy csak nemrég is új tanterv lett a képzőknek kiadva, amellyel mértékadó helyen bizonyosan ezt is célozták, mindazonáltal merem állítani, hogy a képzőkben levő sokféle tantárgy folyán, melyek a mostani szervezet, felfogás, viszonyok és cél mellett majdnem a túlterhelést okozzák, de onnét el nem távolíthatók, újakkal fel nem cserélhetők, pláne újakkal a mostani keretben egyáltalában nem szaporíthatók, bármennyire is változtassák a tantervben foglalt tárgyak egymáshoz való viszonyát, a képző általános műveltségnyújtó ereje ezzel fokoztatni nem fog. Ha tehát a mostaninál magasabb fokú általános műveltséget óhajtunk adni a leendő tanítónak, mert a képző mos-

tani szervezetében azt meg nem adhatja és mivel a követelményeknek jobban megfelelő, e cél szempontjából kielégítő egyéb iskolánk van, hát ahhoz kell fordulni, abban kell a tanító általános műveltségét felépíteni.

De mi legyen azon tantárgyakkal, amelyek a tanítóképző tantervében igen, de a középiskoláiban nincsenek meg és amelyek a tanítóképzésnél feltétlenül szükségesek?

Miután a középiskola tantervébe semmi újat tárgy tekintetében beállítani már nem lehet, azokat egyesítve, a középiskolák fölé egy évig tartó s speciálisan csak a tulajdonképpeni tanítói szakképzéssel foglalkozó tanítóképzői tanfolyamok részére tartom fenn, amelyek hivatva volnának az általános műveltséggel bíró, már a középiskolát elvégzett ifjúból a tanítói szakképzés révén tanítót képezni. A tantervi különbségből származó tantárgyak sorából azonban törleendőnek tartom az ének- és zenetant és a háziipart. Az első kettőt azért, mert a tanfolyamon egy év alatt úgy sem lehetne akkora eredményt elérni, aminő a kántorkodáshoz szükséges, a másodikat pedig azért, mert az országok iparának megteremtésére szerintem nem a tanítók a hivatottak, kötelesek és képesek. E téren való működésükből az országra származó iparbeli pozitív haszon éppen semmi. Azon állítást pedig, hogy a kézügyesítés és munkára való szoktatás és munkaszeretet fejlesztése érdekében a háziipar szükséges, nem tartom igaznak. De kitetszik szavaimból az is, hogy én a kántorképzést a tanítóképzéstől elválasztani óhajtom. Szerintem a kántorkodás csak mesterség, amelynek sikeres folytatásához egyáltalában nem kell azon általános műveltség, mint a tanításhoz, azonfelül pedig olyan foglalkozásnak nézem, amely a tanítói hivatással voltaképpen összeférhetetlen. Amíg egyrészt a tanítótól sok időt von el, azt másrészt kötelességeinek teljesítésében igen gyakran akadályozza is. Igaz, némely tanítónak anyagi hasznot nyújt; de a tanító igazi hivatásából folyó munkájának az intenzitását egyáltalában nem emeli. És ha a kántorképzést a tanítóképzéstől elválasztjuk, annak miképpen történő nyélbe ütésének kérdését, mint első sorban illetékes és érdekelt tényezők, intézzék el az egyes felekezetek maguk.

Maradna tehát a tanítóképzői tanfolyamnak a pedagógia és a gyakorlati tanítás. Ha figyelembe vesszük, hogy ezen tanfolyam hallgatói olyan tanítójelöltek, akik az általános műveltség és szellemi megtesti érettség egy meghatározott fokával bírnak már, feltételezhetjük rólok, hogy a tanfolyam pedagógiai elméleti tárgyait, valamint a gyakorlati részt is a rendelkezésre álló egy éven belül szakképzett vezetés mellett okvetlenül el fogják végezni. Hogy ez mostohább viszonyok közt is lehetséges, példa reá néhány eset, amelyeknél érettségit tett ifjak (leányok) magánuton való készüléssel egy év alatt tanítóképesítő vizsgálatot tettek.

A tanfolyammal kapcsolatban gyakorló iskola állítatik. Ennek tanerői közül egyik tanítja, mint erre leghivatottabb erő, a módszertant és ezen kívül az ének- és zenetant olyan mértékben, hogy a leendő tanító az ellemi iskolában az éneket taníthassa. Ehhez pedig teljesen elegendő egy kis elméleti tudás és a hegedű. A módszertan tanítását illetőleg az egyes tárgyakra kiterjedő amolyan részletesebb és alaposabb

tanítást kellene csinálni, amilyenhez hasonló most is a tanítóképzőkben a matematikánál folyik.

Többször hallottam, hogy a tanítót magasztos és nehéz hivatására valósággal nevelni kell, amihez több év szükséges. Nem látom be, hogy a foglalkozásokban rejlő miféle hasonlatosságból kifolyólag kellene a tanítót is úgy preparálni, mint pl. a leendő katonát vagy papot. Mert hogy ahhoz, hogy valaki bármikor életét is odadobni, vagy a családi örömeiről és sok egyébéről egész földi pályafutása alatt egyszer és mindenkorra kész legyen lemondani, preparálás, különösfajta, folytonosan vagy hosszabb időn keresztül tartó hatás szükséges, világos. De miután a tanítói foglalkozás ezekkel ellentétben csak olyan, mint bármiféle más foglalkozás, én a magam részéről az érettebb ifjakkal nyújtott, egy éven át tartó, kizárólag leendő hivatásukra előkészítő kiképzést minden tekintetben elegendőnek tartom.

A tanfolyam elméleti tárgyait olyan tanárok tanítanák, akik az ezekre való képesítésüket az egyetemen szerezték. Ezzel a tanítóképzői tanárok képesítésének és képzésének nehéz ügye el volna döntve.

Kíváncosnak és a tanítóképzés érdekében hasznosnak tartanám, hogy a tanfolyamok valamennyien internátussal legyenek összekötve és hogy az azokban való tanítói képesítő vizsgálatra való előkészítés, az internátusi ellátást is beleszámítva, teljesen ingyen történjék. Ezzel egyrészt a tanfolyam a kedvező anyagi körülmények folytán könnyebben tehetne szert hallgatókra, másrészt a jelöltek mentve lévén anyagi gondoktól, minden idejüket a tanulásra és képzésre fordíthatnák. A tanítójelölt szerzést és gyűjtést esetleg már a középiskola V-ik osztályában lehetne kezdeni aképen, ahogy azt most is a szegényebb szülők gyermekeinek megnyerésére a tanítóképző csinálja.

Hogy pedig a már kiképzett, és állásban levő tanítók állásukban megmaradva, közmegelegedéssel és lelkesen működjenek, a tanítói fizetési minimumot a tanítói képzettségnek megfelelően méltányosan rendezni kellene. Tehát a javaslatom keresztül viteléhez bizony kellene: pénz, pénz és pénz.

Még egy kérdés van hátra. Mi legyen a mostani képzők tanárai-val? Egy részüket akik középiskolai képesítéssel bírnak, át lehetne tenni a középiskolákba, a másik részt a polg. iskolákba, persze úgy, hogy fizetési rendszerük és nyugdíjjogosultságuk változást ne szenvedjen.

Megengedem, hogy némely t. kartársamnak cikkem nem fog tetszeni; mindazonáltal élek abban a meggyőződésben, hogy az eszmék harcában minden nézet jogosult és a szellemi küzdelem az ügynek csak előnyére válik. Győzni pedig, győzzön a jobb!

Léva, 1904. február.

Kurucz Ernő.

Tanítóképzési és képesítési kérdések.

Második közlemény.

5. Ebben a pontban Kármán a *polgáriskolai tanítóképesítést* (ő kegyeskedik tanárképesítésnek írni) mondja el mindennek, csak becsületes embernek nem. A szidalmaknak valóban kábító zuhatagát árasztja a vizsgálati szabályzatra. Nem olyan szűk szavú, mint Cato volt, amikor a meglevő képesítési eljárásról hirdeti a „delendam esse“-t, de annál szűkebben méri a szót, amikor a helyébe állítandó jobbat kellene leírnia. Ez mindössze annyiból áll, hogy „a képesítés külön hatóságnak, egy vagy több valóban országos bizottságnak hatáskörébe utasítatik.“ Az olvasó pedig elhűl, amikor látja, hogy a sok szidalom ide lyukad ki. Hiszen aki ismeri a dolgot, az tudja, hogy mindig úgy volt és ma is úgy van, hogy a képesítés a kormánytól külön erre a célra 5 évről 5 évre kinevezett egy vagy több országos bizottság hatáskörébe volt és van utalva. Honnan tehát ez a nagy harag?!

No, de ne nézzünk el egy szót se. Kármánnak nem csupán országos bizottság kell, hanem „*valóban*“ országos bizottság. Ugy latszik tehát, hogy ez a szó az ő kritikájának az összefoglalása. Hogy mi az a „*valóban*“ országos bizottság és a mostani miért nem az, ezt a kérdést nem fogom a Kármán előzetesen fölállított „*elvszerű*“ értelmezései és osztályozásai szempontjából vitatni, hanem maradok itt is a konkrét kérdésnél és igyekezni fogok a Kármán szidalomaradatából kihalászni azokat, amelyek abban a vezérmotívumok szerepét viszik.

Ime: a budapesti két képzőintézetnek jogosulatlan szabadalmát őrzi a szabályzat; — határozataiban teljesen hozzáfűződik a képzőintézetek tervéhez és gyakorlatahoz; — a képesítés szorosabb kapcsolatba van hozva a képzőintézetekkel, mert a bizottság ügyvivő alelnökei az intézeti igazgatók, tagjai pedig „*első sorban csakis*“ az intézeti tanárok.

Az elsőre, a budapesti két képző monopóliumára vonatkozólag először is Kármánnak egy ténybeli tévedését kell rektifikálnom. A nőképző t. i. nem egyedüli az országban, mert van még Budapesten is és másutt is 4—5 r. kath. polgáriskolai tanítónőképző, amelyek mellett szintén tartatnak képesítő vizsgálatok. A monopóliumos szabadalmazottság külső jellemvonása: az egyedüliség, csak a budapesti férfiképzőn ismerhető fel, amelyet rövidség kedvéért irodalmi nevén Paedagogiumnak fogok nevezni. A Paedagogium, mint polgáriskolai tanítókat képző intézet, igaz, hogy egyedüli az országban s így ebben a funkciójában tényleg monopóliuma van. De ilyen értelemben monopóliuma van a műgyetemnek is a mérnökök, gépészmérnökök, építészmérnökök képzésére; a selmecbányai akadémiának az erdészek és bányászok képzésére s monopóliuma van minden olyan intézetnek, amelyikből csak egy van az országban. Kármánnak a monopóliumok ellen dörgő kritikája a kritika negatív formájából pozitív javaslat alakjába öltöztetve azt jelené, hogy állítani kell még egynéhány Paedagogiumot (műgyetemet, erdészeti- és bányászati akadémiát, stb.) a monopóliumok megszüntetése végett. *Csupán ezért* nem valószínű, hogy mindjárt hozzáfogjanak, de ha

majd valamikor szükség lesz rájuk és mód lesz hozzá, miért ne? Semmi elvi monopólium sem tiltja.

Hogy a harag vakít, azt mutatja Kármán szidalomáradata, amelyiknek első felében a két állami intézet szabadalma ellen beszél, a második felében pedig már attól fél, hogy a szabályzatot úgy is lehet értelmezni, hogy vizsgálóbizottságot talán egyéb képzőintézetek mellett is lehet szervezni. Ha a dolgokat, amelyek fölött ítélőszéket ül, nem csupán a szabályzatokból — tehát a papirosról — ismerné, hanem tapasztalatból is, akkor nem szorult volna arra a „talán“-ra, mert tudhatná, hogy évtizedek óta tényleg működtek és működnek vizsgálóbizottságok a felekezeti képzők mellett is. Hogy helyes-e ez vagy nem, azt most nem vitatom, de szeretném, ha valaki okosabb megmondaná, hogy Kármán helyesli-e ezt vagy nem? Ha helyesli, akkor az ő „egységes“ és „valóban országos“ jelszavaival jön ellenmondásba; ha pedig helyteleníti, akkor ő is őrizőjévé lesz az állami intézetek „jogosulatlan szabadalmának“. Így ejtik az embert zavarba a saját jelszavai.

De nem akarok a kritikus ellenmondásaiba kapaszkodni; azok csak a kritikust világítják meg és nem az ügyet. Tovább haladok a kiválogatott szidalmak megbeszélésében, áttérve arra, amelyik a képzőintézetek tanulmányi rendje és a képesítő vizsgálati szabályzat rendelkezései közötti megegyezés miatt botránkozik meg.

A ténybeli állításban igaza van Kármánnak. Kétségtelen, hogy az állami képzőintézetek tanulmányi rendje és a képesítési szabályzat között a lehető legteljesebb összhang és megegyezés van, ami a legélesebben a szabályzatnak abban a rendelkezésében fejeződik ki, hogy a képesítés követelményeinek a mértékére nézve az áll. képzőintézetek tanterve az irányadó (13. §.)

Az ilyen megegyezés kétféleképpen jöhetett létre. Vagy úgy, hogy adva lévén a követelmények, amelyeknek a leendő polgáriskolai tanítónak meg kell felelnie hogy képesíttessék, ezen megadott célnak megfelelően szervezték a képzőintézeteket; vagy pedig úgy, hogy adva lévén egy intézetnek (mondjuk: a Paedagógiumnak) a tanterve, kerestek hozzá egy célt, hogy ne maradjon az a szegény intézet cél nélkül s jobb hiányában ráhúzták a polgáriskolai tanítóképesítést. Kármán el akarja hitetni velünk, hogy ez utóbbi módon jött létre az a megegyezés; mert hogy ő maga is hinné ezt az abszurdumot, azt nem teszem fel róla. Ámbár ha csakugyan hinné, azt is meg tudnám magamnak magyarázni. Ő t. i. az egész kritikájához a szabályzatokból szedi az anyagot, azokban pedig azt látja, hogy a most érvényben levő képzőintézeti tanterv 1901-ben kelt, ellenben a képesítési szabályzat 1902-ben. 1901 megelőzi a sorban 1902-öt, tehát az ő papiros értesülései szerint úgy állhat a dolog, hogy az előbb elkészült tantervhez szabták hozzá a későbbi keletű képesítő szabályzatot.

De aki a dolgot magát ismeri, kezdettől máig, az a következőképpen tudja a fejleményeket. Az 1868. évi Nepoktatási törvény elrendeli a polgáriskolai tanító-*képesítést* (103. §) de nem szól a képzésről. A kormány kirendelte a 103 §-tól követelt hatóságot, egy vizsgáló bizottság

képében, amelyik az állam egyik tanítóképzőjében (13. §.) működött s amelynek tagjai részben ezen tanítóképző (a budai) tanáraiból, részben más szakemberekből állottak. A bizottság elkezdte működését és működik azóta folyton, vizsgálatra bocsátván olyanokat, akiknek ama 103. §. jogot ad, t. i. okleveles tanítókat. Ez a bizottság működése közben, tehát tapasztalásból jött rá arra, hogy a jogosított jelentkezők tulnyomó többsége a maga autodidaktikus képzése útján meg sem közelíti azokat a követelményeket, amelyeket a bizottság a képesítő vizsgálat elé tűzött. Szüksége mutatkozott tehát a rendszeres képzésnek, amit aztán 1874/5-ben szerveztek is. Szervezték akkor, amikor a *képesítő bizottság már 5 évig működött* s ezalatt a tapasztalat próbáján is tisztázhatta a követelményeket. Szervezték a törvénytől jogosítottak, tehát az okleveles tanítók előkészültségére alapozó s a képesítési követelményekben foglalt céltól irányított tanfolyamban. S mivel nem Kármán volt a tanácsadójuk, azért igyekeztek a tanfolyam tanulmányi rendjét úgy szervezni, hogy *az lehetőleg teljes összhangban legyen a céllal*, amelyhez el akar juttatni. Természetes, hogy a képzés szervezete sem volt mindjárt kész az utolsó gombig, mert az csak a mythológiában fordult elő hogy Minerva teljes felszereléssel ugorjék ki az apja fejéből. De azok, akik benne éltek és működtek, fölsímték a hiányait, küzdöttek azok orvoslásáért, némelyeket sikerült megjavítaniok, másokért még mindig kell küzdeniök; bizonyos azonban, hogy megalkotása óta folyton fejlődik az intézet és hogy amint megalkotásának egyedüli célja a polgáriskolai tanítóképzés volt, úgy fejlődését is egyedül ez a cél irányította. És ha most Kármán vád képpen hozza fel, hogy a képzés rendje teljes összhangban van a képesítés rendjével, ebből a vádból a fejlődés irányítói azt a megnyugtatót merítik, hogy *céltudatos munkájukat teljes siker koronázta*, mert ők is éppen ezt akarták, semmi egyebet nem akartak és éppen ezt kellett is akarniok. Ez lévén a meggyőződésük, sárba esik az a jó tanács, hogy a képzés ne alkalmazkodjék a képesítés követelményeihez, hiába hallják, hogy az a nagy összhang nem illik, gyanúra ad okot, inkább csináljanak valamit, *hogy megszűnjék a teljes harmónia a polgáriskolai tanítók képzése és képesítése között*, — ők erre azt fogják mondani, hogy azt a bolondot nem teszik, inkább eltűrik a gyanúsítást; a gyanúsítónak lelke rajta!

Legtöbbször ismétli, tehát legjelentősebb hibának, „elvtelen“-nek tartja Kármán azt, hogy a vizsgálóbizottságok tagjai a képzőintézetek tanárai közül vahnak kinevezve.¹⁾ Persze ez a Kármán elve szerint elvtelen, mert ő jó előre gondoskodott egy olyan elv fölállításáról, hogy a „képesítő, tisztí vizsgálatok (szigorlatok)“ vizsgáló bizottságaiban nem szabad a képzésben résztvevő tanárokat alkalmazni. Csakhogy ez Kármánnak a saját mondva csinált elve; tapasztalati uton éppen az ellenkezőre jutott volna. Ime: az érettségi vizsgálóbizottság az illető középiskola tanáraiból, az elemi tanítóképesítő vizsgálóbizottságok az illető tanítóképző tanáraiból alakulnak meg. Ezek ugyan nem országosak, de országosak a Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottságok, amelyekről a Közép-

¹⁾ A szabályzat szerint (2. §.) „A bizottság tagjai ugyanezen intézetek tanári testületéből és más érdekelt szakkörökből vétetnek.“

iskolai Törvény (60. §) egyenesen azt rendeli, hogy a felsőbb iskolák¹⁾ azon tanáraiból alakítandók, akik az illető tárgyakat előadják s még azt is elrendeli, hogy a két egyetem mellett alakítandók. A mérnök vizsgálobizottságok is a műegyetemen működnek s műegyetemi tanárokból állanak. Folytathatnám még a sort, amelyből kitűnik, hogy Magyarországon nem a Kármán elve szerint vannak összeállítva a vizsgálobizottságok, hanem éppen ellenkezőleg. És ha széles Magyarország összes tanárait nézve nem incompatibilis az, hogy saját tanítványaiknak vizsgálobiztosaik legyenek, miért volna ez csupán a polgáriskolai tanítóképző intézetek tanáira nézve incompatibilis?

Ámde Kármán annak tartja. — Vajjon?? — Ugy tudom, hogy Dr. Kármán Mór évtizedeken át volt a budapesti egyetemen a pedagógia és a filozófiai propedeutika magántanára s egyidejűleg a Középisk. Tanárvizsgáló Bizottságban ugyanezen tárgyak vizsgálobiztosa. Mivel ezek minden szakcsoportbeli tanárjelöltre kötelező tárgyak, mivel a vizsgálatnak is tárgyai, mivel Kármán érdekesen ad elő s mivel vizsgálobiztosa is volt e tárgyaknak, mindezen okok halmazata miatt több tanárjelölt hallgatta őt, mint akármelyik más tanárt. És ha a többi tanár az incompatibilitás bűnébe esett, amikor saját tanítványait mint vizsgálobiztos vizsgálta, akkor Kármánnak ebben az irányban valóságos bűnhalmazat súlyosodik a lelkére.

Már most melyiket higgyük el? Azt-e, hogy Kármán tudva, hogy összeférhetetlen dolgot cselekszik, mégis két évtizeden át nemcsak ki nem tért előle, de sőt kereste azt, hogy saját tanítványainak legyen vizsgálobiztosa? vagy pedig azt a másikat, hogy ennek a dolognak az összeférhetetlensége nem meggyőződése neki, hanem csak olyan mondva csinált elvi szempont, amit éppen csak erre az alkalomra azért állított fel, hogy legyen honnan összeszidnia a polgáriskolai tanítóképesítési szabályzatot? Valamelyik föltevést választani kell, mert csak ezek közül lehet. Nekem jobban esik mindenkiről a kisebbik rosszat tenni föl s azért a két lehetőség közül az utóbbit választom. Annál inkább, mert akkor a mondva csinált elvnek ugyancsak mondva csinált indokolása gyanánt tekinthetem azt a szerencsétlen gyanúsítást is, amit Kármán a maga elve mellett fölhoz, hogy t. i. ha a tanulókat saját tanáiraik vizsgálnák, akkor „köztapasztalat szerint” összebeszélés, személyes kedvezés vagy másnemű elnéző engedékenység megronthatná a vizsgálatnak minden biztosítékát.“ Ez az állítás — tudva azt, amit a magyarországi vizsgálobizottságok összeállításáról elmondtunk — egyszerű prózában azt jelentené, hogy Magyarország összes tanársága: a középiskolai, a képzőintézeti, a pedagógiumi, az egyetemi, stb. valamennyi mind huncfut. Szívesebben elhiszem azt, hogy ez a „köztapasztalat” is csak hypotheticus, hogy ezt Kármán sem tapasztalta, abban a bizottságban sem, amelyikben ő maga is vizsgálta a saját tanítványait

Ez a hypotheticus tapasztalat nem elég ok arra, hogy miatta az összes magyarországi vizsgálobizottságokat fölforgassuk s ujakat, „való-

¹⁾ Az egyetemet és műegyetemet érti alattuk, mert a tanárjelöltek a műegyetemen is hallgathatják tárgyaikat.

ban országosakat“ csináljunk helyettük, annyival inkább, mert még most ennyi keresés után sem tudom, hogy mi is az a valóban országos?

6. Ebben a pontban a *polgáriskolai tanárképzést* teszi elmesfuttatása tárgyává Kármán. Mire a többi pontokon át idáig jutottunk, meg sem lep már, hogy Kármán az ő intézményeket romboló kedvében nagy hirtelen oda lyukad ki, hogy a képzés egésze rendszere tűzrevaló s nemcsak a rendszert kell elvetni, hanem még a képzőintézetet is eltörölni s a helyét sóval behinteni. Most már nem is kerít nagy feneket a dolognak, gondolva, hogy az előbbi pontokban már eléggé előkészítette az olvasó hangulatát arra, hogy ezt a mérges kis szitkozódást bevegje. Ugy tesz ugyan, mintha az új tantervhez kapcsolná a mondanivalóját, de csak úgy tessék-lássék mond róla egy pár levegőben lógó, a konkrét tartalmat óvatosan kerülő szólamot, hogy mindjárt rá szitokba törjön ki a Paedagogium ellen, olyan szitokba, aminek a premissákkal semmi összefüggése, hanem közvetlenül hajt ki a Kármán hangulatából. Hát én a hangulatait tisztetem, de nem törődöm velük. Inkább azon igyekszem, hogy az általánoskodó szidalmak közül meg tudjak fogni egy pár olyant, aminek némi konkrét tartalma lévén, anyagot ad a megbeszélésre. Legyen az a következő:

„A tananyag részletezése világosan mutatja, hogy az ilyen polg. isk. tanítóképzés értelmetlen vegyüléke a középfoku intézetekben alkalmazható eljárásmodoknak és a felső oktatás tudományos törekvéseinek. De növendékei már életkoruknál fogva — legkevesebb is 19 évesek — továbbá készségük tekintetéből kinőttek amabból és megérették teljesen tudományos alapon álló előadásokra és velük szoros kapcsolatban tartott gyakorlásra.“ Ez a legkonkrétebb mindabból, amit Kármán mond s ez is *csupa kijelentés és önkényszerű föltevés*. Pl. *fölteszi* Kármán, hogy a pedagógiumi tanár, amikor ott ülnek előtte a bajuszos, szakállas, okleveles tanítók, azokkal úgy jár el és úgy ad elé nekik, mintha 15—16 éves csupaszszájú ifjancok volnának. Azaz: igen kedvesen és igen egyszerűen fölteszi, hogy a pedagógiumi tanárok nemcsak huncfutok (lásd az 5. pontban), hanem buták is. Hát ne féltsen bennünket Kármán. Ha mi az elemi tanítóképző tantervét is föl tudtuk emelni arról az alacsony színvonalról, amelyre azt a Kármán-féle első kidolgozás lesüllyesztette, (? Szerk.) akkor a polgárisk. tanítóképzésnek is meg tudjuk óvni a kellő színvonalát.

És honnan veszi Kármán az alapot az efféle föltevéshez? Persze, megint csak a papirosról. A tanterv részleteiből látja ő állítólag azt, amit mond. Mit lehet kiolvasni egy tantervből? Az egyes tudományszakok főbb részleteinek a címeit. A címek jelentékeny része közös minden tantervben. Pl. a beszédhangokról tanul már az ábécés gyermek; ugyanarról szó van a 13 éves gimnázista, a 16 éves képzőintézeti tanuló s a 19 éves pedagógiumi hallgató tantervében; hall róla az egyetemi hallgató is és lehet tárgya a tudományos Akadémián szaktudósok előtt tartott előadásnak. Már most, ha a Kármán módszere szerint járva el, elévonnék egy akadémiai programot és egy elemiiskolai tantervet és látnók, hogy mindkettőben a beszédhangokról van szó, mennyire meg kellene botránkoznunk, hogy a tudományos Akadémia ugyanazzal a dologgal tölti az időt mint az ábécés gyerekek! De ne botránkozzunk meg,

mert ebben az esetben bizonyosan Kármán sem botránkoznék meg, mivel *fölténné*, hogy az elemi iskolai tanító a 6 éves gyermek színvonalán, az akadémikus pedig a szaktudósok színvonalán foglalkozik a beszédhangokkal. Csak a pedagógiumi tanárokról *nem teszi föl*, hogy ők a 19 éves ifjak színvonalához alkalmazkodnának; ezt ő nem látja a tantervből. Baj biz' ez, de ezen a bajon igazán nem tudtunk volna másképp segíteni, mint úgy, hogy a tanterv minden címe után zárójelben oda-
tegyük, hogy: úgy, amint a 19 éves ifjoknak dukál. Ilyenformán: A beszédhangokról (úgy, amint a 19 éves ifjoknak kell); Ohm törvénye (úgy, amint a 19 éves... stb.) stb. Az ilyen önkényt érőddő dolgokat azonban nem szokás kitenni. Vagy amikor kiteszik, csak „a gyöngébbek kedvéért” teszik. Azt hittük, hogy a tanterv tanulmányozói között nem akad olyan, akinek a kedvéért ki kellett volna tenni.

Elhagyván a tantervek papiros birodalmát, nézzük, hogy a Paedagogium valóságos tanulmányi rendszere mit mond ezekhez a dolgokhoz. Egyszerű és világos az egész rendszer, mint ahogy világosan körülírt a Paedagogium feladata is. Okleveles elemi tanítókból kell polgáriskolai tanítókat képeznie. Természetes, hogy ehhez *a megadott előkészíttséghez csatlakozó, hészag nélküli tanmenetben* halad a cél felé. Ez kötelessége, mert ezért van csinálva. Tanulókra, tanárookra egyaránt kiterjed ez a kötelezettség és a tanárnak nem szabad nem törődnie azzal, hogy a tanuló tudja-e követni előadását vagy nem. Ez a szabadalma csak az egyetemi tanárnak van meg, de az igazi tanár ott sem él vele. Már most, ha az elemi képzőből kikerült tanulót nem akarja mindjárt a tudomány felső emeletére fölugratni, hanem kézen fogva a közbeeső lépcsőkön végig akarja oda vezetni s eközben megjár egynehány olyan lépcsőfokot is, amit a középiskolai tanuló már a középiskolában megjár, ez lehet az egyetem és a középiskola szemüvegén nézve zagyvalék, de az elemi- és polgári tanítóképzés (tehát a szóban levő dolog) szempontjából ez egy jól illeszkedő tanulmányi rendszer. Hogy a Paedagogium nem akar egyetemesdit játszani (amivel némelyek vádolják), hogy *figyelemmel van tanítványai előkészíttségére s azokat hészag nélküli tanmenetben akarja előre vezetni*, ezt a kritikus Kármán kifogásolhatja ugyan, de a pedagógus Kármánnak okvetetlen helyeselnie kell.

Helyesli is, mindjárt ebben a cikkében; ami őt ugyan egy újabb ellenmondásba keveri, de ránk nézve megnyugtató. Cikkének ugyan-
ebben a pontjában, miután megrótt a pedagógiumi zagyvaléket, mindjárt utána lelkesen ajánlja, hogy az egyetem a középiskolai tanárképzés rendszerében ugyanilyen zagyvaléket létesítsen. Mert azt jelenti az, amit ő ott sok cifra szóval elmond, ami a pedagógiai irodalomnak már régen tárgyalt kérdése, hogy t. i. *a szokásos egyetemi előadások és a középiskolai tanulmányok közötti hészagokat kitöltő, rendszeres és kötelező tanulmányokat kell szervezni az egyetemen*. Az egyetemi zagyvalék „jaj de szép”, a pedagógiumi zagyvalék „jaj be rút.” Azért rút, mert „értelmetlen”. De csak annak értelmetlen, aki nem érti.

Mindezekről független az a kérdés, hogy a polgáriskolai tanárok hol képeztessenek: a Paedagogiumban-e vagy az egyetemen? Kármán szerint az egyetemen van ennek a helye. Lehet ott is, lehet itt is. Hogy

a Paedagogiumban lehet, azt a példa mutatja; hogy az egyetemen lehet, azt a példa nem mutatja ugyan, de azért miért ne lehetne? *Csak* meg kell nyitni az egyetemet a tanítók előtt is; *csak* szervezni kell az egyetemen azokat a tanulmányokat is, amelyek a képezdei tanulmányok és a szokásos egyetemi előadások közötti hézagokat kitöltik; *csak* gondoskodni kell az egyetemi előadások olyan sorozatáról, amelyekben ezek a hallgatók két évenként (ennyi a Kármán ajánlotta tanfolyam) megtalálják a nekik szükséges tanulmányok teljes rendszerét, úgy azonban, hogy azért a középiskolai tanárjelölteknek is megmaradjon a maguk 4 évre kiterjedő rendszerük; csak ezeket kell megcsinálni s aztán menni fog minden, mint a karikacsapás. Kármán azt hiszi, hogy mindez már holnap megcsinálható s azért a Paedagogiumot még ma be lehet zárni. Én azonban nem hiszem, hogy 20 esztendő előtt legyen ebből valami, azért arra a kis időre még megtartanám a Paedagogiumot, mert addig is csak kell valahol képezni a polgáriskolai tanárokat. A Kármán ajánlotta szünidei tanfolyamokra még sem merném bízni ezt a dolgot, mivel a norimbergi tölcser még mindeztideig nincs föltalálva.

Hadd jöjjön végre egy pont, amelyben egyetértünk. Kármán túlságosan széleskörűnek találja a Paedagogium mostani szakcsoportjait. Mi is annak találjuk s már 20 év óta próbáljuk szűkíteni. Nem olyan nagy mértékben, mint Kármán ajánlja, sőt a mostani szakcsoportok kettéosztásáig sem megyünk el, hanem azoknak bizonyos mértékű bifurkációjával is segíthetni véltünk a bajon. De mindeztideig minden ilyen irányú törekvésünk megtört a felsőbbség ellenzésén. Ime egy példa, hogy kevésbbé radikális módosítások is, még akkor is, mikor már a legilletékesebbek már régen meggyőződtek annak a szükségéről, milyen nehezen valósíthatók meg. Ha Kármán ezt mint példát megszívleli, talán a jövőben óvakodni fog attól, hogy egy rövidke cikkben egész közoktatásunk szervezetének fölforgatását hozza javaslatba.

7. Kevés a mondandó azokhoz, amiket Kármán ebben a 7. pontban *a tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről és képesítéséről* elmond. A cikknek első fele különben is csak a képző-tanfolyamok első és második szervezetét ismerteti az illető miniszteri rendeletek alapján s ezeket mi már régen ismerjük és nem csupán a rendeletekből. Ugy látszik, mintha nagyjában helyeselné a mostani szervezetet, bár igyekszik kifogásokat is tenni rá. A fölhozott kifogások némelyikéből azt látom, hogy a rendeletek nem világosították föl eléggé arról a vezető gondolatról, amelyik a tanfolyam szervezetét irányította. Ezt látom abból a megjegyzéséből, amit a főtárgy megkülönböztetése ellen tesz; továbbá abban a kiérletében, amellyel a tanfolyam tanulmányi körét szorosabban meg akarja szabni.

Ha ebben a dologban tisztán akarunk látni, akkor mindeneke' ott tartunk állandóan szem előtt azt, hogy a képzésnek *meglevő szervezete szerint* (amelyik nincs meg, arról nem beszélék) csakis a polgáriskolai tanítóképzőt végzett jelöltek vétetvén föl a tanfolyamra, *a polgáriskolai tanítói oklevél integrans része a képző-intézeti tanári képesítésnek*. Az a képesség, amit az az oklevél bizonyít, már a tanfolyamra belépő jelöltben föltételezendő. Ugy tetszik, hogy ezt Kármán is föltételezi, „ha a megelőző polgári iskolai tanárképzés megfelelt föladatának“. Én ezen

„ha“-nál is inkább látom a garanciát abban, hogy a tanfolyamra csak a polgáriskolai képző-intézetek legkiválóbb jelöltjei vétetnek fel, a szükséglettől korlátolt számban. Ez a föltételezendő és a mondott oknál fogva föltételezhető képesség pedig az, hogy a jelöltnek meg van már összes szaktárgyai körében az az áttekintő tájékozottsága, amelynek alapján tárgyán az iskolában uralkodhatik. Ezt a jelölttől meg kell követelni minden tárgyból, amelyre képesítése szól s ezen a színvonalon alul egyik tárgyból sem lehet a követelményeket leszállítani. Ebből a szempontból lehet érvelni a fő- és melléktárgyak megkülönböztetése ellen. A polgáriskolai képzőben nincsen is ilyen megkülönböztetés.

Ha ez a követelmény megvan, második követelményül megkívánjuk ma már tanárainktól, hogy képesek legyenek a tudományos gondolkodásnak arra a magaslatára emelkedni, amelyet minden téren elvárunk a vezető elemektől. Azt akarjuk elérni, hogy a képző-intézeti tanár is se ne legyen, se ne érezze magát ebben a tekintetben kevésbé magas színvonalon, mint a középiskolai tanár. *Ez a második követelmény az, amelynek teljesítése volt a tanfolyam szervezésének vezető gondolata.* Ettől a követelménytől kell annak irányíttatnia, miután — ismétlem — az első követelmény már a fölvett jelöltben föltételezhető.

Ámde ehhez a célhoz csak a *beható, elmélyedő tanulmányozás* juttathatja el a jelöltet, ezt pedig lehetetlen egyidejűleg a szakcsoportja összes tárgyaiban megtenni. Erejének a szaktárgyak között való egyenletes szétforgácsolása egyenes ellenmondásban volna a tanfolyam céljával. Szabadságot kell hát adni a jelöltnek, hogy szakcsoportjának magaválasztotta tárgyára rávehesse magát s abba annyira behatolhasson, amennyire azt az egyetemi előadások, a rendelkezésére álló szakkönyvtárak és laboratóriumok, szóval: a tanfolyam összes eszközei a tanfolyam idején belül lehetővé teszik. Ezért különbözteti meg a szervezet a főtárgyat. Közben egy-egy collegium hallgatása, a laboratóriumokban s a gyakorló-iskolában való foglalkozás alkalmat ad a jelöltnek, hogy szakcsoportja többi tárgyaiban is frissen tartsa a tájékozottságát.

Hogy a szaktudománya alapelveiben már tájékozott jelölt melyik vonalon hatoljon be a tudomány magva felé, az mellékes. Akármelyik vonalon bejuthat. A választandó út esetről-esetre más lehet, mert attól függ, hogy éppen az illető jelölt két éve alatt miféle collegiumok kerülnek sorra az egyetemen. A tanulmányoknak előre megállapított rendszerét előadatni az egyetemen 1—2 jelölt kedvéért nem is lehet, de nem is szükséges. Minden jelölt az azon időszerinti leckerendből maga állít össze magának egy tanulmányi rendszert, amiben a szervezet rendelkezése szerint a pedagógiumi tanárok tanácsal támogatják. Minden megkötöttséget és egyformaságot kizár a tanfolyam természete, amelyhez híven alkalmazkodik a szervezet. Az egyetemi tanulmányozás szabadsága ebben a szervezetben van leginkább megvalósítva és alkalmazva olyanokra, akiknek előkészültségük, meglett koruk, egyéni válogatottságuk biztosíték arról, hogy ezzel a szabadsággal helyesen és hasznosan tudnak élni. Ha valaki ebben a szervezetben nem lát elegendő rendszert, annak azt mondjuk, hogy e szervezet rendszere a szabadság.

Már most arra kell törekednünk, hogyha ezt a tanfolyamot egy

képesítési eljárás fogja befejezni, az lehetőleg összhangban legyen a tanfolyam szellemével. Ez ugyan Kármán-ellenes törekvés, de most nem az ő elveiről beszélek. Ha megkötött, esetleg a szakcsoport minden tárgyára s azoknak minden fejezetére kiterjeszkedő követelményeket szabna meg a készítendő szabályzat, akkor az arra kényszerítené a jelöltet, hogy elmélyedő tanulmányozás helyett ismételve végigpiszmogjon tárgyainak valamennyi tételén, hogy mindeniket evidenciában tartsa, nehogy a vizsgálatokon megcsipjék benne. A lelkes, becsületes tudományos munka helyett kapnánk unatkozó, furfangos vizsgálatrakészülést.

Nem tudok még tiszta képet alkotni a célszerű vizsgálati szabályzatról. Annyi bizonyos, hogy amint e képzés rendszere különbözik minden más eddig szervezett képzéstől, úgy a képzítés rendszerét sem lehet majd lemásolni egyik meglevő képzítésről sem. Én nem annyira a hozandó szabályzatban, mint a „mitte sapientem“ elvében keresem a megoldást. Nem a szabályzattól mozgatott vizsgálógépekre, hanem itelni tudó, tudós emberekre, a legkiválóbbakra kell bízni annak megítélését, hogy a jelölt a tanfolyam céljául tűzött tudományos gondolkozás kellő magaslátára eljutott-e?

Milyen formában történjék ez? — ez a fogas kérdés. Számolni kell a formalismus követelődéseivel is (amelynek ujabban a pedagógus Kármán is lovagjául szegődött), de nem szabad a tanfolyam szellemét sem elfojtani s ezzel ezt az egész jól szervezett képzési rendszert felsikerüvé tenni. Egyesületünk is töri a fejét e kérdés megoldásán s természetesen, hogy szívesen vesszük a jó tanácsot akárkitől, — Kármántól is.

De a tanácsadók is szíveleljenek meg egy figyelmeztetést: a tanácsadáshoz nem elég tanulmány a szabályzatok átböngészése. Ismerni kell magukat a dolgokat is, amint azok lettek, éltek, fejlődtek és tovább fejlődni törekednek. A papiros-bölcsesség tanácsaival úgy járunk, mint én jártam e hosszú cikkben: hogy nekünk kell neki megmagyarázgatnunk azt, amit ő a szabályzatokból félreértett, rosszul értett, vagy meg nem értett.

Dr. Kovács Fános.

Az általános pedagógia összekapcsolása a gyógy-pedagógiával.

A gyógypedagógia az általános pedagógiából ered. Egy jó gyakorlati pedagógusban minden kellék meg van ahhoz, hogy szintén jó gyógy-pedagógus legyen.

Látva, hogy egyik a másikon épül fel, szinte csodálkoznunk kell azon a nagy szétválasztáson, mely ezek között ma fennáll.

Azt mondhatnák ugyan erre, hogy az összekapcsoláson már mások is fáradoztak, de semmi pozitív eredményhez nem jutottak. Főlőleges munka, mert haszon nem hárul belőle sem egyik félre, sem a másikra.

Erre a következő feleletem van:

Az eddigi eredménytelenség ne riasszon el bennünket, sőt buzdítson az eredménnyel járó összekapcsolásra. Ami a szükségességet illeti, azt az alábbiakban legyen szabad vázolnom.

A gyógypedagógia a népiskolai tanítók sorából kapja embereit. Hogy innen vegye, szükséges azért, mert a kötelékébe tartozó abnormis gyermekekkel való oktatást csak az kultiválhatja sikerrel, ki a normális gyermekekkel való foglalkozásban járatos.

Hogy valami az abnormis állapotból a normális helyzetbe juttassék, ismerni kell, mi a normális helyzet.

Hogy valaki megkedvelje a fogyatékos gyermekekkel való foglalkozást, azt előbb látnia kell.

Kinek a normális gyermekek iskolájában terhes a tanítás, az ne kezdjen a fogyatékos gyermekek oktatásához, mert az még nehezebb.

Általános igazság, hogy egyszerűet kell mindenhez. Mennyivel inkább a fogyatékos gyermekek oktatásához.

A gyógypedagógiára azért lenne előnyös az általános pedagogiával való összekapcsolás, mert megadatnék a mód ahhoz, hogy egyszerűet hozná e térre az embereket.

Ez az egyik oldal. Lássuk most a másik oldalról.

Az általános pedagogiára való képzésben ma már igen sokmindenre vannak tekintettel. Sokak szerint már csaknem lehetetlent kívánnak a jövő nemzedék tanítóitól.

Az én véleményem az, hogy a nemzet jövője kívánja ezt a sokat a tanítótól, így annak eleget kell tenni. Azt a sokoldalú tudást, mit ma a tanítóktól várnak, én két részre osztom.

Egyik részt azért kell tudni, hogy a tanítóság az ő magasztos hivatását, állását dekorációkkal vegye körül.

Ilyenek a nemzet gazdagodására irányuló törekvések; de ide sorolom még magának a népnek művelésére irányuló törekvéseket is.

A másik része a tanítás intenzívebbé tételére, vagyis a tanítói működés beléletére vonatkozó tudnivalók.

Előbbi kívül esik tárgyamon, vele nem foglalkozom. Utóbbi azonban nagyon is bele vág e kérdésbe.

Magának a tanításnak igen sok módozata van már. Leginkább gyökeret vert a hangoztató írva-olvasás módszere, mely a sillabizáltató módszert teljesen kiűzte.

Ma már csak a legidősebb emberektől hallunk ilyent: bé-a-ba.

Lejárt azonban a hangoztató módszernek is az ideje; legalább a sok újítás azt mutatja, hogy már nem korszerű.

Mindaz, ki behatóan foglalkozik ma a tanítással, ki lelke egész melegéből a tanítás beléletének él: keres valami újat, valami jobbat, valami könnyebbet.

Ennek a folytonos kutatásnak számtalan eredménye van már, melyek a feltalálók és követők szerint egyedül helyesek. Mindezek azonban ma még sporadikus tünetek, de világos tanúságai annak, hogy a tanítási módszert soha sem lehet a legmagasabb fokra emelni. Változnia vagy — mondjuk — fejlődnie kell a korral.

Az lenne a legjobb módszer, mely a tanítókat arra tanítaná meg hogyan kell a tanításban annyira haladni, hogy az mindig a korral egyenlő színvonalon legyen.

Az nem vezetne eredményhez, ha a szórványosan fel-feltűnő, egyesek vagy egyes csoportok által a legjobbnak tartott tanítási módszert a többiekre is kötelezőnek mondanák ki

Elég hála legyen érte, erre nem is gondol senki.

Mégis, mintegy megütközve áll meg ma az ember, ha csak a tollharcokat figyelemmel kíséri is. Mindegyik oly helyes érveléssel tudja védeni a maga álláspontját és támadni ellenfeléét, hogy e miatt igen sok gyenge, ingatag ember képtelenné válik a cselekvésre. Van, ki ma ennek a módszernek a híve, holnap már amannak igazságait ismeri el.

Ez a nagy hiba az egész dologban és ezért nem lehet jó sem egyik, sem másik újabb, sem a régi törekvés.

Minden tanítónak a saját módszere legyen a legjobb. Ezt úgy lehet elérni, ha a tanítókat egyöntetűen mindenütt gyakorlatilag vezetik bele az általános pedagogia mélyen rejlő alapigazságaiba. Akkor minden módszer, mely ez alapigazságok összeségén épül fel, helyes és jó lesz

De mit látunk ma?!

Egyik helyen a hangoztató módszer állja helyét szilárdul. Azt hangoztatva érdemül, hogy a többi mint oldalhajtás, míg ez már leszűrődött módszer.

Máshol már a phonomimika vett erőt s ez oldalhajtás elnyomta amazt, mint olyant, mely az anyafából nem képes már elegendő táplálékot szívni.

Ismét más helyen a játszva tanítás diadalmaskodott, mint egyedüli helyes módszer. Majd amoda a munkára nevelés szolgálatába szegődött minden.

Itt a fő cél arra irányul, hogy a tanító képes legyen idegenajkú iskolákban a magyar nyelvet tanítani a direkt-módszer segítségével.

Legujabban fölütötte fejét a gyermek megfigyelésére irányuló törekvés és ezen alapuló tanítási mód is.

Még többet is lehetne sorakoztatni, de nem teszem, mert már ez is annyi, hogy ha az intézőkörök ezek érdekeiben elhangzott érveket és ellenérveket figyelembe vennék s még hozzá azt is el akarnák dönteni, melyiket ki alkalmazta először: bizony nagy fába vágják fejszájüket.

Ebbe a forrongásba, erjedésbe nem is jó volna hivatalosan — egyik vagy másik félnek szolgáltatva igazságot — beleavatkozni. Bár be kell látni, hogy ez a széthúzás sem előnyös.

Leginkább célhoz vezetne az, ha valamely módus által alkalom adatnék a kiforráshoz; akkor minél előbb leszűrődnének az alapigazságok.

Erre igen alkalmasnak találok a gyógypedagógiával leendő szoros kapcsolat létrehozását.

A gyógypedagógiában az itt felemlített módszereket mind alkalmazva találjuk.

Csaknem lehetetlenségnek látszik állításom, de igaz.

A hangoztató módszer szülő anyjául a siketnémák hangos beszédre

való oktatását tekinthetjük. Siketnémával ugyan nem sillabizáltatt senki!

A phonomimika is vajjon nem ott leli-e fészket? Kell-e jobban mimikázni valahol, mint a siketnémáknál?

A játékon alapuló tanítást lehet-e szebben látni valahol, mint a hülyék és gyengeelméjűek oktatásánál? Itt anélkül a tanítás nem tanítás, vagyis itt minden tanítás játék kell hogy legyen. Ami keveset lehet a hülyének vagy gyengeelméjűnek tanítani, azt csakis a játék közvetítésével lehet mintegy belopni.

A munkára nevelés célszerűségét sehol szükségesebbnek nem tartják, s annak tanítását nem űzik jobban sehol, mint a gyógypedagógia terén.

A munka foglalkoztat, szórakoztat.

A siketnémának tevőlegesség szükséges, mert nincs meg minden érzeke s reá nézve nagy némaság uralkodik mindenfelé, mi untat; tehát foglalkozás, munka kell neki.

A vaknak nemkülönben, mert képzelete messze csapong az örökös sötétségben vagy homályban.

A hülyéknél, gyengeelméjűeknél meg épen szükséges a foglalkoztatás, mivel náluk a leghasznosabb tudás az, ha foglalkozni megtanítják őket, amire nagy százalékban képesek is.

Ki a gyógypedagógiai intézeteket megszemléli, ezeknek nyomait, vagyis a foglalkoztató műhelyeket, szobákat s az ott készült dolgokat mind megtalálja.

Ami a direkt-módszer tanítását illeti, szebben, mint a siketnémáknál, sehol sem mivelik, alkalmazzák.

A néma, ki beszédet nem hall, csak direkte tanulhatja azt meg.

A gyermek-megfigyelésekre is a legjobb példát a gyógypedagógusok szolgáltatják. Ezek hosszú éveken keresztül foglalkoznak individuumokkal, mert hiszen az ő tanításuk ezen alapszik s csakis így sikeres.

Lehet-e a gyermek-megfigyelés tömeges? Véleményem szerint nem. Ha tömeg megfigyelést akarunk is végezni, mindig az egyedekre irányul a figyelem jó, vagy helytelenítő észrevétellel. A gyermek-megfigyelés pedig csak individuális lehet. Célja is az, hogy a különböző egyedeken tapasztalt megfigyelések legyenek a tanításban irányadók, vagyis a tanítás alkalmazkodjék az egyedekhez, miután az Isten által adományozott különböző tehetségeket nem lehet egy valaki által feltalált módszerhez alkalmazni.

Mindenki azt és annyit tudhat megtanulni, amire és amennyire képes. A tehetségen felültre erőltetés karba vezett fáradság. A megfigyelésekkel épen azt akarják elérni, hogy kiismerjék, ki mire képes, mihez van kedve vagy hajlama.

A felsoroltak tehát világosan mutatják, hogy az általános pedagógiának még több haszna lenne a szoros összekapcsolásból.

Ezek után rá kell térnem az elől hangoztatott történeti eseményre, arra nevezetesen, hogy mások is fáradoztak már az összekapcsoláson, de sikertelenül.

Mint mondtam, ez nem lehet elriasztó példa, de sőt azt bizonyítja,

hogy régebben is belátták már annak szükségességét, csak a módot választották hozzá helytelenül.

Lássuk, hogyan akarták a kapcsolatot létrehozni?

A külföldről nem szölok. Eltérek attól a ma divatos gondolkozástól, hogy mindent külföldi példával támogassunk. Ma nem is lehet valakinek igaza, hacsak nyaka tekert nevű külföldi nagy tudósokra nem hivatkozik.

Előttem ami külföldi, az sohasem lesz nemzeti. A nevelésben, tanításban meg épen a nemzetire van szükségünk. Én tehát kizárólag a hazai ez irányú törekvésekre szorítkozom. Összeségében nem sok történt ez irányban.

Holmi elméleti előadások tartásával akarták a kapcsolatot létrehozni. Elmélettel a tanítás terén nem sokra lehet menni. Az elmélet csak támogatója lehet, kell is hogy legyen a gyakorlatnak.

Nehogy azt higgye valaki, hogy a tanítóképzők mellé egy-egy siketnéma, vak, vagy hülye gyakorló iskolát akarnék állíttatni. Ezt már akarták, meg is próbálták részben, de sikerre nem vezetett.

Ez elvonná a tanítójelölteket a tulajdonképeni népiskolai tanítástól. Ily összekapcsolással csak az egyik fél nyerne, ha nyerne valamit.

Mondjuk a gyógypedagógia nyerne, amennyiben látva a leendő tanítók ez oktatási ágat is, kedvet kapnának hozzá s lehet hogy ügyszeretet hozná e térre az embereket. Mindez csak föltevés. A nagyobb valószínűség szerint ez sem nyerne semmit, mivel a tanítójelöltek jó eleve megismernék e sokkal nehezebb tanításmódot, idegenkednének inkább tőle. Példa volt erre a budai tanítóképző intézettel kapcsolatba hozott siketnéma iskola.

Ezek történtek az összekapcsolás érdekében sikertelenül.

Én a kapcsolatot arra alapítom, hogy a képzőintézetekkel kapcsolatos gyakorló iskolák révén jussanak a leendő tanítók a pedagógia mély igazságainak birtokába gyakorlati úton.

Ha mód adatnék ahhoz, hogy a tanítójelöltek ne egyik vagy másik divatos módszert lássák tulsulyban kultiválni, hanem a leszűrődött pedagógiai igazságok összesége alapján olyan gyakorlati munkásságnak lennének szemlélői, melyből mindenhez megnyerhetnék az alapot, akkor önállókká fejlődnének, s meg tudnak bírálni és ítélni, melyik a helyes tanítási mód, Nem lenne annyi ingadozó. Építené mindegyik a saját tapasztalatát az általános igazságok összeségére, nem pedig egyik vagy másik felkapott elvre

Ha ilyen tanítást látnának, ha ilyent sajátítának el, akkor reményleni lehetne a modern népiskolai tanítás kifejlődését. Akkor mindig a kor színvonalán állhatna e tanítás, élükön a tanítókkal.

Mínthogy gyakorlati képzést a képzőkkel kapcsolatos mintaiskolákban nyerhet a leendő tanító, szükségképeni, hogy ez iskolák tanítói legyenek olyanok, kiktől ily munkálkodást lehet várni és látni.

A fent elmondottak szerint a gyógypedagógusok így működnek; természetes következmény, hogy nem lehet más az ajánlatom, minthogy a gyakorló-iskolák tanítói gyakorlati gyógypedagógusok is legyenek egyuttal.

Itt s így lenne meg a szoros kapocs.

A gyakorló-iskolákban működő győgyepedagogus gyakorló iskolai tanítóktól megtanulná a jelöltek gyakorlatilag, hogyan kell valamely hibás beszédű gyermeket kezelni. Látnák gyakorlatban a gyengébb tehetségűekhez való alkalmazkodást. Megismerkednének csupán szemlélés útján is egyes gyermekek megfigyelésének módjával. Látnák a munkára szoktatást. Lenne türelmök individuumokkal foglalkozni. Ezt kiemelni kívánom, mivel ma tömeg tanításra törekszik csaknem minden tanító s nem a gyengébbek kedvéért tanít, hanem a jobbakéért, akiknek pedig — tudvalevőleg — vajmi kevés szükségük van külön képzett tanítóra.

Mint győgyepedagogus attól sem riadna vissza az ilyen gyakorló-iskolai tanító, hogy iskolájában egy-két siketnéma vagy vak helyet foglaljon. Ezekkel foglalkozna is megfelelő időben. Mondjuk, hogy e tanításmódra nem is volna alkalom a tanítójelölteket gyakorlatilag kiképezni, mire nem is lenne szükség; de látnák, hogy a vak és siketnéma is oktatható. Tudatukba menne át, hogy azok is a nép gyermekei. Nem rendeli ugyan el törvény a népiskolába való felvételüket, de teljesen el sem tiltja.

Ezt látva, mint tanítók, nem tekintenék annyira lélekölő foglalkozásnak a normális gyermekek oktatását. Mert bizony ma elég nagy hiba az is, hogy a tanítók a munkájukat túl fárasztónak, túl nehéznek ismerik, mivel a nehezebből nincs fogalmuk.

Ilyen tanítási példán az életben felbuzdulnának a tanítók. Az általános tanítói gyűléseken kevesebb hang adatnék az elégedetlenségnek. Nem vetnék szemükre a képzőintézeti tanároknak, hogy igen kevés, vagy semmi hasznát nem veszik a képzőkben tanultaknak, minthogy nem gyakorlati, mit ott nyujtanak, hanem elméleti.

A gyakorlatban működő, fenti példát látott tanító azután maga is hasonlóan cselekednék. A községében levő fogyatékos gyermek nem lenne reá nézve idegen. Nem irtóznék tőle. A szülőket tanáccsal tudná ellátni. Akadna nem egy, ki hasonlóan befogadná a szerencsétlent iskolájába. Megpróbálkoznék tanításával, hiszen látta s nem tartja ördögi mesterségnek. Kutatna, hogyan tehetné tanítását eredményesebbé. Ha nem is lenne mindjárt győgyepedagogus, de a továbbképzés, a tanügyi igazságok mélyére törekvés eredménye elsősorban is normális tanítványain látszanék meg.

Aki osztályába ilyen fogyatékos gyermekeket felvenne, mindenestre oda irányulna törekvése, hogy normális tanítványait a befogadott fogyatékosokkal összeszoktassa.

Ez a normálisak kedélyvilágának nemesítésére minden erkölcsi predikációjánál gyümölcsözőbb lenne.

A gyermeki lélek a humanizmusra nevelődne.

Látva a gyermek, hogy tanítója nem dobja el magától talán egyik társuk fogyatékos testvérét, hanem szeretettel foglalkozik vele; ő is hasonlóan tennie. Nem gúnyolná, de sőt támogatná fogyatékos társát. Ez egész életére befolyással lenne. Szelídebb lelkületűvé válnék. Embertársai iránt sokkal einézőbb lenne. A mások fogyatkozásai, gyengéi nem lennének terhére.

Az így befogadott fogyatékos is könnyebben viselné el szeren-

csétlenségét. Látná, érezné, hogy érzékű társai nem vetik meg, nem gúnyolják ki stb.

Szóval igen messze menő haszon hárulna az egész társadalomra.

Igy vélem én a szoros kapcsolatot létrehozhatónak a pedagógia és gyógypedagógia között oly móddal, hogy mindkettő óriási hasznot merítsen belőle.

S mi kell mindehhez?!

Semmi más, mint egy-egy gyakorló-iskolai tanítói állás megüresedése alkalmával a pályázatba közétetni, hogy elsősorban gyógypedagógusok pályázhatnak. Még azt a vádat sem lehetne ez eljárás ellen felhozni, hogy nem a népiskolai tanítók sorából kerülnek ki a gyakorló-iskolai tanítók.

Az államnál meg épen könnyen mehetne ez, mivel a gyógypedagógusok igen csekély kivétellel mind az állam szolgálatában vannak, egyszerűen meg kellene kérdezni egy-egy ilyen állás megüresedése alkalmával, kinek van kedve átmenni?

Azt hiszem, ily csekélységet érdemes volna kipróbálni azért a kínálkozó nagy haszonért, mi e kísérletezéssel járhat.

A magam részéről mindkét ügy előmozdítása érdekében melegen ajánlom az intéző körök szíves figyelmébe az összekapcsolás ilyen módját.

Budapest, 1904. január.

Medgyesi Fános.

Tanári testületek véleményei a gyermektanulmányozásról.

VII.

A magyarországi központi Fröbel-nőegyesület áll. segített óvó- és tanítónőképző-intézete.

Előadói javaslat: 1. A tanítóképző-intézetek gyermektanulmányozásának célja ez idő szerint kizárólag gyakorlati (pedagógiai) legyen. Tudományos célú vizsgálatokra a tanítóképzőknek nincs sem ideje, sem felszerelése. A laboratóriumban végzett tudományos vizsgálatok eredménye tanítandó.

2. A tanítóképző-intézet általában, mint iskola, a gyermekek (ifjak) tanulmányozásában olyképen vegyen részt, hogy a tanári testület megfigyeli a képző-intézeti ifjúságot, valamint a gyakorló iskolai növendékeket s a gyűjtött anyagot feldolgozza gyűlésein s erről naplót vezet.

A tanári testület az ifjúsággal együtt megfigyeli a gyakorló iskolai növendékeket s a tapasztalatokat megbeszéli és feldolgozzák.

Az ifjúság önállóan figyeli meg a gyakorló iskolai tanulókat s az így szerzett tapasztalatokat a pedagógia tanárával feldolgozza, ki ezen kész eredményeket a tanári testületnek bemutatja.

Az anyag feldolgozásában főleg arra kell törekedni, hogy a növendék lássa, mint igazolja és fedi egymást a pedagógia elmélete és gyakorlata.

3. Az intézetbe belépéskor feljegyzendő a személyi adatok orvosi vizsgálat alapján és pedig: A test súlya és magassága? A mellkas kerülete? Normális-e a test minden részének fejlettsége? Vérszegénység? Idegesség? A szív, tüdő és emésztő szervek állapota? Az érzékszervek épsége? Mondja el a növendék életkörülményeit azon időtől kezdve, amikor még emlékezik, vagy amit hitelt érdemlő hallomásból tud? Hol járt iskolába? Mutassa be összes bizonyítványait s mondja el ezekre vonatkozó megjegyzéseit? Jó módban vagy szűk viszonyok közt élt? Milyen volt eddigi táplálkozása? Milyen volt környezete, melyben eddig élt? Melyek voltak kedves foglalkozásai? Kicsiny korában mi szeretett volna lenni? Mely betegségek támadták meg s maradt-e azoknak valami nyoma? Élnek vagy meghaltak szülei? Hány testvére volt? Hányadik gyermek? A szülők és nagyszülők életviszonyai s testi és lelki tulajdonságai?

A tanév folyamán az intézeti orvos félévenként tegyen jelentést a növendékeknek fent elősorolt testi állapotairól.

A tanári testület minden tagja figyelje meg az ifjuság összes szellemi képességeit. A gyűjtött tapasztalati anyag rendezés és feldolgozás után a törzskönyvbe vezetendő. A törzskönyvben a következő kérdésekre legyen rovat:

1. Név, születési hely, kor, nem.
2. Vallás és anyanyelv.
3. A test mérete és állapota (súly, magasság, a mellkas kerülete, a fejlettség részarányossága, vérszegénység vagy bőség, idegesség, a szív, tüdő és emésztési szervek állapota).
4. Az érzékszervek (az érzékszervek ép volta, az érzékszervek térfogata, az egyén a hallásos vagy látásos és tapintásos typushoz tartozik-e?)
5. Életviszonyok a múltban és jelenleg s a környezet hatása?
6. Öröklött tulajdonságok?
7. Felfogó képesség?
8. Az emlékezet?
9. A figyelem?
10. A képzelet?
11. Érdeklődés?
12. Munkaképesség?
13. Érzelmek (teszt érzelmek, a rend és tisztaság, társadalmi esztetikai, vallásos és erkölcsi érzelmek, indulatok).
14. Ösztönök (hajlamok, vágyak, szenvedélyek, jellemvonások).
15. Testgyakorlás.
16. A megfigyelő neve.
17. Jegyzet.

Az adatok megfigyelésekor a megfigyelés ideje is feltüntetendő.

Az 1–6-ig terjedő rovat minden növendéknél kitöltendő. A többi rovat megfigyelései normális fejlettségű és képességekkel bíró növendék-

keknél csak időszakonként eszközlendő és vezetendő a törzskönyvbe. Állandó megfigyelés alatt csak azon növendékek legyenek, kiknek testi vagy szellemi képességei az átlagos középértéktől eltérők.

Ne csak egyéneket, hanem osztályokat vagy a növendéksereget, mint egészet is figyelje meg a tanári testület. Ezen megfigyeléseknek is legyen nyoma. Rovatok: 1. Az évszakok s ennek keretén belől az időjárás befolyása a testi és lelki állapotokra. 2. Az iskolai ünnepélyek, kirándulások, vizsgálatok vagy egyéb alkalmak hatása. 3. Az osztályok és az összes növendékek közszelleme és egymás közötti társas érintkezése. 4. A végzett növendékek érzelmei és ítéletei a tanári testület vagy annak egyes tagjai felől? 5. A társadalmi vagy politikai általános kérdések hatásai?

A törzskönyvi adatok a növendékek okmányaiból, a tanulók (ön-megfigyelés is) és szülők bevallásaiból és a tantestület megfigyelésének rendezett és feldolgozott adataiból veendő.

A törzskönyvi adatok a fegyelmezésnél az indokolásban felhasználandók.

4. A gyakorló iskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozásánál.

Ugyanazon intézkedések történjenek, mint a 3. pont alatt s ezenkívül a tudattartalom megvizsgálása, de csak alkalmoszerű megfigyelések alapján. A szülőkhöz intézett kérdések öleljék fel a gyermek testi fejlődésére, ismereteire, érzelmeire és akaratára vonatkozó összes tudnivalókat. A szülőkhöz intézendő egyes kérdéseket a tanári testület állapítja meg.

A törzskönyvi adatokat az év folyamán a tanári testület és a növendékek a kapott utasítások alapján együttesen gyűjtik s csak azon adatok irandók a törzskönyvbe, amelyek közös megállapodások szerint arravalók.

A tanév elején az 1—6-ik pontig az adatokat a gyakorló iskola tanítója vezeti a törzskönyvbe s az év folyamán gyűjtött tapasztalati anyagot a tanító utasítása szerint a mindenkor beavatott növendék írja be a törzskönyvbe.

A tömegmegfigyelés és rendezése olyan, mint az előbbi pontban.

5. Tudományos célból csak olyan kísérletek végezhetők, melyek nem igényelnek különös eszközöket és óvintézkedéseket.

6. Az első éves tanulók a tanító gyakorlati útmutatása szerint a testi tulajdonságokra és a feltünőbb magaviseletre vonatkozó megfigyeléseket végezzenek. A második évesek már a megelőző lélektani ismeretek alapján gyűjtsenek anyagot. Ezen jegyzeteket a szaktanár értékeli s felhasználja annak kimutatására, hogy mely adatok erednek tárgyi-lagos megfigyelésekből s megállapítja azon szempontokat, melyek szerint csoportosítani kell a megfigyeléseket. A III. és IV. éves növendékek önálló megfigyeléseket végeznek. Ezen adatok a törzskönyvbe iratnak be, míg az I. és II. éves tanulók adatai csak az esetben, ha erre utasítást kapnak a szaktanártól. A megfigyelő neve is beírandó a törzskönyvbe.

7. Alkalmoszerű és szabad megfigyelést végezhet minden növendék, nemcsak az iskolában, hanem bárhol (utcán, játszótéren, családban, templom-

ban stb.). A gyűjtött anyag a szaktanárral együttesen dolgozandó fel. A feldolgozás célja mindenkor az, hogy a növendéket képezzük helyes és tárgyilagos megfigyelésre és hogy ennek alapján tiszta képet alkothasson magának a megfigyelt gyermek testi és lelki tulajdonságairól.

8. Egyes gyermek vagy csoportok állandó megfigyelését csak a III. és IV. éves növendékekre kell bízni. Egy-egy növendékre 1—3-nál több gyermek ne bizassék. Egy-egy gyermeket többen is megfigyelhetnek. A gyűjtött anyag feldolgozása olyan, mint előbb.

9. A gyakorló iskolai tanulók törzskönyvét a beosztott negyed éves növendék vezeti a tanító útmutatása szerint.

10. A gyermekek tudományos célú tanulmányozását illetőleg a szaktanár előadásai s az 5-ik pontban említett kísérletei elegendők.

11. A gyermektanulmányozás, valamint a tömegmegfigyelés tudományos és gyakorlati céljait szolgáló szaklapot adjon ki a miniszterium, mely úgy hazai, mind a külföldi tanulmányozás módjait és eredményeit közölje.

A tanári kar Stepankó Albert ezen előadói javaslatához a következő megjegyzéseket fűzi:

a) *A növendékek megfigyelése minden nevelő-intézetben folyik ma is, noha írásba nem foglaltan.*

b) *A megfigyelések ily széles körben és írásba foglaltan annyi időt és munkaerőt foglalnának le tanítótól s tanítványtól egyaránt, hogy miatta szenvedne az oktatás és nevelés.*

c) *Inkább a tömeg és a benne — előnyeivel vagy hátrányaival — kivált egyén megfigyelésére helyezzünk súlyt, mint minden egyes egyén külön megfigyelésére.*

VIII.

Kir. gör. kath. tanítóképző, Eperjes.

1. A gyermektanulmányozás elé az általános (anthropológiai) és gyakorlati (pedagógiai) célokön kívül a normális cél, mely külön célgyanánt tüzendő ki a tanítóképző-intézetekben.

2. A tanítóképző-intézet általában, mint iskola vesse össze a gyermeknek iskolai életét az azonkívül töltött életével s megfigyelés alapján állapítsa meg az iskola hatását s esetleg kutassa azon okokat, amelyek az egyeseknél gyöngítik vagy teljesen lerontják a hatást.

3. A tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozásánál személyleírás készítendő s megjegyzésképen az arc kifejezése és az abból levonható föltevés is feljegyzendő.

Az iskolai év folyamán lehetőleg észrevétlenül kell megfigyelni a tanulók életmódját s az adatokat hánnya-vesse meg a tanári testület.

A tanári gyűlésen az adatok tárgyalassanak.

4. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozásánál a személyadatok fejlesztése s a gyermek tudattartalmának megvizsgálása történjék a belépéskor. Az év folyamán pedig meg kell figyelni,

hogyan ez a tudattartalom mennyire és mily irányban fejlődött s vajjon a személyi adatokból levont következtetések beigazolódtak-e?

Törzskönyv vezethető, de legjobb lenne az évi adatokat még egy pedagógiai bizottságnak is beküldeni, amely az óriási adathalmazból a statisztikai szabályszerűségeken kívül levonná a normális, a pedagógiai s társadalmi következtetéseket is.

5. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) nem végezhetők.

6. A tanítónövendékek elméletileg előkészítendő a gyermekek megfigyelésére s csak a felsőbb osztályokban végezzenek megfigyeléseket.

7. A szabad s alkalmoszerű megfigyelések játék alkalmával eszközközlendők, a III—IV. évfolyamon. A gyűjtött anyag analog következtetések alapján dolgozandó fel, a szabályos ismélődés megfigyelésével.

9. A tanítónövendékek a gyakorlóiskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésében is vegyenek részt.

10. A növendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába ne vezettessenek be.

11. A gyermekek tanulmányozása céljából iskolai játszóterek létesítendő.

IX.

Állami tanítónőképző-intézet, Szabadka.

1. A gyermektanulmányozás elé az általános tudományos (antropológiai) és gyakorlati (pedagógiai) célokon kívül nem tűzendő ki más cél.

2. A tanítónőképző-intézet általában, mint intézet, a gyermekek (ifjak) tanulmányozásában akként vegyen részt, hogy kísérje figyelemmel a *tanórákon kívül* is a gyermekeket.

3. A tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozásánál nem szükségesek s célra nem vezetők az anthropometrikai mérések.

Törzskönyv szerkesztendő, melyben lehetőleg a szülőkre vonatkozó adatok is legyenek. (Átöröklés, testi erők, hajlam, tehetség, indulat, természet stb.)

Ez adatok, ha nem is gyűlés alatt, de pl. megbeszélés alakjában mindenesetre tárgyalassanak, mert össze kell egyeztetni a tapasztalatokat. Ezek fegyelmi célokra is felhasználhatók.

4. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságának tanulmányozását, illetőleg az anthropometrikai mérések itt sem szükségesek, sem a tudattartalom megvizsgálása.

Törzskönyv szerkesztendő, melyet a gyakorlóiskolai tanítónő vezessen.

5. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a tanítónövendékeken s a gyakorlóiskolai tanulókon nem végezhetők.

6. A tanítónövendékek előkészítendő elméletileg a gyermekek megfigyelésére. Első éves tanulók még ne tegyenek megfigyeléseket. A lélektani oktatás és a gyermekmegfigyelések közötti kapcsolat céljából az egyes lélektani kérdéseknél hívja föl az előadó tanár a tanítónövendékeket a gyermekek lelki világának megfigyelésére.

7. Foglalkozzanak a tanítójelöltek az iskolán kívül is a gyermekekkel és játék, beszélgetés közben tegyenek megfigyeléseket. Az évfolyamra nézve a harmadik legcélszerűbbnek látszik. A gyűjtött anyag naplószerű feljegyzésekben dolgozandó fel.

8. Legcélszerűbb, ha a tanítójelöltek több növendéket figyelnek meg a fenti módon s ezt is a III. éves növendékek végezzék. A gyűjtött anyagot naplószerű feljegyzésekben dolgozzák fel.

9. A tanítónövendékek a gyakorlóiskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésében vegyenek részt, még pedig a gyakorlóiskola tanítójának vezetése s a pedagógia tanárának utasítása mellett.

10. A növendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába is bevezetessenek, mert másképen nem tudnak érdemleges megfigyeléseket tenni.

X.

Allami tanítóképző intézet, Znióvárálja.

1. A gyermektanulmányozásban első és legfőbb cél legyen növendékeink érdeklődésének felköltése a gyermekvilág megfigyelése iránt.

2. A tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozása céljából belépéskor személyi adatok szerezhetők be, de szigorúan megrostálандók s csak a föltétlen hitelességük vezetendők be a törzskönyvbe. Később anthropometrikai mérések végeztessenek. A törzskönyvi adatok legnagyobbbrészt megfigyelések alapján szerzendők be, fegyelmi célokra csak a legritkább esetben s óvatosan használhatók fel.

3. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozása céljából az eljárás ugyanolyan, mint fentebb, kiegészítve a tudattartalom (képzetvilág) megfigyelésével. A törzskönyvet a gyak. isk. tanító vezeti, aki betekintést enged a III., IV. éves növendékeknek.

4. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a tanítónövendékeken s gyakorlóiskolai tanulókon egyáltalán nem végezhetők.

5. Az anthropometrikai méréseket illetőleg utasításokat az I. osztályban a testtani oktatás körében nyerhetnek, a lelki sajátságok s képzet-tartalom megvizsgálását illetőleg utasításokat a lélektani oktatással kapcsolatban szerezhetnek a tanulók. A III., IV. éves növendékek vegyenek részt a pedagógia tanára s a gyak. isk. tanító vezetése mellett a gyak. isk. törzskönyv szerkesztésében, illetőleg vezetésében.

6. A megfigyelések csakis alkalomszerűek legyenek s a gyűjtött anyag a pedagógia tanára s a gyak. isk. tanító által tartott alkalomszerű s időnkénti megbeszélések alakjában dolgoztassék fel.

7. A III., IV. éves tanítónövendékek a gyakorlóiskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésében inkább csak azáltal vegyenek részt, hogy a gyak. isk. tanító által vezetett törzskönyvbe nekik betekintés engedtesse.

8. A növendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába nem vezetendők be.

Általános megjegyzés. A gyermektanulmányozás célja csupán csak

az lehet, hogy növendékeinkben érdeklődést ébresszünk a gyermekvilág megfigyelése iránt s őket ennek gyakorlati értékéről is meggyőzvé, arra őket buzdítsuk. Tudományos célú megfigyelések és kísérletezések tehát teljesen mellőzendők. Erre sem idő, sem alkalom, sem eszközök s ami fő, az előkészíttség is hiányzik, amit pedig növendékeinkkel jelen körülmények között megszereztetni teljes tehetetlenség. Az ennek hiányában való felületeskedés pedig egyenesen veszedelmes dolog.

A gyermektanulmányozás gyakorlati értékét kell tehát a növendékek előtt kidomboríttatni, ami legjobban fel fogja kelteni az iránta való érdeklődést.

A gyermektanulmányozás kivitelére vonatkozólag pedig általában azt jegyezzük meg, hogy a törzskönyvek vezetése, adatok beszerzése, azoknak feldolgozása s felhasználása s általában az egész eljárás annyira egyszerűsíttessék, hogy abból a növendékekre csak igen-igen csekély megterheltetés jusson s még tovább menve, inkább csak az eddigi tanulmányaik keretébe volna beszorítandó az egész gyermektanulmányozás. A növendékek megterhelése okvetlenül elkerülendő.

XI.

Róm. kath. tanítóképző-intézet, Pécs.

A gyermektanulmányozás eszméjét helyesli; szükségesnek tartja a gyermeklélek alapos megfigyelését s az erről szóló törzskönyv vezetését; az anthropometrikai méréseket azonban, mint nagyon is hypothetikus s a materialisztikus törekvéseket támogató kísérletezéseket célhoz vezetőnek nem tartja, úgyszintén helyteleníti azt, hogy a növendékek kísérletezések tárgyává tétessenek. A tanítójelöltek csak a harmadik és negyedik évfolyamban tegyenek megfigyeléseket, mert addig, míg a lélektant nem tanulták, erre nem is képesek.

XII.

Állami tanítónőképző-intézet, Győr.

Helyes azon mozgalom, mely a gyermekmegfigyeléseket a tanítóképző-intézetekben az eddiginél rendszeresebbé akarja tenni és amely a gyermek megfigyelési módszerek megismertetését az elméleti és gyakorlati pedagógia körébe be akarja vinni.

A feltett kérdésekre válaszok a következők: 1. Általában csatlakozik azon célokhoz, amiket Pethes János a gyermektanulmányozás számára a tanító és tanítónőképző-intézetekben kitűz. Különös gyakorlati jelentőséget azonban csak annak tulajdonít, amely a népiskolai tanulók megismerését, illetőleg a leendő tanítónak a gyermek megfigyelés módszereibe való bevezetését és e megfigyelések megkedveltetését kívánja.

2. Vezesse be a tanítóképző a tanítójelöltet a testi és lelkiélet ismertetése kapcsán a gyermektanulmányozás elméletébe. A gyakorlóiskolában adjon rendszeresen alkalmat a tanítójelölteknek a gyermek tanulmányozására.

3. A tanítójelölt tanulmányozására ugynevezett módszeres intézkedések *ne történjenek*; azaz pl. törzskönyv róluk ne vezettesék. Amikor a megfigyelésben munkatársainkká avatjuk őket, akkor a megállapodottság és komolyság oly mérvét kell róluk feltételeznünk, melyre az ugynevezett „megfigyelés” nemcsak felesleges, hanem bizonyos mértékig önértékét is érintheti. Emellett a módszerek mai fejletlensége mellett ez a „megfigyelés” gyakorlatilag csaknem kivihetetlen is. Ez azonban nem annyit jelent, hogy a tanítójelöltek megismerésére a jövőben fokozottabb mértékben ne tegyünk meg mindent. Ellenkezőleg! gyűléseken és kartársi körben beszéljünk meg minden érdemes mozzanatot, különösen egyesek egyéniségét, annak főként tanítói értékét.

4. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozása a tanítójelöltek bevonásával történjék és e végből a következő intézkedések fogantatandók.

a) A T. T. O. E. állapítsa meg a gyakorló iskolai tanulókról vezetendő törzskönyv rovatait és szerkezetét. Ezen az alapon készítse aztán a tanári testület a helyi törzskönyv rovatait és szerkezetét. b) A törzskönyvbe vezetendő adatokat a pedagógia tanárának (oktatástan tanárának) vezetésével a gyakorló-iskolai tanító és IV. éves növendékek megfigyelései alapján a bírálati órákon állapítják és vezetik be.

5. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a gyakorló iskolai növendékeken csak a szülők beleegyezésével végezhetők. Ily kísérletezősek az intézeti orvos közbejöttével történjenek.

A tanítójelölteken végzendő tudományos célu vizsgálatokba elegendő az intézeti orvost bevonni.

6. A gyermekmegfigyelésekre a tanítójelöltek előkészítendők. A megfigyelésekbe való bevezetés menete és módja a következő lehet:

a) Az I. évesek a testiélet ismertetése alapján a testi sajátságok, beteges tünetek megfigyelésébe vezetendők be. Evégből csoportonként látogatják a gyakorlóiskolát. Látogatásukról, illetőleg megfigyeléseikről naplót vezetnek s azt a pedagógia tanárának bemutatják.

b) A II. évesek a lélektan és neveléstan kapcsán a lelkijelenségek megfigyelésébe a képzettartalom (tudattartalom) meghatározásának módjaiba vezetendők be.

Evégből csoportonként látogatják a gyakorló iskolát, megfigyeléseikről naplót vezetnek s azt a pedagógia tanárának bemutatják. A megfigyelés az I. és II. osztályban a tanár által előre kijelölt szempontok szerint történjék.

7. Az egyetemes megfigyeléseket csak a III. osztályban kezdjük és ettől fogva a gyakorlati tanítással (kiképzéssel) hozzuk kapcsolatba. A III éves növendékek lehetőleg csak egyes gyermekeket figyelnek meg. A megfigyelt gyermekekről naplót vezetnek s azt a gyakorlóiskola vezetőjének mutatják be, aki az adatokat a törzskönyv vezetésénél esetleg értékesíti.

8. A gyermek állandó megfigyelését a gyakorlóiskola tanítójának vezetésével a IV. éves növendékek végzik. Ezen osztály figyelme ma már az összes gyermekekre egyidejűleg kiterjed. Az összegyűjtött anyag az oktatástan tanárának, illetőleg a gyakorlati kiképzés vezetőjének veze-

tése alatt a bírálati órákon dolgoztatik fel s csak a kritikailag feldolgozott anyag vezetendő a törzskönyvbe.

9. A IV. évesek a törzskönyv vezetésében az említett módon részt vesznek.

10. A gyermektanulmányozás a leírt módon vezetve nemcsak *rendszeres*, hanem a *tudományosság* feltételeinek is megfelelő lesz. Ezen az alapon a tanítójelölt majdan a maga iskolájában szűkebb körű, *tudományos célú* tanulmányozásokat is folytathat.

11. A gyermektanulmányozásnak sem célja, sem módszerei véglegesen meg nem állapítottak, még kevésbé közismertek.

Az egyesület nemes törekvései csak akkor fognak megvalósulni, ha a gyermekmegfigyelés céljait és módszereit legalább a gyakorló iskolai tanítók és a pedagógia tanárai előtt teszi közismeretessé.

Evégből: a) Gyermeklélektani és megfigyelési tanfolyamok volna-nak rendszeresítendőek, amelyeken az összes pedagógiai tanárok és gyakorlóiskola vezetők részt tartoznak venni.

b) Egyes gyakorló iskolai vezetők és pedagógia tanárok, kormány-támogatással gyermektanulmányozási módszerek megfigyelése és tanul-mányozása végett külföldi tanulmányutakra volnának küldendőek.

A gyermektanulmányozás a tanítóképzőkben gyakorlatilag és általános, minden intézetre kötelezőleg csak ezen előfeltételek alapján indíttassék meg, vagyis akkor, ha az elméleti célok tisztáztattak és a gyakorlati eljárási módok elsajátítottak. Nehogy ezen feltételek nélkül többet ártsunk ezen jó sorsra érdemes ügynek, mint amennyit használhatunk!

XIII.

Allami tanítóképző intézet, Igló.

1. A gyermektanulmányozás elé az általános tudományos (anthropologiai) és gyakorlati (pedagógiai) célokon kívül semmi egyéb cél nem tűzendő ki; azonban a pedagógiai célok közé számítandó a *magyar* gyermek nemzeti sajátosságainak tanulmányozása is.

2. A tanári testület végezzen tanulmányt a tanítónövendékeken, de ha alkalmá van arra, hogy valamely más nevelőintézet (internatus) növendékein is tegyen megfigyeléseket, használja föl ezt az alkalmat is. — A tanítónövendékek a gyakorlóiskola növendékeit figyeljék meg. — Az intézet, ha nemzetiségi vidéken működik, szerezze be az oly tanítóképző-intézetek anyagát is, melyeknek magyar ajkú gyermekek tanulmányozására van alkalmuk, és viszont. Az így beszerzett anyagot hasonlítsa össze a saját anyagával.

3. a) Belépéskor történjék a személyi adatok s az anthropometrikai mérések eredményének följegyzése. Továbbá vizsgáljuk meg a növendékek emlékezetét, képzettársítását (az Aschaffenburg—Ranschburg-féle osztályozás alapján) és kifáradását. Személyi adatok: Születés helye, ideje; anyanyelv; nyelvismeretek; vallás; huzamos vagy gyakoribb tartózkodás helye; nagyobb utazások; tanulmányok (esetleg magántanulmányok); nagyobb betegségek, esetleg ezek hátramaradt nyomai; ked-

venc étel; milyen ételt nem bir enni; a szülők foglalkozása, anyagi körülményei, betegségei; ki nevelte a növendéket? a testvérek száma nem szerint; születésre hányadik gyermek a növendék? a testvérek egészségi állapota. — Anthropometrikai mérések a Peihes J. részéről ajánlott szempontok szerint. (M. tanfőképző, 1902. VI. füz. 335. old.)

b) Ugyanezeket állapítsuk meg május közepén. Ekkor följegyezzük a növendék ez évi krónikáját. Törzskönyv szerkesztendő, melyben minden növendéknek külön lapja legyen. Az összes rovatok 4 évre vonatkozzanak, s legyenek meg a szükséges összegező rovatok is. A személyi adatokat magától a növendéktől kérdezzük ki, a b) csoportra vonatkozókat közvetlen vizsgálattal állapítsuk meg.

Ezen adatok tanári gyűlésen tárgyalassanak.

A törzskönyvi adatok nevelési, tehát fegyelmi célokra is felhasználhatók.

4. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozása céljából feljegyzendők:

a) Születési helye, ideje, anyanyelv, nyelvismeret; huzamos v. gyakoribb tartózkodás helye; a szülőkre testvérekre vonatkozó kérdések (mint 3. a) alatt). továbbá a somogyi tanító egyesület fölhívásában (M. Tanítóképző 1898: X. füz. 569. old.) ajánlott szempontok. — Anthropometrikai mérések a Pethes J. részéről ajánlott szempontok (M. Tanítóképző, 1902: VI. füz. 335. old.). — A tudattartalom megvizsgálása: a somogyi tanítóegyesület fölhívásában (M. Tanfőképző, 1898: X. füz. 570. oldal.) ajánlott szempontok szerint; azonban a 8., 10. és 22. kérdés helyett a helyi körülmények szerint más kérdések intézendők.

b) Május közepén ugyanezeket állapítsuk meg; törzskönyv szerkesztendő, melyben minden gyermeknek legyen lapja. Az összes rovatok 6 évre vonatkozzanak, s legyenek meg a szükséges összegező rovatok is. — A személyi adatokat a szülőktől, nevelőktől kérdezzük meg. A gyak. isk. törzskönyvet a gyak. isk. tanító vezesse.

5. Tudományos célú vizsgálatok végezhetők, de mindig a tanári kar előleges beleegyezése mellett a lélektan tanárának a jelenlétében, a kísérletek anyaga és időtartama minden esetben előre közlendő a tanári karral.

6. Iskolaév elején kapják meg a tanítójelöltek a pontokba foglalt, részletes utasításokat. Az I. és II. oszt.-ban a pedagógia tanára végezzen a növendékek jelenlétében a gyakorló-iskolai növendékeken kísérleteket és méréseket

A növendékek elméletileg előkészítendőek. Az I. évesek ne végezzenek megfigyeléseket; a II. évesek figyeljék meg a testi fejlődést, a III. évesek a lelkit. A IV. évesek dolgozzák föl és alkalmazzák a tapasztalatokat. A testi és lelki élet tanításánál fordítsunk kellő gondot a gyermek fejlődésére.

7. Az alkalmoszerű megfigyelések ne legyenek kötelezők; ezek csak a tanulók s a pedagógia tanárának önkéntes, szorgalmi munkáját képezzék s a tanár ezeket saját belátása szerint intézze.

8. Minden II. és III. éves növendékre bízunk 1—3 különböző osztálybeli gyermeket (a tanulók száma szerint). Az anyag földolgozása

ügy történéjk, amint azt Pethes J. ajánlja (M. Tanítóképző, 1902: VI. füz.), de ne önképző körökben, hanem rendes pedagógiai órákon, havonként kétszer.

9. A II. és III. évesek vegyenek részt a gyak. isk. tanulók törzskönyvének vezetésében s végezzék a bejegyzést a gyak. isk. tanító vezetése alatt.

10. A növendékek csupán a pedagógiai célú tanulmányozásba vezetendők be, s ott sem széles körre terjeszkedve.

11. A kísérletekhez és anthropometrikai mérésekhez szükséges műszerekkel minden intézet ellátandó.

XIV.

Róm. katolikus tanítóképző, Esztergom.

A gyermek-pszichológiát, mint pedagógiai előhaladást helyesli és a választmány mozgalmát általánosságban elfogadva a felvetett kérdésekre nézve megjegyzéseit megteszi. Ezzel kapcsolatban azonban a tanártestület azt is kijelenti, hogy a gyermektanulmányozás felvetett *tervezetét* főképp azért tartja még *korainak*, mert kellő eszközök nem állanak e tekintetben rendelkezésünkre, nincs a kérdésnek irodalma, nincs az ifjuság kezébe adható szakkönyv és félő, hogy e kellékek hiányában az egyéniség tanulmányozása túltengésbe visz, vagy téves irányba terelődik a tanító egyéb elfoglaltságának s működésének kárára.

1. A gyermektanulmányozás elé az általános tudományos (anthropológiai) és gyakorlati (pedagógiai) célokra kívül külön cél nem tűzendő ki a tanítóképző-intézetekben.

2. A tanítónövendékek egyéniségének tanulmányozásánál az anthropometrikai mérések szükségtelenek. A tanulmányozás úgy a belépéskor, mint az iskolai év folyamán szoros megfigyelés alapján történjk, mely kiterjedjen a növendék családi viszonyaira is. Törzskönyv szerkesztendő a növendékre vonatkozó összes személyi, erkölcsi, tanulmányi, fegyelmi adatok feltüntetésével. Az adatok tanári gyűléseken tárgyalassanak s fegyelmi célokra is felhasználtassanak. A törzskönyvet az osztályfőnökök vezessék.

3. A gyakorlóiskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozásánál az anthropometrikai mérések fölöslegesek. A tudattartalomra nagy súlyt kell helyezni. A törzskönyvet a gyak. iskolai tanító vezesse. A többi kérdésre a felelet azonos a 3. ik pontra adott felelettel.

4. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a tanítónövendékeken s a gyakorlóiskolai tanulókon nem végezhetők.

5. A gyermekek megfigyelése a lélektan kapcsán történjk. Az I. évesek csak külső, mechanikus megfigyeléseket végezzenek. A lélektani oktatás és a gyermekfigyelés között szerves kapcsolat legyen, a gyermek a lélektani oktatás középpontjává teendő.

6. A növendékek az alkalmyszerű szabad megfigyelésre utasítandók minden évfolyamban. A gyűjtött anyag a pedagógiai órán dolgozandó fel.

7. Az egyes gyermekek vagy gyermekcsoportok állandó megfigyelése hospitálás útján viendő keresztül annyival is inkább, hogy alkalom adassék többeknek, ugyanazon növendék megfigyelésére. Ez mind a 4 évfolyamban eszközözendő. A gyűjtött anyag pedagógiai órán egybevetés és együttes megbeszélés alapján dolgozandó fel.

8. A tanítónövendékek a gyakorlóiskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésében vegyenek részt.

9. A növendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába nem vezetendők be. Túlhaladja az ifjúság szellemi képességét s tudását.

10. A gyermekek tanulmányozása céljából szükséges még az ide vonatkozó irodalom, szakkönyvek. Kívánatos, hogy minden tanár közvetlen figyelje meg a növendékeket. A tanfelügyelőségek időnkint küldjenek tájékoztató kérdőpontokat az iskoláknak.

XV.

Állami tanítóképző-intézet, Temesvár.

1. A gyermekek és tanítónövendékek megfigyelésének célja: 1. *általános* tudományos (antropológiai) és 2. gyakorlati (pedagógiai). Különös célja a tanítónövendékeknek a gyermektanulmányozásba való bevezetése.

2. A tanítóképző-intézet tanártestülete megfigyeli a tanítónövendékeket és a gyakorlóiskolai tanulókat.

3. A tanítónövendékek tanulmányozására a következő intézkedések történjenek:

a) Belépéskor följegyzendők a személyi adatok bemondások és okiratok alapján, azonkívül anthropometrikai mérések végzendők.

b) Az iskolai év folyamán törzskönyv szerkesztendő, amelynek rovatait az illető intézet tanártestülete állapítja meg s az adatok a növendékektől, a szülőktől, a növendéktársaktól (de óvatosan) s a tanári kar tagjaitól veendők. Ezek az adatok külön tanári üléseken tárgyalatnak.

A II. év elején megállapítatik a növendékek rövid jellemrajza és ehhez képest iparkodik a tanártestület az egyes növendékekkel szemben követendő egységes nevelői eljárásban megegyezni, megvetvén ezzel az egyéni pedagógia alapját.

4. A gyakorló-iskolai tanulók egyéni tulajdonságainak tanulmányozására a következő intézkedések történjenek:

a) Belépéskor följegyzendők a személyi adatok bemondások és okiratok alapján, azonkívül anthropometrikai mérések végzendők. Ugyancsak belépéskor megvizsgálandó a tanulók tudattartalma. E vizsgálaton a tanulók egymástól el vannak különítve.

b) Az iskolai év folyamán szerkesztendő törzskönyv, amelynek rovatait a tanártestület állapítja meg a helyi viszonyok és a családi állapotok tekintetbe vételével. A törzskönyvi adatok magától a gyermektől, a szülőktől és nagy óvatosság mellett, a tanulótársaktól veendők. A törzskönyvet a gyakorló-iskolai tanító vezeti.

5. Tudományos célú vizsgálatok (kísérletek) a tanítónövendékeken s a gyakorló-iskolai tanulókon végezhetők.

6. A tanítónövendékek elméletileg is előkészítendőek a gyermekek megfigyelésére és már az intézetbe lépő I. évesek is végezzenek megfigyeléseket, de csak néhány kijelölt szempont szerint.

A lélektani oktatás és a gyermek-megfigyelések között legyen kapcsolat, még pedig annyiban, hogy a lélektan tanára előkészíti a tanítónövendékeket s a megfigyelések anyagát a lélektani órákon feldolgozza, illetőleg felhasználja.

7. Szabad, alkalmoszerű s mindenoldalu megfigyeléseket a gyermek-tanulmányozási hospitálások alkalmával végeznek a III. és IV. éves növendékek, míg az I. és II. évesek csupán a nekik előszabott szempontok szerint.

A növendékek megfigyeléseikről rovatos naplót vezetnek s a naplót a pedagógia tanára felülvizsgálja.

8. Az egyes gyermekek vagy gyermekcsoportok állandó megfigyelése a hospitálások keretében viendő keresztül a III. és IV. éves növendékekkel s szintén rovatos napló vezetendő a megfigyelésekről.

9. A IV. éves tanítónövendékek a gyakorló iskolai tanulók törzskönyvének szerkesztésénél jelen vannak.

10. A tanítónövendékek a gyermekek tudományos célú tanulmányozásába bevezetendőek, de a bevezetés csak kisebb körre szorítkozzék.

11. A pedagógia tanárai részére szaktanfolyamok rendeztessenek a gyermektanulmányozás beható megismertetése céljából.

A tanítóképző intézetekben kísérlelt laboratóriumok rendeztessenek be és az intézeti könyvtárak ily irányú művekkel egészítendőek ki.

A tanítóképzésről és a tanítóképző-intézetekről.

— Az 1902—1903. évi értesítők ismertetése. —

XX.

A kolozsvári m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1902/1903. tanévről.

Szerkesztette: *Heinrich Józsa*, igazgató.

A tanév rendes lefolyású volt.

A tanári kar a hitoktatókkal együtt 20 tagból áll.

Statisztikai adatok: felvétellett 221 növendék, mindannyi megfelelő előképzettséggel. Vallás szerint: r. kath. 78, g. kath. 7, g. keleti 4, ev. ref. 83, ág. hitv. ev. 22, unit. 12, izr. 6; anyanyelv szerint: magyar 180, német 10, román 10, tót 2.

A szertárak, könyvtár, felszerelés a rendes mederben gyarapodtak.

Az internatus költségei az 1902/3. tanévi költségvetés szerint:

Élelmezésre előirányzat	34860 korona.
Mosásra előirányzat	2400 „
Fűtés és világításra előirányzat	6000 „
Cselédek bérére előirányzat	2356 „

Összesen . 46616 korona.

A lefolyt tanévben 22 bejáró növendék élvezett ingyen ebéd segélyt, összesen 3300 korona értékben.

Osztályonként: I. osztály 6 növendék; ingyen ebéd értéke 900 korona.

II.	„	3	„	„	„	450	„
-----	---	---	---	---	---	-----	---

III.	„	8	„	„	„	1200	„
------	---	---	---	---	---	------	---

IV.	„	5	„	„	„	750	„
-----	---	---	---	---	---	-----	---

Összesen : 22 növendék.	Összesen : 3300 korona.
-------------------------	-------------------------

Az ösztöndíjak összes értéke : 1850 korona.

A tanítás-nevelés eredménye osztályonként és tárgyanként van kimutatva. Áttekinthető rövid kimutatást nem közöl az értesítő.

Az önképzőkör a rendes mederben folytatta munkásságát.

A képesítő vizsgálat rendes lefolyású volt.

Az írásbeli tanképesítési vizsgálatot mind a 66 jelölt sikerrel állotta ki, minek alapján mindannyian a szóbeli tanképesítési vizsgálatra bocsátattak. Mind a 66 jelölt úgy a szóbeli összes tantárgyaiból, valamint a próbatanításokból a megkívánt készséget tanúsította, miért is a vizsgáló bizottság mindnyájukat képesítettnek nyilvánította.

A gyakorló-iskola I—IV. osztályú osztatlan elemi iskola, 58 növendékkel.

XXI.

A kolozsvári m. kir. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1902/903. iskolai évről.

Szerkesztette : Orbók Mór, igazgató.

Az intézet 32-ik éve a csendes, intensív és sikeres munkálkodás esztendeje volt.

A tanári kar a hitoklatókkal együtt 22 tagból áll.

Statisztikai adatok : a növendékek létszáma az év végén 132 ; vallás szerint : róm. kath. 34, ág. hitv. ev. 6, ev. ref 75, unit. 17 ; anyanyelv szerint : magyar 132.

Az intézet épületeinek mivolta, a haladó kor kívánalmaihoz mérten, egyszerűen tarthatatlan ; kincses Kolozsvár megérdemli, hogy ott az állam a férfi tképző részére is mielőbb minta-épületet emeljen.

A tanítás-nevelés eredménye osztályonként és tárgyanként van kimutatva. Áttekinthető röviden összefoglaló kimutatást nem nyújt az értesítő.

Az 1902—3. isk. évre megállapított költségvetésben az internátus bevétele a következő összegekkel volt előirányozva:

20	növendék	havi	14	koronával	fizet	2800	koronát.
20	"	"	10	"	"	2000	"
20	"	"	6	"	"	1200	"

Összes bevétel . . . 6000 korona.

A kiadás pedig volt:

80	növendék	élelmezésére	à	28	korona,		
		valamint a köztartás körüli szükség-					
		letekre átalányként				22,400	korona.
	Betegápolásra, gyógyszerekre					200	"
	Fűtésre, világításra					2,000	"
	Mosatási költségekre					1,400	"
	Vízvezeték- és csatornadíjra					400	"

Összes kiadás . . . 26,400 korona.

Az önképzőkör a múlt tanévben a szokásos mederben dicsérendő munkásságot fejtett ki.

Az egészségügy kitűnő volt

A tanítóképesítő vizsgálat rendes mederben folyt le, 30 jeölt kapott oklevelet. Kétő ismétlésre, 2 javító vizsgálatra utasított.

A gyakorló-iskola I—IV. oszt. osztatlan elemi iskola, 36 tanulóval.

Végül a magánvizsgálatra vonatkozó értesítéseket közli az értesítő.

A segélyezést a következő táblázat tünteti fel:

Szegély-minőség	O s z t á l y								Kiosztott se- gély összeg	
	I.		II.		III.		IV.			
	év elején	év végén	év elején	év végén	év elején	év végén	év elajén	év végéu		
									K	f
Ingyen ellátás (lakás élelmezés)a köztartáson	6	6	9	9	14	14	19	18	—	—
Ingyen élelelmezés a köztartáson	8	7	10	10	13	11	6	6	—	—
Késpénzsegély, havi 6 korona	3	4	5	3	2	2	3	4	—	—
Segélyben nem része sült	18	18	8	10	7	9	8	8	—	—
Együtt	35	35	32	32	36	36	36	36	18447	—

A „Gönczy-Önképző“-kör ifjúsági elnökének jelentése szerint a kör működése dicséretre méltó.

Az egészségügy a lefolyt évben nem mondható kedvezőnek.

A tanítóképesítő-vizsgálat kitagástanul folyt le. 30 jelölt sikeresen vizsgázott, 6 jelölt félévi ujrakészülésre utasított.

Az intézetnek hatosztályu osztatlan gyakorló-iskolája van 83 tanulóval.

Az értesítőnek a következő része a három hetes szünidei tanítói továbbképző tanfolyamról számol be teljes részletességgel. A kimutatás egy tiszta tükör, amely a gondos és meleg ügyszeretettel összeállított tanfolyamnak hű képét mutatja be az olvasónak.

(Folytatása következik.)

Sopron.

Simkó Endre.

IRODALOM.

Könyvismertetések.

Rendszeres magyar nyelvtan. Az elemi iskolai tanító- és tanítónőköpző-intézetek számára írta *Komáromy Lajos* áll. polg. isk. tanítóképző-intézeti igazgató-tanár. Ára 2 korona. Budapest. 1903. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadása.

Erdemes szolgálatot tett Komáromy Lajos a tanítóképző-intézeti nyelvtanítás ügyének, mikor a f. iskolaévvvel életbe lépett tanterv útmutatásait is követve s azon elvtől vezéreltetve, hogy a tanítóképző-intézetek számára, sajátlagos feladatukhoz képest saját céljaikat szolgáló kézikönyvekre van szükség: megírta s közrebocsátotta rendszeres magyar nyelvtanát.

Maga a szerző első kísérletnek nevezi a maga nemében munkáját; tehát maga sem tekinti még bevégzett műnek. De ha az új tanterv szellemének gyakorlati megvalósítása közül könyvében megnyilatkozó öntudatos felfogását észrevesszük, akkor nemcsak a szerencsés kísérletnek, de főbb irányaiban utmutatónak kell tekintenünk hasonlófajta kézikönyveink írásánál.

A nyelv tudományos rendszerének áttekintő ismeretére éppen úgy szüksége van a tanítónak mint a nyelv szerkezetében megnyilatkozó logikai törvények megértésére. Amaz a könnyű biztos tájékozódásra képesíti; emez a nyelvtani ismeretek öntudatoságát, a kézikönyvnek a tanító növendékre nézve kétszeresen becses pedagógiai követelményeit eredményezi.

A szerző helyesen válogatja össze könyvében mindazt, amire a tanítónak szüksége van. Felhasználja a nyelvtudomány újabb megállapódásait; magasabb nézőpontra helyezkedve, tudományos alapon csoportosítja az anyagot, de e mellett a nyelvtények, törvények és szabályok iskolai szempontból módszeres megismertetésére, illetőleg levezetésére is törekszik. Folytonos vonatkozásban tartja a már eltárgyalt anyagot az újonnan közlendő ismeretekkel. Szóhangoknak a szavakban, szavaknak

a mondatokban történő alakulásaira s szerepére utal bárhol, hogy akár fejtegetéseit tegye érthetőbbé és világosabbá, akár a tanuló nyelvtani ismereteinek összefüggését biztosítsa. Itt-ott „Feladatok” kísérik az elméletet azon részletek begyakorlására, melyeket nem annyira betanulásra szánt az író. Nem mellőzi a főbb idegenszerűségek megismertetését ott, ahol annak helye van. A mondat a határozók ismertetésére kifejlődésük történetéből indul ki, valamint ügyet vet az ik-es igeragozás jelentésére s történetére, a képzők és ragok eredetére is.

Igy akár a nyelvtudomány, akár a gyakorlat szempontjából tekintjük Komáromy könyvét, mindenképpen alkalmasnak mondhatjuk.

Könyvét a szerző a nyelvek osztályozásáról szóló bevezetéssel látja el, magát a nyelvtan anyagát pedig 4 részre osztja.

Az első részben fiziologiai alapon tárgyalja a szóhangok előállítását és felosztását, majd a szóhangok változásait s leírását; itt ismerteti a főbb nyelvjárásokat is.

A második rész első szakaszában a szók fajairól szól általánosságban, ugyanazon rész második szakaszában a szókincs gyarapodásáról: a szóösszetételről s szóképzésről.

A harmadik részben foglalkozik a szók alaki változásaival a mondatban, t. i. a szóragozással.

A negyedik részben adja a mondattant.

Kifogásaim a részletekre vonatkoznak.

Amennyire kifogástalan a mondattan, annyira nem állíthatjuk ezt a könyv többi részében egyes részek kidolgozásáról.

Ilyen kidolgozásbeli hiba első sorban egyes részek kifejtésének zavarosságá s az itt-ott előforduló hiányos tárgyalás.

Igy zavarosnak tűnik fel a köznyelv, irodalmi nyelv és tájnyelv meghatározása (20. 1). Különben is a köznyelv nem különnyelv, hanem a nyelv használatának külön módja, tehát beszédmód. Továbbá a mássalhangzók keletkezésének megmagyarázása (6. 1.), valamint az igeképzés általában. Például a gyakorító igeképzésnél a képzők eredeti elemeit s mostani alakjait úgy összezavarja, hogy csupán az ott levő ismertetésből világos képet alkotni a dologról vajmi bajos.

Nincs meg továbbá ezen képzőknek az a könnyen áttekinthető csoportosítása és sorrendje, ami nem kis mértékben biztosítja a tanultak maradandóságát. Ugyancsak itt nem különíti el élesen azt, amit a tanulónak okvetlen tudnia kell, attól, amit csak begyakorlásra szánt.

Hiányosan tárgyalja a nyelvjárások megkülönböztető sajátságait. Ez ugyanis nemcsak hangtani eltérésekből áll, mint ő feltüntet (21. 1.), hanem szókincs- és mondat szerkesztés-, valamint szólásformabeli sajátságokból is.

Hiányos a szók fogalmának kifejtése is (28. 1). A szókkal nemcsak fogalmakat fejezünk ki, hanem kezdetleges képzeteket is. Tehát a szók a szóhangoknak oly csoportjai, melyekkel a körülöttünk levő dolgokat, az ezeken tapasztalt változásokat és a saját szervezetünk változásait kifejezzük, megnevezzük.

Nem fejt ki, hogy a szónak van alakja és van jelentése, s általában a jelentés és alak megkülönböztetése többször homályos.

Igy azután a névmásokat „forma“ szerint osztja személynévmásokra, birtokos névmásokra stb. (39. l.)

A cselekvés tartósságát tekintve csak gyakorító, mozzanatos és kezdő igéket vesz fel, folyamatos igéket nem (30. l.).

Az elvont főneveket csak tulajdonságot s cselekvést jelentőkre osztja, állapotot jelentő elvont főnevekről nem tesz említést (33. l.).

Második kidolgozásbeli hiba az, hogy nem mindig azokat a műszókat használja, amelyek most közkeletűek. A explozívákat néma hangok néven ismerjük, a spiránsokat folyékonyaknak hívjuk. Ő az előbbieneket zárhangoknak, az utóbbiakat neszhangoknak nevezi (6 és 11. l.).

Nem éppen szerencsés műkifejezések a következők sem:

Fogalomszó (28. l.). Maga a szó is értelmileg hibás, de használni sem használja más nyelvtaníró.

Határozónév (35. l.) Más mindenki határozó szónak nevezi.

Névutóféle (101. l.). Eddig használatlan műszó.

Harmadik kidolgozásbeli hiba a könyv második részének első szakaszában előforduló zavaros rendszer. A szóképzés és ragozás ismertetése például a következő szakaszokban történik s e szakaszban mégis úgy hánik vele, mint kész ismeretes dologgal. Jóbb lett volna, mint más nyelvtanok teszik, először a szóalak általános ismertetését nyújtani s azután a jelentéstani osztályozást, ha már a jelentéstant nem tudta a ragozás és képzés beleelegyítése nélkül tárgyalni.

A kétszer, hatszor stb. ragos számneveket külön számnév fajnak tanítja a 35. lapon, s a 98. lapon mégis azt mondja, hogy a -szor, -ször oly névrag, (tehát nem képző), mely leginkább a *számnemekhez* és névmásokhoz járul.

A személyragos határozó ragokat és névutókat a határozó szók — szerinte határozónemek — közé sorozza (36. l.); holott ezek a személynévmások határozóragos és névutós alakjai, tehát nem külön szófajták, s ha a határozóktól vannak is véve, nem külön fajok, mint személyragos alakok, hanem mint pusztá határozó ragok és pusztá névutók tekinthetők csak a határozó szók egyik fájának.

A könyv első felében sok a helytelen értelmű kifejezés is, minek a helyes beszédre tanító könyvben még kevésbbé van helye, mint egyebütt.

Pl. „... a test a maga rezgését közölve a levegővel, *abban hangot ébreszt*“ 4. l. (Talán azt is rezgésnek indítja?)

„Egyetlen egy nyelv sincs, melyet *az egész nyelvterületen* teljesen egyformán használnának“ 20. l. . . . (melyet egész területén v. a maga nyelvterületén mindenütt . . .)

„Ezt a zártabb v. közép *é-t* Debreczen tájékán nyílt e-nek hangoztatják“ 21. l. (Csak helyette mondanak nyílt e-t.)

„A fogalomszók . . . vagy valami változót jelentenek“ 29. l. (Talán változást?)

„Az ige oly szó, mely ideiglenes (változó) cselekvést fejez ki...“ 29. l. (Nem ideiglenest, hanem hosszabb, rövidebb ideig tartó cselekvést, változást.)

„A támadó védekezik.“ 29. l. (Hát a megtámadott?) stb.

Mindezek leszámításával is Komáromy Lajos könyvét olyannak tartom, mely nemcsak a tanítóképző-intézeti magyar nyelvi oktatást szakszerűbbé, de annak népiskolai tanítását majdan gyümölcsözőbbé tenni van hivatva.

Csákornya.

Tömör Boldizsár.

Mennyiségtan a tanító- és tanítónőképző-intézetek I. osztálya számára. Irta: *Vágvölgyi Béla*.

E lap igen tisztelt szerkesztője kíváncsnak tartván, hogy az ujonnan megjelenő tanítóképző-intézeti tankönyvek fölött ne csak a hivatalos bírálatok hangozzanak el, hanem a Magyar Tanítóképző is emlékezzék meg róluk méltóan, engem abban a kitüntetésben részesített, hogy fölszólított Vágvölgyi Béla „Mennyiségtan a tanító- és tanítónőképző-intézetek I. osztálya számára” című könyvének ismertetésére. A felfelkérésnek szívesen engedtem. Az említett könyvet nagy érdeklődéssel olvastam és tanulmányoztam, mert sok benne az új: a szokatlan. A gyökeres, jogosult újításnak mindig kész híve vagyok, az ok nélkül ellenzem. E könyvben nyilvánuló ama *törekvést*, mellyel a tanulót mintegy észrevétlenül akarja átvezetni a közönséges számtanból az algebrára, kiemelem és örömmel látom. Sajnos, hogy csak *törekvése*ről szólhatok, mert e könyvben oly bőven található egyéb újítások és szokatlanságok jelentékeny része nagyon is hátráltat az említett cél elérésében. Az észrevétlen átmenethez nem elég az, hogy az új fogalmak özönét nem zúdíttjuk a tanítványokra, hanem az is szükséges volna, hogy az eredetileg közönséges számtani feladatokba lassú fokozatossággal vigyük be az általános számokat. Itt azonban egyebet találunk, nevezetesen azt, hogy a tantervnek eme szavai: „algebrai alapon” túlságosan érvényesülnek e könyvben.

Véleményem szerint a tanterv azzal, hogy a közönséges számtan műveleteinek algebrai alapon való megértését említi, nem kívánja azt, hogy olyan tételeket is bizonyítsunk algebrai fogásokkal, melyek egyébként, természetesebb módon is megérthetők s különösen nem célozhatja azt, hogy eme könnyebb, természetesebb magyarázatot mellőzzük. Az algebrai alaphoz való túlhajtott ragaszkodás a törtekre vonatkozó szabályok levezetésénél oly magas fokra hág, hogy a könyvnek az a pár lapja — leszámítva gyengeségeit — beillenék a törtek elméletéről írott bármely tudományos műbe. (48, 49. lap) Hasonló szempontból emelek kifogást az egyenletekről szóló rész ellen (66., 67. stb. l.) hol a második példa:

$$\frac{ax+b}{c} + \frac{a'x+b'}{c'} = d$$

s így a megfejtés:

$$x = \frac{cc'd - bc' - cb'}{ac' + ca'}$$

Még kevésbé tarthatom célszerűnek e példa korai tárgyalását a módszeres eljárás tekintetéből. Túlságos jóhiszeműség kell annak fetevésehez, hogy a példát második feladat gyanánt megfejtik a növendékek. S

tessék csak a próbáját is megcsinálni! Ugyanez a hiba ismétlődik a negatív számokról szóló részben, (93. lap) a számrendszerek tárgyalásában (155. l.) és „a számok oszthatóságáról szóló néhány tétel” című fejezetben (196. l.).

A könyv rendszertelen voltáról és zavarosságáról azonnal meggyőződünk, ha az utolsó lapján lévő tartalomjegyzék szerint akarunk tájékozódni. Látni fogjuk, hogy egyes szakaszok címei távolról sem egyeznek meg az ott tárgyalt dolgokkal. „Bevezetés a beűkkel való számolásba”. (22. l.) cím alatt az algebra kellő közepén találjuk magunkat, amennyiben egyenletekkel és többtaguak összeszorzásával van dolgunk. A *kivonás* című szakaszban (37. l.) a zárójel felbontására és a szorzásra vonatkozó jelszabályokkal találkozunk ugyan, de kivonást hiába keresünk. A törtekről szóló szabályok bevezetését „*Osztás*” cím alatt találjuk, de az osztásról egyáltalában semmit sem tanulunk. Az algebrai számok összeadásáról, azok egyneműségéről, az egynemű tagok összevonásáról, többtaguak osztásáról egy szóval sem emlékezik meg a könyv; épp így mellőzi a legkisebb közös többszörös tárgyalását; a legnagyobb közös osztót pedig csak úgy odaveti, holott a tanterv szerint ezek mind az első osztály tananyagát képezik. Mostohán bánik el a tizedes törteknek közönségesekké való változtatásával is.

E rendszertelenség és zavarosság még csak azzal sem menthető, hogy a módszeres beosztás okozta. Hiszen már a legelső szakasz hatványozásról, gyökérfejtésről, összekapcsoló és felbontó számműveletekről, első-, másod- és harmadfoku „számolás nemek”-ről, egyenes és megfordított műveletekről szól. Mintha csak az egész könyv és a legtöbb fejezete olyan célzattal készült volna, hogy a „nehezen” minél előbb essenek át a tanulók. A számok alakításáról szóló (2.) szakasz korai és nehéz. A feladatok között sok olyan van, amelyet sem az első tárgyaláskor, sem a későbbi ismétléskor meg nem fejt a növendék. (137. l., 97—100. feladat.) Miért szükséges a szorzás törvényeit sorsszámmal ellátni? holott e könyvben is előbb találkozunk a harmadik, mint a második törvénnyel! Miféle módszer az, hogy olyan feladatokat adunk növendékeinknek, amelyek megfejtésére képtelenek, mert a feladat tárgyát képező dologról soha sem tanultak! (66 l. 22. feladat.) Avagy a szakaszos tizedes törteknek közönségesekké való átváltoztatását egyetlen „bemutatott példá”-ból el lehet sajátítani? (61. l. Az 55. lapon lévő 12. kérdés ugyanebben a hibában szenved, érthetatlensége mellett.) Tanítóképző-intézeti növendékeknek aligha tanácsos ezt mondani: „a mennyiségtan törvényeinek levezetésére az ilyen szemléltetés fölösleges, sőt azáltal a folytonosság fogalma zavarossá lesz.” (52 l.) Ha a kettős törtek írása kerülendő, (51. l.) miért találkozunk e könyvben azután is annyi helyen kettős törttel?!

A homályos részletek felsorolása nagyon is hosszuvá tenné ismeretésemet. Emiatt csak néhányat említek fel. Ilyen: a törzsszámokról szóló — mindössze — két sor, (11. l.) az 55. lapon lévő, 11. sz. mintapélda s az ugyanott található 12. sz. kérdés. A 38. lapon ezt olvassuk: „Itt azt tapasztaljuk, hogy a zárójelek a 2. és 3. egyenletben fölöslegesek.” De az már nincs megmondva, hogy miért; a 2. és

3. egyenletet pedig a legjobb akarattal sem lehet feltalálni. Érthetetlen, hogy:

$$cx = d \text{ és } x^m = n$$

egyenleteket a következő módon is írhatjuk:

$$ax = b \quad x^a = b \quad (34. \text{ és } 35. \text{ l.})$$

Zavaros a két tört értékének összehasonlítása. (52. l.) A rövidített szorzás és osztás minden értelmes magyarázat nélkül ekelődött be a közönséges és tizedes törték kölcsönös átváltoztatásáról szóló részbe. (60. l.) A szorzás jelét a betűk közül talán még sem lehet minden megjegyzés nélkül elhagyni? A gyökérvonás jele nincs bemutatva s mégis használtatik.

Tárgyi tévedések gyanánt a következőket sorolom fel: a *menyi-ség*, *számlálás*, *szám* (1. l.), *egyenlet*, *képlet*, *egyneműség*, *számolás* (3. l.) *számrendszer* (155. l.) meghatározása rossz.

Ha a számművelet végrehajtásához elég volna a számolás eredményét szám alakjában kifejezni, (4. l.) akkor az a tanuló, ki minden fáradozás és számolás nélkül lemásolja szomszédja dolgozatáról az *eredményt*, szintén végrehajtotta a számműveletet.

Az a^2b alakkal a nevezett feltételek alatt (16. l.) a felsorolt 15 számon kívül még nagyon sok kifejezhető.

A tizedes törtnek tizedes törttel való osztását kár volna az 59. lapon lévő szabály szerint végezni. A 122. lapon a következő tilalmat olvashatjuk: „0-sal osztani nem szabad.”

Nem tudom kitalálni, hogy mi a céljuk a következő szertelenkedéseknek:

A 13. lapon a 4. d) alatt lévő feladatot az alatta álló „Felelet” szerint visszafelé kell olvasni.

Hogyon bizonyítsa be a növendék, hogy a következő két egyenlet:

$$x + a = b; \quad x = b - a$$

egy *gondolatot* fejez ki!

(36. l.)

Az ilyen jelzés:

$$E \left(\frac{25}{3} \right) = 8 \quad (56. \text{ l.}) \text{ talán}$$

még sem való ide!?

Ilyenek továbbá:

$$e = 1 + \frac{1}{1} + \frac{1}{1.2} + \frac{1}{1.2.3} + \dots$$

e-nek értéke 20 tizedes jeggyel! (64. l.)

A görög betűk használata!

A 72. lapon a 12. sz. mintapélda, melynek próbája így kezdődik:

$$\frac{\alpha \frac{\xi \delta - \beta}{\alpha - \xi \gamma} + \beta}{\gamma \frac{\xi \delta - \beta}{\alpha - \xi \gamma} + \delta} = \xi$$

Az analitikai geometria képleteinek bemutatása (125. l.)

Az n-foku egész függvények emlegetése. (134. l.)

Az interpolációs képlet (146. l.)

A „gravis jel“ használata (60. l.)

A részlettörtekre való bontás (131. l.)

A 104. lapon lévő 26. mintapelda próbája:

$$\frac{a \left[-\frac{a+2b}{b(3a+4b)} \right] - 1}{b \left[-\frac{a+2b}{b(3a+4b)} \right] + 1} - \frac{2a \left[-\frac{a+2b}{b(3a+4b)} \right] + 3}{b \left[-\frac{a+2b}{b(3a+4b)} \right] - 1} = -\frac{a}{b}$$

A már említett elismerésre méltó törekvéseken kívül nem szabad szó nélkül hagyni, hogy a nagyszámu feladat jó szolgálatot tesz a gyakorlásnak. Az a körülmény, hogy a feladatok nagy része után az eredményt is ott találja a tanuló, kedvet adhat ennek a megfejtésre, mert ha jól dolgozik, az értelmi örömben és megnyugvásban méltó jutalmát kapja fáradozásának, ha pedig nem egyezik a két eredmény, a hiba megkeresésére van serkentve.

A mintapéldák eszméje sem kicsinylendő. (Csak aztán valóban azok volnának!)

A több ismeretlenű egyenletekről szóló fejezet a legvilágosabb része a könyvnek. A történeti jegyzetek csatolásának gondolata szerencsés.

De volna bár ismertetésem idáig csupa dicséret és ajánlás, nem tudnám e könyvnek talán egyetlen egy levelét sem a tanulók kezébe adni, mert nyelvezete nem áll azon a színvonalon, amelyet tanítványainkól meg kell követelnünk.

Taníthat a magyar nyelv tanára mintaszerűen és lelkesedéssel, hiábavaló munkát végez, ha kartársai nemtörődömségből pongyola mondatszerkezeteket vagy ujtítási vágyból rossz kifejezéseket használnak. Az általánosan el nem fogadott kifejezések és jelzések nem valók a tankönyvekbe. Ha valahol szükségesnek látjuk az ujtítást, vitassuk azt meg előbb a maga helyén s úgy biztosítsuk elterjedését.

Hogy a *számtized*, *számszázad* stb. *számszorzás*, *számpróba*, *szorzat-egyenlet*, *számpélda*, *mennyiség összehasonlítás*, *tizenkettedik* (tizenketted helyett) *részstávolság*, *számolás-szabály*, *szám-egyenlet*, *egyenlet-nem*, *részlettört-egyenlet*, *számtényező*, *törtkülönbség* nem használatos kifejezések, az nyilvánvaló. Hogy pedig helyesek-e? s van-e szükség rájuk? Nagyon is kérdéses.

$$a = 7\text{-tel}$$

nem helyes azért, mert például a következő képletet bajos volna hasonló módon olvasni:

$$(a + b)^3 = a^3 + 3 a^2 b + 3 a b^2 + b^3$$

A szorzatnak a sor végén való megszakítása, a (+), (−) és (=) jelek-

nek a megszakításoknál csupán egyszeri kitétele szintén önkényes újítás. Betetőzi ezek sorát a szorzás jelének illetően használata:

$$4 \cdot 5 = 20$$

s a tizedes törtek írásának következő módja:

$$\pi = 3,14\dots$$

Az 58. lapon ezt tanulhatjuk:

„A tizedes törteket a következőképp mondjuk ki:

25,0204 = huszonöt, vessző, (talán bot? Szedő.) zérus, kettő, zérus, négy.

Ez az írás- és kifejezés-mód jogosult és egyedül célszerű...”

A következő „*mintá mondatok*” aligha tanítanak gondosságra:

Az összeadandók sorrendjét tetszés szerint fölcserélhetjük vagy összekapcsolhatjuk... (5. l.)

Határozza meg a következő száme egyenletek értékeit... (15. l.)

Két szám-mennyiségnek az egyenlőség jelével való összekapcsolását egyenletnek mondjuk... (11. l.)

Hatványokat következőképpen írunk:... (11. l.)

Számítsa ki a következő kifejezést... (33. l.)

a (b c) annyit jelent: vegyük... (27. l.)

...az osztást megoldani nem tudjuk... (48. l.)

Bizonyítsa be... a következő egyenletet... (41. l.)

...bizonyítsa be a következő feladatokat... (46. l.)

Egyenlő nevezőjű törteket úgy vonunk ki... (49. l.)

$\frac{0}{a}$ az a szám, mely a-val szorozva zérust ad.

Ezt pedig a 0 okozza... (52. l.)

Mindkét törtet közös nevezőjűre... (59. l.)

...az eredeti törtnek törzstényezője... (59. l.)

Mely 100-ad nevezőjű törtek... (61. l.)

Számítsa ki a következő sort... (64. l.)

...ötjegyű számolás... (64. l.)

Miből áll a rövidített szorzás?... (64. l.)

A próba helyes... (71. 72. stb. l.)

...a bebizonyítandó egyenlet... (105. l.)

...mindkét számnak számtani középátlója... (110. l.)

...a két egyenletet összeadjuk vagy kivonjuk... (117. l.)

...egyenlet... értékét oldjuk meg... (117. l.)

Nem tankönyvbe való a következő kifejezések sem:

„Mit tesz összeadni?” „Összeadni annyit tesz...”

A szorzás melyik törvénye következik ezekből a feladatokból?... (13. l.)

Két valódi tizedes tört szorzatára a mennyiség-összehasonlításnak mely törvénye érvényes?... (65. l.)

A tizedes törteket Müller János vezette be... (58. l.)

Hány év előtt volt... (80. l.)

2-vel megszorított második egyenlet... (122. l.)

Egy üzletember... (tucatszó!) (144. l.)

Egyik szám a másikban „bennfoglaltatik.”

... saját háromszoros szélességénél... (43. l.)

... egyenlő a gondolt számnak tízszeres négyzetével, hozzáadva ... ehhez pedig még 12-öt ... (22. l.)

Nehogy a feladatot meg nem oldhatónak tartsuk ... (48. l.)

Szerintem kár az egyenletet *összehasonlításnak* mondani s *tört-bővítésről* beszélni.

A könyv terjedelme jóval nagyobb, mint a szükség kívánná. Mert ha a fölösleges táblázatokat, magasabb fejtegetéseket s a túlságosan nehéz vagy éppen érthetetlen feladatokat kihagynók belőle, bizonyára csökkenne lapjainak száma — még akkor is, ha az említett hiányzó részeket beiktatnók s így használhatóbb s mégis olcsóbb lenne.

Sajtóhiba szokatlanul kevés van e könyvben.

A nyomda munkája kifogástalan s mint ilyen, önmagát dicséri.

Még csak azt említem meg, hogy Vágvölgyi Béla a középiskolák IV. osztálya számára is szerkesztett algebrát. Az erre vonatkozó hivatalos bírálat hangja lágyabb ugyan az enyémnél, de dicséretet egy szóval sem lehet benne többet fölfedezni, mint az én soraimban. Mivel pedig az általam ismertetett könyv a középiskolaiból úgy állott elő, hogy az ezt alkotó 13 szakaszhoz még három újabb csatoltatott és négy táblázat függesztetett; s mivel ama 13 szakasz betűről betűre megegyezik a két könyvben s így az elsőről szóló bírálat a másodiknak is nagyobb részét illeti: befejezésül idézem a hivatalos bírálatból a következőket:

... „az alapfogalmakat tárgyaló bevezető részen kívül, a könyv elejétől végig fordítás.”

„A fordítás a könyvnek az árnyoldala.”

A többit én is elmondtam.

Debrecen, 1904. január 10.

Gondi Sándor.

EGYESÜLETI ÉLET.

Válaszmányi ülések jegyzőkönyvei.

I. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1903. május hó 11-én tartott ülésén.

Jelen vannak dr. Kovács János elnöklete alatt dr. Kiss Áron, dr. Herrmann Antal, Stepanko Albert, dr. Váangel Jenő, Kún Alajos, Abraham Sándor (vendég), Farkas Sándor, Gerencsér István, Snasel Ferenc, Horvay Ede, Miklós Gergely, Nagy László, Sztankó Béla, Forberger Árpád, Németh Sándor.

1. Elnök az ülést megnyitván, főtítkár a) jelenti, hogy az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: Guttenberg Pál, kézimunkaesületi igazgató, Budapest; Forberger Árpád, tanítóképző-int. tanárjelölt, Budapest.

A választmány örömmel igatja a jelentkezőket rendes tagjai sorába.

b) Bemutatja a gyermektanulmányozásra vonatkozó s Nagy László által összeállított kérdő-pontokat; a választmány köszönetét fejezi ki Nagy Lászlónak a pontozatok összeállításáért s megbizza az elnökséget, hogy azokat a testületeknek — véleményezés végett — küldje szét.

2. Dr. Váγγελ Jenő „a biológia tanítása a tanítóképző-intézetekben” címmel tart előadást.

A választmány mindvégig éber figyelemmel hallgatta a lelkes, szép és tanulságos előadást s Miklós Gergely és dr. Herrmann Antal, Snasel Ferenc felszólalása után előadónak köszönetet szavazott s egyszersmind kíváncsún tartván a felolvasó javaslatainak esetleg szélesebb körben való megvitatását, a felolvasásnak a M. T.-ben való közzétételét határozatilag kimondotta. Előadás után a választmány tagjai együttesen megtekintették dr. Váγγελ Jenő szakszerű kalauzolása mellett a pedagógium botanikus kertjét, biológiai intézetét, annak felszerelését s különösen behatóan szemlélték meg a tanulói gyűjteményeket.

K. m. f.

Jegyezte: Németh Sándor,
e. titkár.

II. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanács Orsz. Egyesületének 1903. évi október hó 5-én tartott ülésén.

Jelen vannak: Dr. Kovács János elnök, Katonáné-Thuránszky Irén, Geöcze Sarolta, Lubinszky Emilia, dr. Málnai Mihály, Palágyi Lajos, Peres Sándor, Nagy László, György Aladár, dr. Baló József, Léderer Ábrahám, Miklós Gergely, Kún Alajos, Stepankó Albert, Sztankó Béla.

1. Elnök az ülést megnyitván, főtitkár a következő ügyekről tesz jelentést:

a) Jelenti, hogy a Gyertyánffy-alap kezelő-bizottsága elnökségének átirata szerint a nevezett Alapítvány Alapítólevele az 1541—1903. sz. min. rendelettel jóváhagyatott; egyben az Alapítólevél 8. pontja értelmében a nevezett alapítványról szóló Alapítólevél egy, eredeti aláírásokkal ellátott példánya egyesületünknek megőrzés és használat végett megküldetett. Örvendetes tudomásul van, az alapítólevél irattárban való megőrzésével a főtitkár megbizatik.

b) Jelenti, hogy a gyermektanulmányozásra vonatkozó azon kérdő-pontok, melyeket Nagy László, a f. é. januári vál. ülés megbízásából állított össze, a választmány április 27-iki ülésének határozatából kifolyólag — hivatkozással Pethes Jánosnak idevonatkozó s a M. T. XVII. évf. 7. számában megjelent javaslataira — az összes tanítóképző-intézetek tantestületeihez véleményes hozzászólás végett szétküldettek; — tudomásul van.

c) Hasonlóan szétküldettek Mohar Józsefnek, az ifjusági könyvtárakra vonatkozólag, az április 27-iki válaszmányi ülés elé terjesztett javaslatai is. — Tudomásul szolgál.

d) Jelenti, hogy a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. é. jullus hó 25-én, 41426. sz. m. rendeletével az 1902. évre kiutalt 1600 kor. államsegély mint beszámolt, a nyilvántartásból töröltetett s egyszersmind az egyesület 1903. évi szükségleteinek részben való fede-

zésére 1600 korona államsegély engedélyeztetett. — Hálás köszönettel vétetik tudomásul.

e) Jelenti, hogy egyesületünk, mint br. Eötvös József összes munkáinak előfizetője, a *Tanítók Háza* pártoló tagjává választatott; bemutatja az erről szóló oklevelet. — Tudomásul vétetik.

f) Bemutatja a Budapesti Rákóczi-ünnep Rendező-bizottságának az ünnepségekben való részvételére felhívó szövegét.

g) Jelenti, hogy a Ferenc József Tanítók Házának f. hó 4-én tartott felavató ünnepségén egyesületünket ez elnökség képviselte.

h) Jelenti, hogy kérésével intéztetett az elnökség részéről egyesületünk *összes választmányi tagjaihoz*, melyben értesítették a választmány tagjai a jelen ciklusra kitűzött tételokről s felkértek, hogy akár a kitűzött tételek, akár a választmányi tagok által iniciálandó tárgyak köréből vett szakszerű előadással választmányi üléseinket megtisztelni szíveskedjenek.

i) Jelenti, hogy a m. évi közgyűlés a gyakorló-iskola s a gyakorlati kiképzés ügyét a választmányhoz utalván, e kérdés előzetes tárgyalás végett a mai ülésre kitűzetett; Dezső Lajos előadó akadályozva van ugyan a megjelenésben, de javasolja, hogy a tanácskozás Dezső L.-nak a közgyűlés elé terjesztett javaslatai alapján kezdessék meg.

2. A választmány a főtákar jelentését tudomásul véván, megkezdi a *gyakorló-iskola és a gyakorlati kiképzés ügyének* tárgyalását, a Dezső Lajos közgyűlési javaslatainak alapján. Az élénk vitában résztvettek: *Baló J.*, ki a javaslatokat az azóta kiadott új tanterv szempontjából kívánja átdolgozandónak; főképpen az irányban kíván határozatot, hogy miként rendeztessék el a tanítás szemlélete (II. o.), próbája (III. o.) és gyakorlata (IV. o.); különösen fontosnak tartja a IV. évf.-on felvett órák célos felhasználását. Erre javaslatot is tesz; *Nagy László* kivált a gyakorló iskola szervezeti kérdéseit óhajtja megoldatni (teljes 6 osztály, gazdasági ismétlő-iskola, ifjúsági egyesület, ifjúsági könyvtár); kívánja a szaktanárok bevonását is a gyakorló-iskolai tanítás munkájába; *Léderer Ábrahám* főként oly intézkedéseket látna szükségeseknek, melyek által a tanítójelöltekben kedv, érdeklődés, lelkesedés ébredjen a helyes, módszeres tanítások s ezek elvei iránt; *Palágyi Lajos* elfogadja Dezső Lajos indítványát s annak egyes pontjait méltatólag emeli ki; *Miklós Gergely* a két osztatu gyakorló-iskola mellett emel szót; *Peres S.* kisdédóvót is óhajt csatolni a gyakorlóhoz s a szaktanárok szerepét fejtegeti; *Kún Alajos* visszapillant arra, hogy az osztatlan iskola a tanítóképzés céljait még akkor sem elégítette ki, mikor a képzők 3 évfolyamosak voltak; szerinte a gyakorlóiskolát 3 osztatuvá kell tenni, úgy, hogy bármikor osztatlanná legyen átalakítható; *Málnai Mihály* elégnek véli, ha a választmány csak elvi kijelentéseket tesz s irányelveket szab meg a gyakorló-iskola célját tekintve s a gyakorlati kiképzéshez fűzhető kívánalmakat illetőleg; *Sztankó Béla* a tanítóképzők növendékeinek nagy létszámát hozza fel oly okul, mely a gyakorló-iskola szervezetére is hathat; *Geöcze Sarolta* a gyakorló-iskolai tanító feladatairól szól.

A felszólalók megjegyzéseit Kovács J. elnök vezérgondolatok szerint csoportosítva, összefoglalja, ennek alapján megállapodik a választ-

b) A gyermektanulmányozásról, valamint az ifjúsági könyvtárakról szóló tételre vonatkozólag már több tanító(nő)képző beterjesztette véleményét. Főtitkár megbizatik, hogy a vélemények közzétételét illetőleg a szerkesztővel egyetértőleg intézkedjék.

c) Főtitkár jelenti, hogy az előadásra felkért választmányi tagok közül *Sándor Domokos* az iskolai év vége felé a *szakfelügyeletről*, *Guzsvenitz Vilmos* később meghatározandó időben és tárgyról kívánnak értekezni. — Helyeslőleg vétetik tudomásul.

3. Következik a „Gyakorlati kiképzés” című tétel tárgyalása. E tárgyra vonatkozólag *Sztankó Béla* főtitkár, a választmány multkori megbízásához hiven, az egyes tanártestületekhez szétküldendő kérdőpontokat szerkesztett, melyeket a választmánynak bemutat. Kapcsolatosan bemutatja *Simkó Endre* választmányi tagnak idevonatkozólag küldött beadványát.

Dezső Lajos előadja, hogy 1902-ben azért vállalkozott e tételnek a közgyűlésen való előadására, mert azt hitte, hogy javaslatai még az új tanterv kiadása előtt vagy éppen ezáltal valósulhatnak; ez azonban nem történt meg, a tanterv fogalmazása a régi maradt. Most újra előtérben áll e kérdés. Az ő véleménye szerint sokkal célosabb volna, ha minden tanártestület függetlenül és önállóan kidolgozná s közzétenné a maga javaslatát, minthogy ily kérdésekkel ugyyszólván statisztikai adatok gyűljenek egybe. Mirdazonáltal hozzájárul a választmány multkori határozatához, csak azt óhajtja, hogy azon kérdések, amelyek nem szorosan tartoznak a gyakorlati kiképzéshez, töröltessenek. A gyakorló-iskolai tanítók számának szaporítása folyamatban lévén, az erre vonatkozó kérdések kihagyhatók.

Kovács János elnök rövid felszólalásában utal arra, hogy a testületi vélemények ily módon való megszólaltatása régidő óta szokásos egyetünkben s a vélemények ily módon való csoportosításával több kérdés tisztázódott már; a kérdőpontok szétküldésének helyességét hangoztatja, mert ezek a kérdés körüli érdeklődés ébrentartását célozzák.

Ezekután a választmány a kérdéseket pontról-pontra tárgyalta, a tárgyalás folyamán valamennyi jelenlevő hozzászólott a kérdésekhez; a tárgyalás eredménye az lőn, hogy a kérdések, némi módosítással, különösen a Nagy László által kívánatosnak tartott összevonással, elfogadtattak s határozatilag kimondatott, hogy a módosított pontok kinyomatassanak, a lapban közzétéssenek s az összes tanártestületekhez szétküldessenek.

K. m. f.

Jegyezte: *Németh Sándor*

e. titkár.

IV. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Int. Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1903. december hó 22-én tartott ülésén.

Jelen vannak dr. *Kovács János* elnöklete alatt: *György Aladár*, *Nagy László*, *Bittenbinder Miklós*, *Radó Vilmos*, *Farkas Sándor*, *Lubinszky Emilia*, *Horvay Ede*, *Szabó Gábor*, *Sztankó Béla*.

1. Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy a választmány tagjai nov. 19-én az elnök vezetése alatt tisztelegtek dr. *Berzeviczy* Albert, vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál. A miniszter igen szívesen fogadta a küldöttséget, elismerőleg nyilatkozott egyesületünkéről s kifejezést adott annak, hogy a tanítóképzés terén megoldandó feladatok végzésében számít egyesületünk további buzgó tevékenységére. Örömmel vétetik tudomásul.

2. Főtitkár a folyó ügyek során mindenekelőtt felhívja a választmány figyelmét a fizetésügy azon fontos mozzanatára, hogy a m. kir. pénzügyminiszter f. hó 21-én benyújtott az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslatot. A választmány addig is, míg a beállott új helyzet folytán szükségessé válandó lépések megtétele tárgyában határozna: feltétlenül szükségesnek látja, hogy bármikép dőljön is el a fizetésügy sorsa, a segéditanárok helyzete, illetőleg az új állásoknak VIII. és IX. osztályu szervezése tárgyában történjék felterjesztés; másfelől felkéri az elnököt, hogy az elmaradt előléptetéseket illetőleg szerezzen megnyugtató értesülést s járjon el az ügyben az illetékes tényezőknél.

3. Sztankó Béla főtitkár a következőket jelenti:

a) Belépését jelentették: az *ecsedí tanító-testület* s a *félegyházi áll. tanítóképző*; a választmány a jelentkezőket tagjai sorába igatja.

Kilépésüket jelentették: *Kulisséky* Ernő, tanfelügyelő (Győr), *Bognár* Károly, gyak. isk. tanító (Sopron); a kilépések tudomásul vétetnek, *Kulisséky* Ernőre nézve a f. év, *Bognár* Károlyra nézve az 1904. év végén lejáró hatályal.

b) A Magyarországi Tanítók Orsz. Bizottsága felhívást intéz egyesületünk elnökségéhez, melyben értesít, hogy az 1904. év folyamán meg fog tartatni a VI. egyetemes tanítógyűlés s felkéri a választmányt, hozzon határozatot arra nézve, hogy a VI. egyetemes tanítógyűlés rendezésében részt óhajt venni s képviselét a nagy rendező bizottságba küldi. A választmány áthatva a VI. egyet. tanítógyűlés fontosságának tudatától s annak sikerét a maga részéről is előmozdítani kész örömmel óhajtván, a nagy rendező bizottságban való részvételt az egyesület képviselői gyanánt felkéri: *Kovács* János, *György* Aladár, *Radó* Vilmos, *Lubinszky* Emilia, *Farkas* Sándor, *Bittenbinder* Miklós, *Nagy* László, *Sztankó* Béla egyesületi tagokat.

c) A győri állami tanítónőképző igazgatója ezen intézet tanártestülete nevében azon óhajtnak ad kifejezést, hogy egyesületünk 1904. évi közgyűlése Győrött tartassek meg, ily értelmű határozathozatalra a választmányt felkéri s egyesületünket szíveséggel meghívja. A választmány addig is, míg közgyűlésünk idejének, helyének s tárgyainak megállapítása rendes tanácskozmány tárgyává kitűzetnék: már eleve hálás köszönetét fejezi ki a győri kartársak szívélyes meghívásáért.

4. A választmány főtitkár indítványára az írói díjak megállapítására bizottságot küld ki, melynek tagjai: *Nagy* László szerkesztő, *Sztankó* Béla főtitkár, *Horvay* Ede pénztáros.

5. A pénztár évvégi megvizsgálására bizottság küldetik ki, melynek tagjai: *Feres* Sándor, *Miklós* Gergely, *Bittenbinder* Miklós.

6. A választmány Horvay Ede jelentésére felhatalmazza a pénztárost, hogy a hátralékokat postai megbízás útján szedje be.

7. Nagy László megtartja előadását s előterjeszti javaslatait a tanítóképző intézeti tanárok képezése és képzése tárgyában. A nagy gonddal készült s a kérdés egész körét felölelő előadást a jelenvoltak nagy érdeklődéssel hallgatták s igen élénk általános vitát indítottak meg. Ennek folyamán Kovács J. abban a nézetben volt, hogy előbb a képesítő vizsgálat tárgyában történjék megállapodás; Radó Vilmos ezuttal elsősorban szintén a képesítés ügyét óhajtja megoldandónak; György Aladár az általános tanügy politikai szempontok figyelmébe vétele mellett emel szót; Farkas Sándor a képesítés ügyének sürgős rendezését tartja kívánatosnak; Sztankó Béla a képesítésre vonatkozó szakaszok tárgyalása közben lehetőknek tartja, hogy a képzésre is tekintet legyen; így pl. a zenetanárok képesítésének kérdésénél a képzés ügye okvetlenül fel fog merülni. Nagy László a két kérdést együtt véli megoldandónak; kívánatosnak tartja, hogy e kérdésre nézve a testület véleménye kikéressék. Az idő előre haladván, e kérdésnek a jövő választmányi ülés napirendjére való kitűzése határoztatik.

K. m. f.

Jegyzette: Sztankó Béla.

V. Jegyzőkönyv

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesületének 1904. évi január 25-én tartott választmányi ülésén

Jelen vannak dr. Kovács János elnökle alatt: Katonáné Thuránszky Irén, Nagy László, dr. Herrmann Antal, György Aladár, Lubinszky Emilia, Mohar József (Győr), Pataki Vilmos, Farkas Sándor, Horvay Ede, Miklós Gergely, Snasel Ferenc, Peres Sándor, Bittenbinder Miklós, Sztankó Béla, Watzsch Gizella, Németh Sándor.

1. Elnök az ülést megnyitván, főtítkár jelenti:

a) A gyakorlati kiképzésre vonatkozó kérdőpontok a mult választmányi ülés határozatahoz híven szétküldettek az egyes tanártestületeknek. Tudomásul szolgál.

b) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: Gál Ilona, Borszéki Ákosné, Gludovác Emma, Fabián Szilárdka, állami tanítónőképző-int. tanítónők (Sepsi-Szent-György), Schön István, (gyakorlóisk. tanító, Temesvár), dr. Széman János, igazgató-tanár (Szepeshely), dr. Gyulai Ágost, állami polg. isk. tképző-tanár (Budapest), Barabás Endre, állami tképző-tanár (Kolozsvár).

Kilépésüket jelentették 1903-ra Berta Ilona, Grézló János, Silex Károly, Piller György, az Aradvidéki Tanítótestület.

A választmány örömmel igrtatja a jelentkezőket rendes tagjai sorába; a kilépőkre nézve a kilépés hatályát 1903. év végével állapítja meg.

c) Az írói díjakat kiosztó bizottság kiküldetésének eleget tett, kiosztván a díjakat a szokott kulcs szerint. Tudomásul szolgál.

2. Peres Sándor, mint a pénztári vizsgáló bizottság elnöke, jelenti, hogy a pénztárt a bizottság rendben s az 1903. évi számadásokat az okiratokkal megegyezőnek találta.

Tudomásul szolgál s a választmány köszönetének kifejezése mellett a felmentvény megadását a közgyűlésnek javaslatba fogja hozni.

3. Horvay Ede pénztáros az 1904. évi költségvetést terjeszti elő. Elfogadtatik.

4. Mohar József napirend előtti felszólalásában rámutat azon sérelmekre, melyek az új fizeteselemelési javaslat, illetőleg törvény által a tanítóképző-intézeti tanárságot érték. Kéri a választmányt, hogy a legutóbb kivívott sikert ne adja fel s a végleges rendezésnél a választmány azon álláspontra kelyezkedjék, amely a képezdei tanárookra nézve a Széll-féle javaslatban jut kifejezésre. Majd konkrét adatokat sorol fel arra nézve, hogy a képezdei tanárok egy részére nézve a pótlékos rendszerű fizetési törvény mennyire sérelmes, részint a fizetési fokozatok új besorolása miatt, részint az 1. fok betöltetlen hagyása miatt s kéri a választmányt, hogy amennyiben lehetséges volna, e sérelmek orvoslását is illetékes helyen szorgalmazza.

A választmány Nagy László, Herrmann Antal, Kovács János s Mohar József ismételt felszólalása után kimondja, hogy mivel a tanári szolgálat természetével ellentétben álló régi rangsoros rendszernek sokféle visszasságát a pótlékos törvény nem hogy enyhítette volna, hanem még kirívóbbá tette s mivel ez még mint átmeneti intézkedés is nehezen elviselhető állapotokat teremt, azért felterjesztésében kellő okadatolással rámutatva a pótlékos rendszer okozta kedvezőtlen helyzetre, kérelmezni fogja az egyesület a kormánytól, hogy a Széll-féle törvényjavaslat azon rendszerének a megtartásával, melyet a pénzügyi bizottság terjesztett a képviselőház elé, minel előbb végleges rendezéssel váltsa föl a mostani átmeneti állapotot. Az ezen irányban teendő fölterjesztésben azt is kérelmezni fogja az egyesület, hogy a segédtanári állások rendessé szervezése fokozatosan már most megindíttassék, mert a képző-intézeti tanárság e régen sajtó sebe minden fizetési rendszertől függetlenül orvosolható. Végül a választmány fölkeri az elnökséget, hogy amennyiben a pótlék törvény végrehajtása a szolgálati viszonyok bonyolultsága miatt egyesekre nézve sérelmesen ütne ki, illetékes helyen járjon közbe.

5. Következik a tanítóképző-intézeti tanárképzés c. tétel tárgyalása, amelyre vonatkozólag Nagy László a múlt választmányi ülésen előadást tartott. (Megjelent a M. T. 1904. évi I. füzetében).

A tárgyalás megkezdése előtt Kovács János ismétli azon nézetét, hogy legcélszerűbb volna, ha a választmány egyelőre csak a képesítés kérdésével foglalkoznék, hogy a jelenleg meglevő képzési rendszer valaminő képesítéssel teljessé váljék.

Dr. Hermann Antal szerint Nagy L. javaslata nélkülözi a képzés egységét, benne az anyagközlés dominál s az egységes nevelési irányzatot figyelmen kívül hagyja, holott a tk. tanárnak a legbefejezettebb neveléssel kell bírnia; mindenekfölött gyakorlati irányú kiképzésre van szüksége.

Peres Sándor a célt, a képzés és képesítés elvi követelményeit óhajtja kitűzni s ehhez keresendők az eszközök.

Miklós Gergely a képzés jelen rendszere mellett szólal fel. A kiválasztás elve, a két évi kurzus, betetőzve képesítő vizsgálattal, melynek

alapján oklevelet kap a jelölt, legcélszerűbb megoldása a tanárképzés ügyének.

Mohar József szerint csak a képesítést kellene tárgyalni s ennek leghelyesebb megoldását szorgalmazni; egyetért az előadóval, hogy a képesítés jogát orsz. bizottság kezébe kell letenni; a képesítés alapjául pedig a tényleges vizsgálatot kívánja.

Farkas Sándor szintén a képesítés kérdésének sürgős megoldása mellett szólal fel.

Nagy László, *Herrmann A.* és *Kovács J.* ismételt felszólalására, mint előadó, szintén hozzájárul ahhoz, hogy a választmány ezuttal első-sorban a képesítésre nézve foglaljon álláspontot, de ezenközben a képzés főelveit is be kívánja vonni a tanácskozás keretébe.

A választmány ezen értelemben mondja ki a határozatot s egyuttal kimondja, hogy e tétel továbbra is napirenden maradjon.

K. m. f.

Jegyzette: *Németh Sándor*,
titkár.

VI. Jegyzőkönyv.

Felvetétt a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1904. évi február hó 22-én tartott ülésén.

Dr. *Kovács János* elnöklete alatt jelen vannak: *Boga Károly* (Déva), dr. *Herrmann Antal*, dr. *Baló József*, *György Aladár*, *Farkas Sándor*, *Lubinszky Emilia*, dr. *Gyulai Ágost*, dr. *Várgel Jenő*, *Horvay Ede*, *Pataki Vilmos*, *Snasel Ferenc*, *Miklós Gergely*, *Bittenbinder Miklós*, *Nagy László*, *Sztankó Bela*, *Folenta Lajos*, *Kerecsy György*, *Sághi Tamás*, *Balázs Bela*, *Eitner Milla*, *Németh Sándor*.

1. Elnök az ülést megnyitván, főtitkár a következőket jelenti:

a) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Sághi Tamás*, *Kerecsy György*, *Balázs Bela* (tk. tanárjelöltek, Budapest).

Az egyesület örömmel veszi fel a jelentkezetteket rendes tagjai sorába.

b) Az elnökség nevében előterjeszti a közgyűlés helyére vonatkozólag azon javaslatot, hogy az ez évi közgyűlés — tekintettel a győri áll. tanítónőképző tantestületének szíves meghívásra — Győrben tartassék meg. Eziránt már a mult közgyűlés előértekezletén, valamint a mult vál. ülést követő megbeszélésen kedvező hangulat mutatkozott. Hálás szavak kíséretében jelenti egyuttal, hogy épp e napokban az egyesületet meleg hangu levélben a dévai áll. tanítóképző igazgatósága és tanárkara is meghívta. Tekintettel arra, hogy Budapesten meg fog tartatni a VI. egyetemes tanító-gyűlés s a népoktatási intézetek tanítóinak egyetértő munkálkodása, különösen a tanítóképző-tanároknak a tanítósággal való együttműködése fölötté kívánatos, főtitkár azt javasolja, hogy ez alkalommal rendkívüli közgyűlés, vagy nagy választmányi ülés tartassék.

A közgyűlés idejéről (a pünkösdi ünnepek) május 22., 23. és 24. napját javasolja olyformán, hogy május 22-én este előértekezlet, 23-án közgyűlés, 24-én (a közgyűlés esetleges folytatása mellett) kirándulás volna tartható.

A közgyűlés tárgysorozatául az egyes tételek felvételét okadatolva, a következőket ajánlja. I. szakasz: 1. *Elnöki megnyitó*, 2. *üdvözlések*, 3.

emlékbeszéd Karsai Sándor, volt dunántúli ág. ev. püspök, egyesületi tiszteleti tag felett, 4. előadás egy elméleti pedagógiai tételről (a gyermektanulmányozásra vonatkozólag beérkezett tanártestületi véleményekből levonható általános tételek megvitatása), 5. az ifjúsági könyvtárak. II. szakasz: 1. titkári és pénztárosi jelentés, 2. tisztségviselők és választmányi tagok választása, 3. a tanárképzítés.

A VI. egyetemes tanítógyűlés idején tartandó ülés, esetleg az egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályának tételül ajánlja: *A gyakorlóiskola szervezete s a tanítójelöltek gyakorlati kiképzése* c. tételt.

c) Jelenti, hogy a tantestületekhez véleményes hozzászólás végett küldött tételekre vonatkozólag eddig a következő intézetek részéről jött válasz: áll. tképzők: Igló, Kolozsvár, Budapest, Székelykeresztur, Temesvár, Znióvár, Pápa; áll. tnőképzők: Budapest II., Győr, Pozsony, Szabadka, Eperjes, Sepsi-Szt.-György; róm. kath. tképzők: Esztergom, Pécs; ág. ev. tanítóképző: Sopron; izr. tanítóképző: Budapest; Fröbel-egyleti tanítónőképző: Budapest; gör. kath. tanítóképző: Eperjes.

Hozzászóltak: *Boga Károly* ismétli a dévaiak írásban beterjesztett meghívását. A dévai tanítóképző tanárkara még az ősz folyamán határozta el az egyesület meghívását, de hogy ennek elintézése mégis csak most történhetett, annak oka szülő hosszas betegeskedése. Majd utal arra, hogy Déva mennyire alkalmas hely lenne a közgyűlés megtartására; az egyesület ezzel nemcsak fontos kultur-missziót teljesítene, de Déva közgazdasági és történelmi emlékekben gazdag vidéke (Piski, Vajda-Hunyad, Sarmisegetusa, Petrozsény) a résztvevőkre nézve felettébb tanulságos lenne; másfelől pedig Déva városa úgy a tantestület és a közgyűlés tartamára minden erkölcsi és anyagi eszközt felhasználna arra, hogy e közgyűlés sikeres és üdvös hatású legyen.

Nagy László és Miklós Gergely a közgyűlésnek Győrben leendő megtartása mellett emelnek szót.

A választmány őszinte és hálás köszönetét fejezi ki a dévai állami tanítóképző t. igazgatójának és t. tanárkarának a szíves meghívásért, kéri, hogy jóindulatukat tartsák meg a jövőre is s már most kimondja, hogy az ezután következő legközelebbi, vidéken tartandó közgyűlést a választmány Dénán óhajtja megtartani.

Az ez évi közgyűlés helyéül Győrt, idejéül pedig pünkösd 2. és 3. napját tűzi ki a választmány. A tárgysorozatot a főtitkár által előterjesztett formában fogadja el a választmány.

A tárgysorozatnak e két napra leendő elosztását illetőleg véglegesen a pünkösd első napján tartandó előértekezlet fog határozni.

Mivel pedig az egyesület az idei nyár folyamán tartandó VI. egyetemes tanítógyűlésen is részt óhajt venni, ha annak rendező bizottsága által felkéretik, a tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályának megalakításában készséggel közreműködik és tárgysorozatáról a főtitkár előterjesztése értelmében gondoskodik.

2. Dr. *Váangel* Jenő a tanítóképző intézeti tanárok képezésére vonatkozólag tart előadást.

A választmány dr. Váangelnek köszönetet szavaz s mivel előadása

folyamán indítványt is tett, indítványát az előadói (Nagy László-fele) javaslattal párvonalasan tárgyalja a választmány.

Hozzászóltak : Dr. Baló József. Végsőül független tanítóképző-intézeti tanárképzést tűzne ki, mert azon három tényező közül, melyeket dr. Vámgel a tanárképzésben emleget, kettő, t. i. az egyetem és a polg. képző mellett levő seminárium, kevésbbé alkalmazkodhatik a tképző-int. tanárképzés speciális céljaihoz. Mindazonáltal, mivel a tképző-int. tanárképzésnek már multja van, a Vámgel által képviselt alapon is hozzá lehet fogni az ügy rendezéséhez. Nem helyesli a tjelölteknek szánt ifjak kizárólagos kiválasztását, mert azt, aki saját hajlamai szerint tképző-int. tanár akar lenni, arról a térről visszaríasztani nem szabad; annál inkább nem, mert esetleg a pálya gazdagulásának forrásait nem vennők használatba. Nem helyesli azt sem, hogy egy országos tervezet biztosítéka csak a véletlen egyéni buzgóságokban legyen meg. Nem elég sokoldalú e nagy kérdésnek tárgyalása azért sem, mert az előadó a kérdést csak a biológiai szak szempontjából nézi. Az elemi tképzőnek a tanárképzésben való szerepét a javaslatban kevésnek tartja. Nem nyerhet alapos tájékozást ottan a tjelőlt, csupán a 4-ik félévben. A képesítést illetőleg ért kevésbbé egyet dr. Vámgellel. Az előadott képesítő mód eltér a közoktatásügyi rendszerünkben szokásos képesítésektől. Azt hiszi, ha hogy ily reformra általánosan szükség van, úgy más iskolának kell kezdeményezni, nem a tanítóképzőnek. Ebben is megegyezés jöhetne létre az eltérő velekedések között, az országos tanárvizsgáló bizottság nemcsak a különböző, hasznos tényezőtől nyert információ alapján, hanem nyilvános vizsgálat alapján adná ki a jelöltnak az oklevelet.

Dr. Herrmann Antal egyetért dr. Vámgellel. A képzés igazi helyének az elemi képzőt tartja, de kívánatosnak mondja a polg. képzőbeli szemináriumi foglalatatoskodást is. Ha a Pedagógium minden katedrája mellett úgy volna szervezve a laboratórium, illetőleg szeminárium, teljesen megnyugtató volna a képzésnek Vámgel által előadott módja; a sikert a gyakorlat meggyőzően igazolná. Legelsőknek a gyakorlati követelményt tartja, ha a jelölt elméleti uton szerzett ismereteit a képzőben értékesíteni nem tudja s ezt meg sem kíséri a képzés ideje alatt, a képzés eltévesztette célját s később senki sem fogja utba igazítani. E gyakorlati irányzat megvalósítására pedig legjobb alkalom az elemi és polg. képző, melyeknek kapcsolatát lazítani, nem tartja helyes törekvésnek. A régi képzésben is benne volt a gyakorlati irány, most újra felszínre került, bár nem eléggé intensiv formában s e tekintetben előadóval sem ért egyet, ki csupán fél évre óhajtja kiterjeszteni a gyakorlati kiképzést. A képzésben az elemi és polg. képzőknek a részvételét annyival inkább helyesli, mert az egyetem az absolut tudományt a maga rendszerével nyújtja, de az egyéni képzésre nem fordíthat gondot.

Dr. Baló Józsefnek Herrmann megjegyzéseire tett felszólalása után, Boga Károly szolt; a tanítóképzőt oly specialis szakiskolának mondja, mely néptanítókat nevel s amilyen a képző, olyan lesz a belőle kikerült tanító; a képző-intézeti tanár tanultsága, műveltsége irányítja a tanítóét. Mivel pedig a tanítói egyéniség annak pedagógiai voltában határozódik, kívánja, hogy a képző tanárai kiváló pedagógusok legye-

folyamán indítványt is tett, indítványát az előadói (Nagy László-féle) javaslattal párvonalasan tárgyalja a választmány.

Hozzászóltak: Dr. Baló József. Végszélül független tanítóképző-intézeti tanárképzést tűzne ki, mert azon három tényező közül, melyeket dr. Váγγελ a tanárképzésben emleget, kettő, t. i. az egyetem és a polg. képző mellett levő seminárium, kevésbé alkalmazkodhatik a tképző-int. tanárképzés speciális céljaihoz. Mindazonáltal, mivel a tképző-int. tanárképzésnek már multja van, a Váγγελ által képviselt alapon is hozzá lehet fogni az ügy rendezéséhez. Nem helyesli a tjelölteknek szánt ifjak kizárólagos kiválasztását, mert azt, aki saját hajlamai szerint tképző-int. tanár akar lenni, arról a térről visszariasztani nem szabad; annál inkább nem, mert esetleg a pálya gazdagulásának forrásait nem vennők használatba. Nem helyesli azt sem, hogy egy országos tervezet biztosítéka csak a véletlen egyéni buzgóságokban legyen meg. Nem elég sokoldalú e nagy kérdésnek tárgyalása azért sem, mert az előadó a kérdést csak a biológiai szak szempontjából nézi. Az elemi tképzőnek a tanárképzésben való szerepét a javaslatban kevésnek tartja. Nem nyerhet alapos tájékozást ottan a tjelölt, csupán a 4-ik félévben. A képesítést illetőleg ért legkevesebbé egyet dr. Váγγελ. Az előadott képesítő mód eltér a közoktatástügyi rendszerünkben szokásos képesítésektől. Azt hiszi, ha hogy ily reformra általánosan szükség van, úgy más iskolának kell kezdeményezni, nem a tanítóképzőnek. Ebben is megegyezés jöhetne létre az eltérő velekedések között, az országos tanárvizsgáló bizottság nemcsak a különböző, hasznos tényezőtől nyert információ alapján, hanem nyilvános vizsgálat alapján adná ki a jelöltnak az oklevelet.

Dr. Herrmann Antal egyetért dr. Váγγελ. A képzés igazi helyének az elemi képzőt tartja, de kíváncsian mondja a polg. képzőbeli szemináriumi foglalatokodást is. Ha a Pedagógium minden katedrája mellett úgy volna szervezve a laboratórium, illetőleg szeminárium, teljesen megnyugtató volna a képzésnek Váγγελ által előadott módja; a sikert a gyakorlat meggyőzően igazolná. Legelsőnek a gyakorlati követelményt tartja, ha a jelölt elméleti uton szerzett ismereteit a képzőben értékesíteni nem tudja s ezt meg sem kíséri a képzés ideje alatt, a képzés eltévesztette célját s később senki sem fogja utba igazítani. E gyakorlati irányzat megvalósítására pedig legjobb alkalom az elemi és polg. képző, melyeknek kapcsolatát lazítani, nem tartja helyes törekvésnek. A régi képzésben is benne volt a gyakorlati irány, most újra felszínre került, bár nem eléggé intenzív formában s e tekintetben előadóval sem ért egyet, ki csupán fél évre óhajtja kiterjeszteni a gyakorlati kiképzést. A képzésben az elemi és polg. képzőknek a részvételét annyival inkább helyesli, mert az egyetem az abszolút tudományt a maga rendszerével nyújtja, de az egyéni képzésre nem fordíthat gondot.

Dr. Baló Józsefnek Herrmann megjegyzéseire tett felszólalása után, Boga Károly szolt; a tanítóképzőt oly specialis szakiskolának mondja, mely néptanítókat nevel s amilyen a képző, olyan lesz a belőle kikerült tanító; a képző-intézeti tanár tanultsága, műveltsége irányítja a tanítóét. Mivel pedig a tanítói egyéniség annak pedagógiai voltában határozódik, kívánja, hogy a képző tanárai kiváló pedagógusok legyenek.

nek. E cél megvalósítását a dr. Váangel által említett három faktor, t. i. egyetem, polg. tképző és elemi tképző együtt működésében látja. A polg. tképző minden szakon úgy legyen felszerelve, mint biológiában; az elemi tanítóképző egy teljesen független, mintaszerűen felszerelt intézet legyen; a tanítóképző tanárjelöltek itt lakjanak, hogy a képző-intézet állandó hatása alatt álljanak; az adminisztrációban való segédkezésük azonban felesleges. A képesítés Orsz. Bizottság előtt történjék s a jelöltnak képességeit igazoló *oklevél* adandó ki. Kívánatosnak tartja, hogy a jelölt *külföldön* is legalább egy féléves kurzust végezzen.

Miklós Gergely a közepiskolák neveltjeit kizárni óhajtja a képző tanárrá való képzésből, — csakis kellő megválogatással — az elemi- és polg. isk.-képzőt végzeteket kívánja képző tanárrá képezni. Valóságos két éves kurzust kíván, ez idő alatt a képzést a már említett három tényező együttesen eszközölje. Képesí és Orsz. Bizottság mondja ki, róla a jelöltnak oklevelet állítson ki.

Nagy László a kiválasztással szemben a liberalizmust hangoztatja. A liberalizmus szabad tért nyit az egyéni képességek szabad érvényesülésének, a kiválasztás pedig könnyen gyámkodásra vezet. Nem mondja, hogy az egyetem különös céljának tekintendőt a képezdei tanárképzést, de azt is ki kell jelentenie, hogy a Pedagógiumnak is ép oly kevésbé célja ez, mint amannak. A képesí és alapjául nem tartja elegendőnek az írásbeli vizsgálatot. Kívánja, hogy a képzőtanárok képesítő vizsgálatán ugyanaz a rendszer alkalmaztassék, mint a többi pályák, az orvosok, ügyvédek, tanárok képesítő szakvizsgálatain; vagyis legyen házi írásbelin kívül zárthelyi írásbeli és szóbeli vizsgálat.

Dr. Váangel nem kíván részletesen reflektálni az elhangzott felszólalásokra, csak megjegyzi, hogy az ő s a felszólalók véleménye közt koránt sincs akkora ellentét, hogy azt könnyen kiegyenlíteni ne lehetne. Ép azért hiszi és reméli, hogy az ügy a megindult alapon egészen jól megoldható lesz. A választmány a kérdés tárgyalását — mint napirenden levőt — a köv. választmányi ülésre is kitűzi.

3. Főtitkár beterjeszti *Beér Ferenc* eperjesi tanítónőképző-int. tanárnak indítványát, az áll. *tantervnek a felekezeti tanítóképzőkre való kiterjesztése, a felekezeti tanítóképzők állami segélyezése s felügyelete tárgyában.*

A választmány a beadott indítványt egyelőre tudomásul veszi s megbizza az elnökséget, hogy azt napirendre tűzze ki.

K. m. f.

Jegyezte: *Németh Sándor*,
e. titkár.

Kérelem

a tanító(nő)-képző intézetek Tekintetes Igazgatóságához s m. t. Tantestületeihez.

A Tanítóképző-Int. Tanárok Orsz. Egyesülete nevében bátrak voltunk:

1. „Kérdések a gyermektanulmányozásról“,
2. „Az ifjúsági könyvtárakról“,

3. „A gyakorlóiskola s a gyakorlati kiképzés“ c. tételeket szíves véleményezés végett megküldeni.

Mély tisztelettel kérjük a Tekintetes Igazgatóságot s a m. t. Tantestületet, hogy amennyiben ezen tételekre, vagy ezek valamelyikére még nagybecsű véleményüket megkapni nem volt szerencsénk, kegyeskedjék azt alulírott elnökséghez beküldeni.

Mély tisztelettel maradtunk a Tekintetes Igazgatóságnak s a m. t. Tantestületnek

Budapest, 1904. március 1. alázatos szolgálai

Dr. Kovács János,
elnök.

Sztankó Béla,
főtitkár.

(Lakik: Budapest, I. ker. Mozdony-u. 7. sz.)

VEGYESEK.

A folyó évi nagygyűléseink. A választmány a február havi gyűlésen elhatározta, hogy elfogadja a győri áll. tanítónőképző meghívását *s idei közgyűlését pünkösdkor, május 23- és 24-dik napjain Győrben tartja meg.* Ugyanakkor a dévai képző részéről is történt meghívás, azonban a választmány, mint jóval régebbi, a győri meghívást fogadta el s a dévaiak részéről nyilvánult kitüntető jóindulatot s bizalmat más alkalomra kérte fenntartani. Egyúttal a választmány szerencsésen oldotta meg az egyetemes tanítógyűléssel való kapcsolatot, amennyiben kimondotta, hogy, ha ez irányban megkerestetik, *elvállalja az egyetemes tanítógyűléssel kapcsolatos tanítóképzési szakosztály rendezését, a tételek s előadók megállapítását.*

Ennélfogva a tanítóképző tanároknak az idén két nagygyűlése lesz; az egyik Győrben a rendes közgyűlés, ahol egyesületi adminisztratív ügyeket fogják elintézni s a tanítóképzés néhány kimagasló tételét megvitatni s az előkelő magyar intelligenciájú és lakosságu püspöki városban a lakosság érzelmeivel, s gondolkodásával egyetértően hirdetni fogják a tanítóképzés és népoktatás nemzeti irányú előhaladásának ígétjét. A másik gyűlésüket a tanítóság egyetemes tanácskozásai keretében fogják megtartani, ezzel is fényesen igazolván, hogy a tanítóképző tanárság a népiskolai tanítósággal érzelemben, munkában és törekvésekben egybe forrott testületet alkot, hogy ez a két testület egymás támogatására van utalva.

A győri közgyűlés programja a következő:

Május 22-én, pünkösd vasárnapján, d. u.: *előértekeztet.*

23-án d. e. és d. u. *közgyűlés*, amelynek tárgyai a jelentéseken és választásokon kívül:

1. Emlékeszéd Karsay Sándor tiszteleti tag felett.

2. A gyermektanulmányozás ügye.

3. Az ifjúsági könyvtárak.

4. A tanítóképző-intézeti tanárképesítés.

24-én d. e. a közgyűlés folytatása és délben *kirándulás Pannonhalmára.* E napon valószínűleg általános szünet lesz.

A VI. egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztályának programjába pedig egyelőre felvetetett a *gyakorló iskola és a gyakorlati kiképzés ügye.*

A kath. tanügyi tanács február 25-én ülést tartott, amelynek első tárgya volt az *Ember Károly*, budapesti tanítónőképző-intézeti tanár ünneplése azon alkalomból, hogy a pápa szent-Gergely-rend lovagjává emelte. Steinberger Ferenc kanonok, a tanács elnöke, átadván a rend jelvényét, így szólt: «Oly szép kittin-

tetés érté önt, amelynek nagysága mindnyájunkat betölt. Oly nagy kitüntetés ez, melynél magasabb helyről már nem jöhet. A tanítás mezején, különösen pedig az országos bizottságban kifejtett legbuzgóbb működéséért Ő szentsége a szent Gergely-renddel tüntette ki.» Most a bíboros-hercegprímás és Ő szentsége gyönyörű levelének magyar fordítását olvasták föl.

Ember Károly meghiúsított mondott köszönetet. Ha visszatekint, úgymond, a húsz évre, melyet egyház és hazáért töltött örömben, küzdelemben, most még fokozottabb erővel azon lesz, hogy Mária országában a katolikus szellem terjedjen; az iskolai ügyekben minél mélyebben érvényesüljenek a keresztény nevelés elvei; a régi jogokat törekedjünk megtartani, hogy Magyarország katolikus népoktatás ügyének fényes múltját kövesse a még fényesebb jövő.

Ezután tárgyalták a kath. tanító- és tanítónőképző-intézetek az elemi iskolák átdolgozott tantervét, amelyeket *Guszvenitz* Vilmos és *Dreissiger* Ferenc adtak elő. *Szöke* Sándor hozzá szólván az ügyszóhoz, 1. a tantervhez kísérő levelet óhajt; 2. a tantervhez tankönyveket is óhajt; vizsgás helyzetnek tartaná, ha önálló tanterv mellett, szellemben meg nem felelő könyveket használnak; 3. a gyakorló-iskolák fejlesztése és szervezéséről is nyújtassék fölterjesztés. Végül megnyugtatót kér, illetve fölvilágosítást, hogy a mi tantervünk egyezik-e az állammal.

Guszvenitz Vilmos kijelenti, hogy a tanterv-javaslat az állami tantervhez alkalmazkodik, de a hiányokat pótolta és a katolikus szellemet is bevitte. Az összes pedagógusok elismerik a lélektan fontos voltát s az állam erre csak két órát vett föl, a katolikus tanterv háromat; a nevelés-történetnél hasonló változás történt. A IV. évfolyamban az állami két hittani óra helyett háromat vettek föl, mert egy órát a tanító társadalmi képzésére szánnak. A zenét is intenzívebben óhajtják taníttatni. Óhajtandó volna, hogy még ez évben érvénybe vették a tantervet.

Ember Károly: Tantárgy és anyagmennyiségnél figyelemmel voltunk az állami tantervre. A részletezésnél és beosztásnál a praktikumot vettük tekintetbe. Indítványozza még, hogy kéressék föl a Szent-István-Társulat az új tankönyvek mielőbbi kiadására.

Tárgyalták a képzők rendtartását is; az összes képzőkre elfogadták a pécsi képző szabályzatát.

Kérelem. Egyesületünk elnöksége tisztelettel kéri az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatóit, szíveskedjék rövid kimutatást beküldeni Sztankó Béla főtákarhoz (Budapest, I. Mozdony-u. 7.) arról, hogy a testületek tagjai egyenként mennyi *fizetési pótlékot* kaptak.

Kimutatás

az 1904. március 1-éig befolyt tagsági díjakról.

1903-ra: Hegedüs Paula, Fehérmegyei Tanítótestület, dr. Verédy Károly (8—8 korona).

1904-re: Stepankó Albert, Pálmay Lenke, Gludovác Emma, Fábian Szilárdka, Schön István, Klotild-szeretetház, Borszéky Ákosné, dr. Verédy Károly, Siketné mák orsz. intézete Vác, Farkas Sándor, Entz Jolán, Gal Ilona, Ers. tanítóképző Esztergom (8—8 korona), Hodossy Béla (7 kor.).

1904. I. félévre: Strauch Gyula (4 korona).

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.